

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

GEORGE MIHAIL-ZAMFIRESCU

252015

Madona cu trandafiri

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/mdr1901-1932

EDITURA CULTURA NAȚIONALĂ

S'au tras din această carte, pe hârtie velină vărgată, fabricată pentru Editura « Cultura Națională », patruzeci și șase de exemplare nepuse în comerț și semnate de autor, numerotate dela A la Z și dela 1 la 20.

Aceste exemplare cuprind un portret inedit al autorului, de Georg Löwendhal.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index/1931-1932

GEORGE MIHAIL-ZAMFIRESCU

MADONA
CU
TRANDAFIRI

roman

Biblioteca Universitară Regele Ferdinand I.
din CLUJ.
Nr. 53.1032
EXEMPLAR LEGAL.

BUCUREȘTI
EDITURA «CULTURA NAȚIONALĂ»
2, Pasajul Macca, 2

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/muzeul-digital

252975

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

FRANCISCÆ MEÆ LAUDES

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1952

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr/1901-1932

MOTTO:

ceremonialul acesta pentru
MADONA CU TRANDAFIRI
nu e un roman realist şi,
cu atât mai puţin, autobio-
grafic...

AUTORUL

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md-1901-1932

AMICII, DOI—ŞI UN «MATINAL» CARE NU MAI VINE

Amicii, doi, sunt la gară. Telegrama lui Octav a fost clară: sosesc 6,45! Era un singur tren 6,45: «matinalul» de frontieră. Aşa dar: să te scoli, ca strigoii, în plină noapte şi să lupţi cu zăpada pe străzile urbei, dela bariera dinspre apus tocmai la gară şi acolo, în plin viscol şi în pustiul siberian al peronului, să aştepţi «matinalul» care nu mai vine...

Pe o tablă spânzurată sub ceasornicul miop, un funcţionar cu glugă şi lanternă scrie, din când în când, cu cridă, întârzierea: 58 min., 63 min., 90 min. «Matinalul», după cum se vede, luptă eroic cu viscolul: matahală în ninsoare, duduind mânios şi opintindu-se în pistoane, îndărătnic şi slab.

Numai de n'o fi rămas împotmolit pe coclauri.

Amicii, doi, au răbdare. Sunt oameni de caracter. Ştiu, probabil, că aşteptarea e virtute iar virtutea e nobilă, mai ales când un om ca Octav telegrafiază: sosesc 6,45...

Sandu, un uriaş cu ochi albaştri şi baston noduros, ca o bâtă, pe umărul cu voinicie de os şi sânge

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mocănesc, râde şi măsoară peronul — în paşi egali, cu pardesiul descheiat în voia vântului. Sandu n'a purtat niciodată palton. Lui nu i-a fost frig, nu ştie ce-i iarna. De nu s'ar teme de gura lumii, ar umblà pe ninsoare în haină iar vara în tricou marinăresc, fără sgardă şi fără alte multe marafeturi, înţelegând cravata, gulerul, bluza de dril şi cureaua cu cataramă de metal.

Aşa voinic cum se vede, Sandu are ceva copilăros şi apropiat: în vorbă, în priviri, în gesturi, în faptă. Trece prin lume neserios ca un dulău ciobănesc care s'ar jucà, nebunatec, între pisoi de lapte tot aşa de nebunateci, printre flori şi burueni. Are o filozofie şi o fericire numai a lui. Despre oameni, toţi oamenii, nici o părere. In mijlocul lor e vesel şi singur. Răspunde voios, când îl întrebi ceva dar nu se supără dacă îl laşi în bună pace. Sandu şi-a impus să fie un om slab, pentrucă — e convins: un uriaş ca el nu are voie să se supere pe oameni. Ar ucide o stârpitură de ins cu un bobârnac nevinovat. Din acest cavalerism de leu conştient şi generos, amicii lui Sandu însă şi-au făcut o armă sigură. Nu se sfiesc să împingă obrăznicia prea departe şi uneori, la un pahar de vin, să amenințe: să nu mă enervezi, Sandule, că te iau la palme pur şi simplu!

Sandu tresare, fără voie şi se uită la stârpitura care amenințase, lung, fără clipire şi fără culoare în figură. Se face liniște în cârciumă şi — în liniște, după o clipă, râsul plin al uriaşului cutremură geamurile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr/1901-1932

Râsul acesta sănătos: singurul lui act de curaj.

Iartă şi trece mai departe, cum iartă câincle ciobănesc căţeluşii cari sar în două labe, ca să ajungă să-l muşte de coadă...

O singură dată s'a întâmplat să uite uriaşul că e dator să ierte. Il supărase, nu ştim de ce, un ţârcovnic cu ştaif şi monoclu. Aparent liniştit, Sandu şi-a mutat bastonul dintr'o mână în alta, l-a prins pe obraznic de brăcinar şi cu o singură smucitură, l-a svârlit — din uşa unui magazin de manufactură, într'o trăsură cu un cal, în trecere atunci şi întâmplător pe acolo.

Scăpat din mâna lui Sandu, domnul cu monoclu a făcut două salturi mortale şi involuntare în aer, ca un muţunache de cârpă şi câlţi.

Din toată această neplăcută şi tristă întâmplare, care ocolise şi înmărmurise oraşul, speriat în adevăr a fost Sandu — a doua zi, când i s'a spus în amănunt ce ispravă făcuse. A fost nevoie să i se spună, în amănunt, ce se întâmplase, pentrucă în clipa «fatală», uriaşul nu ştiuse şi nu văzuse nimic. Işi amintise, târziu şi vag, că îl luase pe cineva de brăcinar şi-l svârlise în sus, ca pe o minge. Asta, însă, în trecere. Sandu nu se oprise şi nici nu întorsese capul, cel puţin, să vadă ce se întâmplă cu «domnu»...

Sandu a fost şi rămâne un învins.

Aşa cum se plimbă acum, în pustiul peronului, mult ar dori el să-l prindă pe Mănăilă de turul pantalonilor şi să-l arunce, tot cu o singură smu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

citură, călare pe ceasornicul electric al gării. Numai aşa ar scăpà de cicăliturile lui de vârcolac cu chip omenesc.

Mănăilă e un vrăbioi bătrân cu melon, cu mustăţi şi galoşi. Mic şi slab, ţine să se afle că e nespus de nervos. Bănue că are o trecere nebună la damele din oraşul lui de naştere, pe care nu l-a părăsit, din snobism, până la frageda vârstă de 38 de ani şi se vrea, cu orice chip, om serios. Înşiră gugumănii cu o gravitate savantă şi are, la rându-i, o filozofie şi o fericire numai a lui.

Mănăilă e funcţionar la prefectură, subofiţer în rezervă şi membru în consiliul unei societăţi de ajutor mutual în caz de boală, moarte sau naşteri. Se amestecă în toate cancanurile şi e martor marcant, când nu erou principal, al scandalurilor, ca orice om nervos, demn şi grav. Să nu uităm, de asemeni, că e un politician cu program social şi naţional practic, care ar fericì ţara dacă — undeva, indiferent în ce colţ de lume, s'ar mai găsì o inteligenţă şi un patriotism ca al lui. Ca orice democrat român convins, Mănăilă e liberal, are convingeri personale conservatoare şi nu-i poate suferì pe jidovi. Un bunic al lui, dascăl, mâncase o sfântă palmă dela un cârciumar evreu, care-l prinsese cădelniţându-i balabusta cu şoapte dulci şi porcoase.

După cum se vede, ură atavică...

Incolo, ca să revenim la sentimentele lui nobile, Mănăilă vede în fiecare « damă » întâlnită pe uliţele oraşului o victimă, pe care se simte dator s'o stră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

fulgere cu ochii mici şi galeşi. Joacă prost biliard, pentrucă scârba de cafegiu nu s'a învrednicit încă să-i comande la Bucureşti un tac inteligent. Are frac, pentru baluri şi nunţi şi redingotă, pentru ceremonii oficiale, înmormântări şi botezuri.

Ca orice om mare, Mănăilă face figură aparte, în turma muritorilor de rând, prin câteva slăbiciuni caracteristice: poartă galoşi, în orice anotimp (logica e simplă: vara e praf, iarna zăpadă, toamna şi primăvara noroiu) şi e bolnav, continuu, de guturai. Tot după anotimp: e plin de praf până la genunchi ori stropit de noroiu, pe spate, până la guler. Calcă apăsat şi în străchini şi sare, prudent şi în vârfuri, din băltoacă în altă băltoacă.

In fond, Mănăilă e un om foarte cumsecade. Are ceva personal şi comic, în actele lui de generositate şi cavalerism. Nu suferă brutalităţile altora şi pisicile, din principiu şi cu încăpăţânare de catâr. Aşa cum se doreşte om serios, e încântat şi face toate sacrificiile, numai să se spună că: domnul Mănăilă e un tânăr gentil. Ar fi în stare, pentru gloria asta scumpă şi dragă, să cumpere plăcintă cu cremă pentru toate matroanele simandicoase ale târgului şi să ducă flori tuturor domnişoarelor de familie bună.

Dumineca se plimbă cu trăsura în centru (în oraş sunt numai trăsuri cu un cal şi fără cauciucuri) iar seara, ca orice om modern, mănâncă frugal: pâine cu mezeluri şi un ceai slab, cu multă sare de lămâie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mănăilă se prenumără printre puţinele persoane de elită cu cavou familiar în cimitirul oraşului şi ştie să fie mândru şi să sublinieze, stăruitor şi repetat, importanţa acestei moşteniri sacre.

Trebuie să fi fost *cineva*, ca să-ţi permiţi luxul unui cavou, pentru tine, pentru familie şi moştenitori. Cavoul, aşa dar, e o dovadă istorică şi prezentă că bătrânii lui Mănăilă au fost cineva...

Mănăilă este şi va rămâne un învingător. E un protector sincer al lui Sandu. I-a dat, întotdeauna, sfaturi bune şi ţine să nu se desmintă nici acum spiritul lui de om practic şi inteligent. Nu înţelege de ce vrea Sandu cu tot dinadinsul să aştepte, în viscol, un « matinal » care nu mai vine. Pot merge foarte bine în restaurant, la adăpost şi căldură, pe scaun. Un ceai cu scorţişoară ar face minuni! Nici acarii nu mai stau afară. Numai el cu Sandu. Nu sunt oameni serioşi! Octav e un amic pentru care se face orice sacrificiu. Telegrama lui fusese clară: sosesc 6,45! Acum e ora 8. Trenul are întârziere mare. Poate nici nu mai vine. Sau vine, cine ştie când, fără Octav. Se întâmplă. Ai un accident pe drum, cu trăsura sau sună ceasul, să te scoli la oră şi — când ajungi la gară, flueri în urma trenului, a pagubă. Logic! Aşa cum e logic să afirmi că e o mare şi definitivă prostie, aşteptând în asemenia împrejurări şi în plin viscol, câteva ore dacă nu mai mult, un « matinal » care nu mai vine şi un amic care nu se ştie sigur dacă se află ori nu în acest « matinal » aşa de tardiv.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md=1901 1932

Sandu tace şi se plimbă, cu paşii rari şi mari.

Mănăilă calcă în urma lui, şontâc şi repede, încercând să-l convingă, căutând argumente şi vorbind subţire, când nervos, când blând, când rugător, când imperativ.

Sandu are, la rându-i, logica lui. Primise telegrama dela Octav în ajun. Se bucurase. Cu Octav făcuse campania. Se împrietenise cu el într'o noapte de bombardament, într'un adăpost de bârne şi întuneric. S'au spovedit, fără tremur în glas dar cu moartea pe buze, duhovniceşte: eu aşa sunt, asta cred despre mine şi despre lume.

Afară, cer şi pământ erau cântec al distrugerii. Ei se ţineau de mână, în întuneric — amândoi smulşi de curând din adolescenţă şi trimişi, prin văgăuni şi şanţuri, să se ia de piept cu moartea, mai înainte de a înţelege şi preţui viaţa.

Sandu coborîse din munţi, cu suflet hoinar de cioban, suflet în care nu murise cântec de cintez şi de frunză'n dungă iar Octav lăsase departe oraşul luminos, cu belşug şi daruri.

Primejdia îi apropiase, spovedania îi înfrăţise.

Bombardamentul încetase în zori. Când s'au încumetat să iasă din bârlogul adăpostului, răsăriă soarele, undeva, departe, peste câmpuri, peste cimitire şi peste necazuri. Sandu şi Octav priveau, umăr la umăr, cum se ridică, biruitor şi nou, discul de lumină. Cu spaima bombardamentului rămasă încă pe figură, Sandu a deschis ochii mari, să-l

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

inunde lumina şi a spus, în şoaptă, cu plămânii plini de aer proaspăt:

— E aşa de frumos, Octav, că-mi vine să plâng...

A rămas, în prietenia lor de mai apoi, ceva din limpezimea feerică a acestui răsărit neuitat.

Sandu şi Octav se despărţiseră la demobilizare. Unul s'a întors în oraşul pe care-l dorise doi ani, celălalt apucase un drum, pe oricare, să-şi facă un rost în lume, modest dar sigur. Patru ani nu s'au uitat şi şi-au scris, mărturisind bucurii şi necazuri, în epistole interminabile. In fiecare primăvară au schimbat fotografii, cu dedicaţii înduioşătoare.

Ultima scrisoare a lui Octav îl nedumerise pe umilul lui amic provincial:

— Scriu pentru tine, Sandule şi pentru o dragoste de acolo! Mi-eşti drag, mai drag, Sandule, pentrucă am pe cineva şi mai drag, acolo, în oraş cu tine...

Peste o săptămână, telegramă: sosesc mâine 6,45!

Sandu alergase cu telegrama la Mănăilă acasă, îl căutase disperat prin cârciumi şi cafenele, îl descoperise târziu la cinematograf, alături de o damă bine, la balcon — una din multele dame bine cu care funcţionarul dela prefectură ştià să fie gentil, săptămânal şi idealist.

In pauză, Sandu strigase de jos, dela stal, fluturând telegrama:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelteatrale.ro/mdr/1901-1932

— Mă! Mănăilă! Vine Octav, mă! Jos, repede Mănăilă...

Pentru întâia oară, Mănăilă a uitat să fie gentil. A lăsat dama singură la balcon, cu o pricomigdală între dinţi.

Scobitoarea cu galoşi, cum îl porecliseră răutăcioşii din urbe pe ilustrul descendent al familiei cu cavou, se împrietenise cu Octav prin scrisori. Sandu îi povestise într'o epistolă, lui Octav, de singurul lui prieten de acum şi de aproape: domnul Mănăilă! Il descrisese în culori azurii şi terminase cu: Mănăilă, care e lângă mine acum, când îţi scriu, te roagă Octav să primeşti sincere salutări! La cari sincere salutări, Octav răspunsese aşa: mă omagiază amicul tău şi al meu Mănăilă şi te rog să-l asiguri de distinsa mea consideraţiune. Mănăilă s'a simţit dator să-i răspundă personal, cu mulţumiri pentru distinsa consideraţiune, Octav n'a putut să-l lase fără răspuns, la un gest aşa de elegant şi.... de un an şi mai bine: amiciţie de ciment, schimb de opinii, de sentimente şi de fotografii: în profil, în trei sferturi, bust, în picioare, sepia şi multicolore. Prietenie care se preţuise uşor de înţeles, în ziua când Sandu şi Mănăilă primiseră un ziar al cărui articol de fond, subliniat şi încadrat anume în chenar roşu, era semnat de Octav.

Mănăilă purtase ziarul la el, îl arătase oricui, supremă şi ultimă dovadă a relaţiunilor lui distinse cu oamenii mari dela centru. Ultim argument, în discuţiunile de cafenea, era acesta: cred că şi amicul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

meu Octav dela ziar e de părere cu mine! Pentru un om aşa de valoros, n'a şovăit deci să sacrifice o damă bine şi o aventură de succes sigur.

Sosirea lui Octav era, pentru el, un eveniment istoric.

Amicii, doi, se sfătuiseră să se culce de vreme, să se scoale tot aşa de vreme şi să plece la gară. Erau, însă, o mulţime de amănunte pe cari trebuiau să le fixeze, mai înainte de despărţire. Se înfundaseră într'o bodegă, singuri în salonul îngust şi murdar. Intre un pahar cu vin şi o halbă, au mers din amănunt în amănunt, câteva ore. Mănăilă era chinuit de întrebări, Sandu da răspunsuri mici şi sigure.

— Vine Octav! De ce vine? Să ne vadă! Bun. Să ne vadă pe noi! Mai are şi o dragoste, Octav. Aşa dar: vine să ne vadă pe noi şi pe ea. Cine-o fi ea? Taină, mister!

In cunoştinţă de cauză, Mănăilă pomenise toate cucoanele şi toate fetele din oraş. Niciuna nu fusese găsită demnă de un om superior ca Octav. Aşa, o idee ca un fulger şi Mănăilă a dus arătătorul la tâmplă, misterios:

— Distinsule, n'o fi Madona cu trandafiri?

— Care Madonă, mă?

— Lucia.

— Care Lucia?

— Asta-i acum! Lucia... Lucia Ştefaniu, care....

Sandu a ridicat din umeri: n'o cunosc.

Mănăilă era doldora de revoltă:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdri1901-1932

— Fugi, stimabile, că mă superi! Lucia Ştefaniu, care... Lasă-mă! Lasă-mă, Sandule, că mă enervezi şi nu-i frumos să ne certăm tocmai acum, când vine Octav! Lucia, Lucia Ştefaniu... nevasta procurorului... Madona cu trandafiri... aia mă, una blondă şi albă, care s'a împuşcat ieri, în parc, cu o puşcă de vânătoare de calibru mare...

Sandu a râs:

— Fugi, că eşti macabru şi prost! Un om serios ca Octav şi... o sinucigaşe...

Mănăilă s'ar fi supărat serios pe Sandu, pentru o insultă aşa de gravă la adresa lui de om şi de amic al lui Octav, dacă nu s'ar fi gândit, odată mai mult, că ar fi ruşine să-i găsească mosafirul, mâine, în relaţiuni rupte. Pe lângă acest considerent de natură sentimentală, erau probleme de natură practică, pe cari nu le soluţionaseră încă. Sigur, la gară se vor duce amândoi. Trebuià, însă, un program. Unde va dormì Octav, unde va mâncà, în ce familii au să-l prezinte, când îl duc la cinematograf şi la ce film, când şi cum au să-l plimbe prin centru, cum au să-l ducă în parcul oraşului şi la ce oră anume îl vor invità la cimitir, să vadă cavoul familiar al lui Mănăilă? Până să răspundă Sandu la întrebări aşa de serioase, a venit cârciumarul să le spună, cu o umilă plecăciune, că e ora închiderii.

— Cum?

— Ora închiderii, coane!

Mirare, pumn în masă, fluer a pagubă, cugetare:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cum trece vremea, stimabile! Şi altă cugetare: ce s'a dus, nu se mai întoarce!

In stradă, iar consfătuire.

Sandu făcuse un calcul aşa:

— Carevasăzică, e ora două, acum.

— Două fără cinci.

— Ala-bala-portocala, să vorbim să n'adormim! Cu sau fără cinci minute... Prin urmare, e ora două. Până la trei ajung acasă şi — să zicem, adorm. La cinci mă scol, nu-i aşa? Nu face, mă! Nu face, pentru două ore de somn, să întinzi pas de haiduc până acasă. Mai bine rămânem undeva, până mâine. Găsim noi o cârciumioară sau...

Calculul lui Sandu fusese logic. Pentru Mănăilă, însă, perspectivele erau catastrofale. Patru ore de haimanalâc, din cârciumă în cârciumă, prin frig, prin zăpadă iar mâine să-l întâmpini pe Octav ca un huhurez, cu ochii cârpiţi de neodihnă. Nu se face! Două ore de somn, în pat, sub plapumă, întins în voie, fac bine — oricum, mult mai bine, decât s'o iei razna prin târg, ca vardiştii, ca bufniţele şi ca gunoierii cu anume îndeletniciri. A spus Mănăilă aşa şi s'a dus să se culce, la el acasă, ca un om serios iar Sandu a pornit spre gară, tacticos, cu bastonul pe umeri, ciobăneşte şi pulpanele pardesiului bătute de viscol.

A doua zi, la ora 6 dim. şi 6 min. punctual, Mănăilă a fost la gară, unde l-a găsit pe Sandu plimbându-se, ca acum, în pustiul peronului.

Se face dovada, aşa dar, că Mănăilă pierduse

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaluceafarul.ro/mdrr1901-1932

aproape două ore ca să-l convingă pe « mocan » că e neserios, obositor şi vătămător sănătăţii să aştepţi, în Siberia peronului, un « matinal » care nu mai vine şi un amic care nu se ştie sigur dacă se află ori nu în acest « matinal » aşa de tardiv. In tot acest răstimp, Mănăilă obosise vorbind, argumentând, rugând, poruncind iar Sandu tăcuse, tăcuse cu încăpăţânare şi cu seninătate de martir apostolic. O singură dată, s'a gândit el că tare frumos i-ar sta lui Mănăilă călare pe ceasornicul electric al gării...

Presimţind gândul criminal al uriaşului şi deopotrivă ambiţios şi ferm în convingerile lui, Mănăilă îşi lasă pentru a doua oară amicul în frig şi ninsoare şi se retrage, demn, în adăpostul cald al restaurantului cu scaune, cu mese, cu flori şi cu ceai aromat cu scorţişoară...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IN CLUBUL IANCU DELA GARĂ CIRCULĂ
DOUĂ VERSIUNI DE SORGINTE SIGURĂ

A spus cineva că restaurantele din gări sunt la fel: monotone, comerciale şi expeditive. Observaţia în sine e justificată şi de mare importanţă pentru toate restaurantele gărilor din ţară şi din lume. Rămâne unul singur, însă, ca o oază în deşert — comercial fără să fie monoton şi mai ales, expeditiv: localul în care intră Mănăilă acum, nervos, degerat şi bine cunoscut.

Când nu ai norocul să fii restaurator c. f. r. într'o gară de capitală, unde trenurile fac popasuri mari iar călătorii vin şi se duc buluc, n'o să faci negustorie cinstită cu cei câţiva pasageri întâmplător în trecere prin oraşul cu trei biserici, un cinematograf şi un cavou familiar. Iancu Borş a înţeles acest adevăr elementar. Ziua, în « epoca trenurilor », stă în restaurant consoarta. Corvoadă cu căscături, cu plictis şi dever mic: la un tren vinzi o portocală, la altul câteva mere, foarte rar o brânzoaică. Iancu vine la local după ce trece ultimul tren de noapte. S'a dus vestea în târg că are vin bun şi gustări « ca la el la nimeni »...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.stelian.ro/muzeul/1901-1952

Cârciumile din oraş se închid la 12.

Dela ora închiderii şi până în zori, restaurantul gării e Romă spre care duc toate drumurile şi toate potecile oraşului. Vin noctambulii cu gânduri de sinucidere şi tinerii dornici de petrecere, se abat, în răstimpuri, pensionarii fără somn, să desgroape amintiri scumpe la un pahar cu vin şi nu lipsesc crainicii cu ultimele cancanuri, ultimele scandaluri, ultimele divorţuri şi ultimele ştiri politice.

La Iancu se petrece în adevăr familiar, fără gură mare, fără lăutari şi fără scandal. Vinul e cinstit iar muşterii sunt oameni cumsecade. Se adună în pâlcuri, după profesiuni şi vorbesc şi râd şi fac rotogoale mari de fum spre tavan.

Restaurantul gării e un liman în noapte şi viaţă şi e monitorul oficial al oraşului. Iancu primeşte raportul cu ultimele întâmplări. Pentru fiecare întâmplare are un «eu cred că» şi ce crede el e sfânt.

Adevărul se întoarce în oraş aşa cum l-a spus Iancu dela gară, aşa cum îl crede el adevăr.

Tot în localul lui se ţes intrigile şi se pun la cale loviturile.

In felul lui, restauratorul e — în acelaşi timp, un binefăcător şi un tiran — un tiran cu şorţ alb, cu freză şi cu plaivaz după ureche.

Când a intrat Mănăilă în restaurant, s'a făcut linişte suspectă şi toate privirile au rămas la uşe, atent.

Era fum şi căldură moleşitoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La o masă, stau de vorbă cinci orăşeni, figuri cunoscute. Nu e lipsă la apel domnul Dincă şi cu atât mai puţin domnul State, căpitan invalid şi pensionar, amândoi cu barbă albă, cu tuse şi ţigarete de vişin, cum sunt pensionarii la provincie.

Toţi tăcuseră iar domnul State îşi răsuceà nervos o ţigare, privind pieziş spre Mănăilă.

Era, se vede, taină mare la mijloc, care nu se spune oricui şi oricum.

Pensionarul cu trei trese în amintire povesteà, când a intrat Mănăilă, cum şi de ce se împuşcase Madona cu trandafiri, evident: impresionantă dramă care făcuse o profundă impresie în oraş şi împrejurimi!

Circulau două variante.

Adevărul, de astădată, era al lui State, care aflase totul din sorginte sigură: are o nepoată care e prietenă cu fata în casă a procurorului Ştefaniu! Discuţia, aşa dar, fusese aprinsă, mai ales că domnul Dincă aflase altă variantă, din sorginte tot aşa de sigură.

N'o spune, că e secret oficial, dar e *sigură*....

Trecând pe lângă masa pensionarilor, cum e el respectos din fire, Mănăilă duce un deget la borul melonului, aşa cum salută monarhii: salut, bravi veterani...

— Da' ce-i cu tine, mă, la ora asta? îngână pe sub mustaţa galbenă căpitanul State.

— Nimic, stimabililor! Vine amicul meu Octav, ziaristul dela centru, cu « matinalul »...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatrenslvania.ro/mcr/1901-1932

O veste în adevăr tulburătoare...

— Brava, Mănăilă! Să-l aduci la noapte aici, la noi la «club», să-l cântărim la vorbă şi la cap. Să afle domnu' Octav ăsta al tău dela jurnal că avem şi noi, în oraş, intelectuali care...

Un pumn în masă şi domnul Dincă sare în picioare, agitând braţele.

— Staţi! Acum aflăm de a cui parte e adevărul. Nicio vorbă! Mănăilă e june şi se are bine cu damele. Dacă nu ştie el, în chestie de dragoste, ce se petrece în oraş, nu mai ştie nimeni! Mănăilă, puiule, vii ca un colac de salvare pe valuri spumegânde pentru un nefericit naufragiat. Pardon! Eu întreb. Cum a fost, Mănăilă puiule, cu Madona care s'a împuşcat?

Arcuind sprâncenele, dificil, Mănăilă s'a scărpinat cu unghia mare a degetului mic sub mustaţă, competent.

— Eu cred şi amicul meu Octav dela centru crede că....

Se face tăcere solemnă.

Intâmplător, însă, nici Mănăilă nu ştie mare lucru. O valsase o singură dată pe Madona, la un bal, la prefectură. Era ceva frumoasă, însă glacială. Spune Mănăilă: glacială, cu un gest semnificativ şi un dispreţ profund. Tipesa nu-l interesase absolut! Nici n'o mai văzuse, dela bal. Oricum, o nebună cu fumuri. Făcuse pe contesa cu oricine şi în orice împrejurare. Se închisese în parcul caselor dela bătrâni, cu câinii ei, cu cărţile şi cu visurile. Că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

era visătoare! Iar face Mănăilă un gest semnificativ, fluturând palma la tâmplă. Ştie sigur, însă, că procurorul Ştefaniu suferise ca un martir.

— Aici e vorba! sare încă odată de pe scaun domnul Dincă, victorios. V'am spus eu, stimaţi amici! Asta e: ea o nebună, el un martir! Nicio vorbă, să vă spun cum a fost. Madona era o nebună de Bucureşti, cu ceva carte, cu ceva bani — nu zic, da' şi cu fumuri mari. Vorbia tare pe stradă, intră singură în bodegi şi cinematografe iar noaptea, tot aşa de singură, o luă haihui pe coclauri, în automobil — că-i cumpărase cineva, înţelegem noi cine, o maşină de un milion! Bătrânii, săracii, că erau oameni cumsecade, se frământau: cum s'o dăm, cum s'o răsucim, că ne face nebuna de râs? Oricine, bucuros la: hai să ne plimbăm singuri cu maşina — că nu zice nimeni nu, la dragoste, când e tânăr. Da' când era vorba la o adică, domnilor, cu: hai să facem nuntă, fugi şi refuz, că aşa-i când se cască punga şi se duce faima! Cum se face, cum o aduce din condei, taină! Sigur e că dă nebuna peste Ştefaniu, prost nevoe mare, că era tânăr cumsecade încolo. Azi o vorbă, mâine o floare, poimâine o strângere de mână şi răspoimâine o plimbare cu maşina. Ştefaniu dus, pune-i cruce! Prima femee pe care deschisese ochii. Cum v'am spus, fata: ceva carte, ceva ochi frumoşi, ceva bani... Bătrânii, bucuroşi. Ştefaniu: om cu titlu, de viitor, cuminte, frumos....

— Ei, poftim — întrerupe pensionarul State, cu ciudă. Mi-l scoseşi şi frumos, pe ciuma de Ştefaniu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaretrimania.ro/mcr/1901-1932

— Frumos, domnule! holbează ochii la el domnul Dincă, amenințător. Cum vă spusei: Ștefaniu... frumos — dacă nu te superi, matali — mă rog: bună pradă! Trecem acum peste nuntă.

Căpitanul State îl prinde pe domnul Dincă de umeri și-l scutură cu putere.

— Aici e buba! De ce să trecem peste nuntă? Că milioanele de zestre și slujba dată lui Ștefaniu...

Dincă ridică palmele, ca o zeitate păgână, în semn de predare și face o mărturisire solemnă: dacă e cu teroare, nu mai spune o vorbă! Să-l lase de umeri, că el, domnul Dincă, nu-i învățat ca la cazarmă. Ori vorbesc ca oameni ce se află, liberi și cu educație, ori își ia pălăria și închide ușa pe dinafară.

Iancu intervine împăciuitor: a fost o glumă...

Căpitanul State rectifică, cu pumnul în masă:

— N'a fost o glumă! Un adevăr! Și adevărul supără...

Problemă de conștiință.

— Pe mine, State? Adevărul? Mă supără pe mine, a-de-vă-rul?

— Nu pe tine, Dincă. Pe proști îi supără.

Coardele se strâng.

— Eu, prost? Ascultă, mă... căpitan cu nădragii'n vine!

— Ei! Ce e, mă... poștar cu... răvașe de... bacșiș?

Coardele se rup.

— State! amenință Dincă și-i tremură bărbia. Să-mi zici cuțu de ți-oi mai da bonjur. Ține minte! Până la mormânt!!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

State se face că râde, dar îi tremură şi lui bărbia. Simte că ce spune Dincă e grav. Dar e mândru şi are un adevăr! El, pentru adevăr, sacrifică orice! Svârle ţigarea, cu ciudă şi-i întoarce spatele lui Dincă.

— Bine! Până la mormânt! Mare pagubă...

E un moment critic.

Mănăilă intervine:

— Nu se face, oameni serioşi ce ne aflăm, să ne certăm pentru o... sinucigaşe!

Iancu zice:

— Brava!

In definitiv, pentru el, singurul adevăr acesta era: orice să se spună, dar fără scandal şi fără supărare.

State, tot el mai bun la inimă, se uită crunt la Dincă, surâde, şi se face blând.

— Ei, iaca: pardon! Nu eşti poştar cu bacşiş. Spune mai departe. Te las să spui. Da' să mă laşi şi tu pe mine, pe urmă.

Dincă aprobă grav şi fără cuvânt, semn că lui nu i-a trecut încă supărarea. Iancu face cinste cu o sticlă de vin, Mănăilă mai bea un ceai aromat cu scorţişoară, apărătorul procurorului Ştefaniu uită nesimţit de necaz şi iar e volubil.

— Cum v'am spus: vine Ştefaniu, săracu, cu nevastă tânără acasă. Ea, ca pe puf. Mă rog, nevastă de procuror: săru'mâna, respectele mele scumpă şi stimată doamnă! şi pentru orice jigodie de lângă ea: vai, ce căţel simpatic... Azi aşa, mâine pe dincolo, Ştefaniu: dragă şi scumpă nevastă în jos, divină

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Revista Cultura Nouă 1901-1932

Lucia în sus, prinde nene dama nas. Cu noi nu mai stă de vorbă, în oraş nu mai iese, în familii onorabile nicio vizită şi la procuror în casă prăpăd! Ajunsese la urmă, Ştefaniu, s'o întrebe pe servitoare: doamna e dispusă? Sau: o rog să'mi acorde câteva clipe.

Dincă e numai revoltă şi pumni agitaţi în aer.

— El, procuror Ştefaniu, pro-cu-ror Şte-fa-ni-u! să ceară voie nevestii să intre în odaia ei, când spune la lege şi la carte că nevasta e datoare să...

— Sigur, te cred! se supără, la rându-i, restauratorul şi se uită cu necaz la State, care tremură umerii în râs indulgent.

Căpitanul duce un deget ciceronian la frunte:

— Iaca nu-i aşa, Dincă! Nu-i aşa, că — dac'ar fi: de ce nu s'a împuşcat el, ca să scape de nebună şi s'a împuşcat Madona, ca să scape de nebun? Aud? Păi vezi, stimate domn Dincă? Aşa judecă un om deştept şi fără interes în cauză...

Dincă are ce să-i răspundă. De ce să se împuşte Ştefaniu? El e om cu cap şi om sănătos! A spus, însă, scârba asta de căpitan cu nădragii'n vine o vorbă pe care n'o lasă fără răspuns. Ce interes să aibă el, pensionar, să-l apere pe procuror? Că nu l-o plăti Ştefaniu, pe el, om respectabil, ca să-l apere în târg! State face haz. Râde şi Mănăilă, scobindu-se, regretabil neatent la ce face, în nas. Iancu s'ar îndoi ca tocmai domnul căpitan să fie capabil de o insultă aşa gravă la adresa unui om onorabil ca domnul Dincă. Iar State îl confirmă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nici prin gând, amicilor! Ştefaniu, însă, e fecior de ţăran şi... cum să spui? domnul Dincă îl apără că... nu-i aşa? în interes de clasă socială! Nu e regretabil să te tragi din popor, că acolo e talpa ţării, dar... şi eu, o apăr pe moartă, pentru adevăr şi... că e nepoată de ofiţer — şi încă ofiţer de stat major! Daţi-mi voie să restabilim, ca să zic aşa, adevărul istoric!

Domnul căpitan State tuşeşte, se aşează mai bine pe scaun şi — cu acelaşi deget ciceronian la tâmplă, începe:

— Nu te omori, când ţi-e bine şi în larg! Este? Şi altceva: despre morţi, să nu minţim, că toţi murim! Toţi o să murim, da' n'o să ne împuşcăm toţi, ca Madona! Viaţa e un vis, visul e o clipă, clipa ni se duce, pe a ei aripă! E un sicriu, între mine şi Dincă: al Madonei. Eu mă scol, mă închin şi vărs acest strop de vin: pro memoriam!

Căpitanul a vorbit rar, în pedală, cu tremurări de glas, în pauze, ca în dramele nordice. A zis şi s'a sculat. Mănăilă şi Iancu socot clipa solemnă. Numai Dincă stă jos, din spirit de contradicţie. Fără să-l vadă, State varsă vin pe masă, plescăe limba filozofic şi clatină capul: i se pare viaţa o nimicnicie a nimicniciilor! Işi revine şi ordonă:

— Am zis, stăm jos şi să trecem mai departe.

Restauratorul e emoţionat în adevăr.

Mănăilă îşi aduce aminte că Madona, când o valsase, la bal la prefectură, l-a sgâriat întâmplător cu un ghimpe de trandafir, în vârful nasului şi i-a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spus — ce era al ei era — foarte gentilă: pardon! oferindu-i batista ei de mătase, subţire, mică şi cu monogramă, «până s'o oprì sângele»...

In definitiv, îşi spune Mănăilă în gând, cu un val cald şi nou de melancolie în inimă, nici el n'arc interes de clasă să-l apere pe Ştefaniu, care: o fi procuror dar cavou familiar nu are! Ca niciodată, se simte aproape şi robit de chipul din amintire al Luciei Ştefaniu. Are s'o apere şi el! E obligat, pentrucă: sângele apă nu se face. Pe State, Mănăilă îl aude ca'n vis. Căpitanul e un apărător convins şi convingător al victimei, «eroina de dincolo de prag»...

— ...pentrucă, domnilor, ce era, mă rog, Lucia şi ce era Ştefaniu? Ea, fată de pansion, cultă, sensibilă şi frumoasă — că şi acest domn Mănăilă, acì de faţă, a spus: era frumoasă! Viaţă de lux, în fotoliu, în maşină şi în tartine cu unt. Viaţă în natură şi liberă, că natura e liberă, domnilor şi revoluţionară. Nu e perversă, cum a spus Dincă, dacă nu mă înşel, că era Madona.

Iancu se uită crunt la Dincă şi face pe nas ca un taur.

Afară e un tren de marfă în manevră. Vagoanele se tamponează, locomotiva fluieră asurzitor, acarii se strigă pe nume.

In restaurant nu se aude nimic, nu ar interesà nimic! Sunt şase perechi de urechi atente, şase perechi de ochi umezi şi un singur glas, când vifo-ros, când domol: al căpitanului State.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— ...şi ce era Ştefaniu? un judecătoraş acolo, cu câteva mii de lei pe lună, care mâncă la birt, ca vădanii şi se îmbrăcă sistem american, adică în rate. Familia şi Madona în persoană îl adună de pe drumuri. Dă-i bani de haine, de pantofi, de buzunar, ia-l cu tine oriunde şi du-l pe ţăran în saloane, recomandă-l în elită, laudă-l şi: pac! fă-l procuror, dă-i o fată ca Lucia, dă-i milioane, dă-i case ca un castel. Mai mare noroc nici că se află! Acest domn Ştefaniu, acest fiu din popor, începe să fie opincă cu blazon! Adică, domnii mei: ce nu se poate, dacă n'ai şapte ani de acasă şi ceva subţire şi ales în sânge.

Mănăilă se simte dator să ia cuvântul. Problema sângelui nobil îl pasionă, prin atavism, ca şi ura împotriva evreilor. El lansase formula sdrobitoare: ai sânge gros de lapte bătut! Era printre prea puţinii oameni cari suferiseră, reseimnaţi şi demni— tot aşa cum înţelege acum că suferise Madona — din cauza fiilor din popor, fără şapte ani de acasă şi fără subţirime în maniere. Vorbind, se apără şi apără, în acelaşi timp, cauza sacră a oamenilor rari din nefericire şi aleşi.

— Asta e: Ştefaniu are sânge gros şi maniere grosolane, de parvenit, ca în romanu' ăla al lui Depărăţeanu, cu « Ciocoii », pe care mi l-a trimis cadou de onomastică amicul meu Octav, dela centru! Afirm şi confirm: Ştefaniu e un mitocan!

Lansase acest adevăr fără înconjur, energic, cu un gest de tribun care impune vremii şi subjugă istoria.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aprobări entuziaste.

State se ridică, se apropie solemn de Mănăilă şi îl îmbrăţişează, admirativ.

Singur Dincă râde amar.

Mănăilă ţinuse cu el, apărase adevărul lui de sorginte sigură. Spusese, cu gura lui, că Madona aveà fumuri şi era glacială. Acum e partizanul lui State, calomniază un procuror.

— Ascultă, mă... conţopist de prefectură, zice dânsul cu dispreţ interior, constat că eşti un trădător al cauzei mele.

Mănăilă nu-i răspunde. Nu stă de vorbă cu oricine. Nu discută, cu un Dincă oarecare, o problemă aşa de cultă. State înţelege mărinimia sentimentului demn pe care-l are Mănăilă, în faţa unei insulte ca: mă... conţopist de prefectură! care nu-l atinge şi îl admiră sincer.

— Brava, dragă Mănăilă! Imi place că nu-i răspunzi domnului Dincă, la injurie. Tăcerea dumitale superioară e cel mai bun şi mai inteligent răspuns.

— Te cred, surâde Mănăilă subtil, răsturnat în scaun şi picior peste picior.

Iancu e nerăbdător. Spune — şi ceilalţi după el:

— Să continuăm! Să revenim! Să continuăm...

Căpitanul State nu se lasă rugat.

— Cum a spus distinsul meu amic Dincă, vine Ştefaniu acasă cu nevasta. In casele ei. Să nu uităm! Cu nevastă frumoasă şi cultă. Să reţinem acest adevăr! Bine îmbrăcat, fercheş şi pudrat. Cu banii Madonei! Mă rog, matali: domnul procuror!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Il făcuseră procuror rudele nevestii. Nici asta să nu uităm! Păi dacă-i vorba p'așa, ce era acest domn procuror Ștefaniu decât un muțunache gătit de ea, spilcuit de ea, cocoțat de ea unde neam nu visase s'ajungă? In asemenia împrejurări, un bărbat ca el era dator să fie recunoscător, nu să muște cu dinții lui de mămăligar în carne albă cu sânge albastru. Este, Iancule?

Restauratorul e întors pe dos de revoltă. Simte și el, ca Mănăilă, un val cald de melancolie în inimă și spune, oftat din adânc:

— Este, coane, cum să nu este. Săraca! Merg și eu la înmormântare, să-i ducem flori, c'a fost adevărat victimă!

Incurajat de acest ecou favorabil pe care cauza Madonei o are în inima unui om cumsecade, căpitanul State se ridică și bătând cu pumnul în masă, strigă provocator către Dincă, deși omul se făcuse mic pe scaun și fără gând de răspuns.

— Este, stimate domn! Poftim de răspunde negativ și să-mi zici mie cuțu, de ți-oi mai da bonjur, de acum și până la mormânt!

Mai mic pe scaun și mai umil, Dincă înțelege că orice răspuns ar deslănțui furtuna. Tace și află, dela căpitan, tot ce suferise Madona dela mitocanul de Ștefaniu.

Răposata era o fire sensibilă și gentilă. Se spune că, într'o după masă, plimbându-se cu Ștefaniu prin parcul bătrân al caselor, se speriase și-l rugase să facă pasul mare, pentrucă: trece o furnică, să n'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md=1901 1932

calci! Nu vorbise niciodată servitorilor cu «fă» şi «mă». Numai: domnişoară, te rog, fii bună, sau: dacă nu te superi, fă-mi o sitronadă—ori: presimt că la noapte o să-mi fie rău, te rog să-mi aduci aspirina din farmacie, ca să nu te mai deranjez din somn! Ce spune acum, State e dispus să dovedească, oricând, cu martori, că povestesc servitoarele plângând, prin oraş, despre fosta lor stăpână, ca despre o sfântă.

Mănăilă e definitiv câştigat cauzei sângelui nobil.

Iancu are lacrimi în ochi şi se închină pentru sufletul care urcă la cer.

Povestesc, de asemeni, cei ce o cunoscuseră de aproape şi povesteşte State, acum, că Madona era numai parfum şi inspirà stimă şi dragoste. Acum câteva sute de ani, Lucia ar fi fost regina pentru care să moară robii şi curtenii, cu surâsul fericirii în colţul gurii. Dacă vorbià aşa de frumos cu servitorii, uşor de înţeles cum se purtà cu Ştefaniu. Desmierdări, cadouri, sărutări, tot ce poate născocì curat o nevastă tânără, frumoasă şi cultă. O singură dată îl certase grav. Il rugase, anume, să nu mai intre prin dos, pe uşa slugilor, când se întoarce dela tribunal şi să se spele pe mâini, când vine la masă.

Ştefaniu, însă, rămăsese ce era din naştere. Injurà slugile cum înjurà la slujbă, uşierii şi funcţionarii şi se purtà cu nevasta cum obişnuià să se poarte cu împricinaţii lui dela tribunal. Se culcà strigând, se sculà cu gust de scandal. El, coate goale de ieri, urlà — pentru Madona şi slugi, la fel: eu comand aici!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

State clatină capul, trist:

— Pentru o inimă simțitoare ca a Luciei, pentru viața ei cu educație și tartine cu unt, asta era o lovitură mortală! Nu te plângi nimănui, că n'ai pe nimeni în oraș. Te frămânți și plângi în tine. Dacă nu știm ce-i asta: să te consumi în tine, să citim în romane. Suferință neîmpărtășită: roade ca oftica și te duce sigur la mormânt! Să zicem că asta n'ar fi fost nimic! Ești femee, adică trestie și te dai după vânt...

State deschide un capitol nou în romanul Madonei: gelozia lui Ștefaniu. După fiecare petrecere, bal ori plimbare în oraș: scandal acasă!

Lucia a zis: bine, nu mai merg nicăiri, nu mai stau de vorbă cu nimeni! Și s'a retras în apartamente și în parc, singură, ca într'o mânăstire.

— Asta e îngropare de bună voie, la 19 ani! Pentru o scârbă ca Ștefaniu...

In acest capitol e scena mare și finală a căsniciei Ștefaniu, pe care căpitanul State o închipuie în amănunt, după cum i-o povestise, prin nepoata lui, fata în casă a procurorului.

Bal la prefectură.

Invitare oficială.

Madona: nu merg!

Ștefaniu: te rog să mergi!

Madona: iar o să fie scandal!

Ștefaniu: nu, mă jur!

Madona: bine, fac ultima încercare cu tine.

Se duc la bal.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Se întorc după trei ore. Au intrat în salon. Fata în casă e acolo. Madona e îmbrăcată în rochie lungă, strânsă pe corpul subţire şi înalt, în ape de mătase scumpă. E palidă, prelungă la figură şi calcă rar, cu un buchet de trandafiri strâns la piept. Aşa cum calcă, parcă nici n'ar atinge covorul. Ştefaniu e în haină de ceremonie. E ameţit de băutură, se uită crunt şi şi-a desfăcut funda albă dela gât, cu un gest nervos. Răstoarnă scaunele, cu lovituri de picior. Ia un vas de pe masă şi-l sparge de zid. Madona tresare. S'a oprit, a întors capul. Înţelege şi spune slab, silindu-se să zâmbească: nu-i nimic, mai bine că l-ai spart.

State ţine să sublinieze şi să explice semnificaţia acestor cuvinte. Ştefaniu: o grosolănie. Madona: un răspuns, ca o mângâere.

In loc să se ruşineze, procurorul ţipă.

— Ai valsat cu maiorul dela roşiori şi te-a strâns de mijloc!

Madona ridică pleoapele spre el, liniştit.

Le coboară şi spune servitoarei:

— Mulţumesc, noapte bună, Sanda.

State explică sentimentul nobil din gestul Madonei: un boier nu se ceartă cu nevasta, în faţa servitorilor. Ascultătorii aprobă, cu evlavie. Dincă nu se poate stăpâni şi spune: asta da, frumos! Iancu îl repede, privindu-l scurt peste umăr: păi, dacă-i aşa, ce vorbeai adineauri? Mănăilă oftează, svârlind rotogoale de fum spre tavan: v'am spus eu, sânge subţire...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

State aspiră adânc, cu priviri piezişe de dojană spre Dincă — şi cum spune el: reià firul dramaticei sinucideri.

Fata în casă se face că iese. Lasă uşa intredeschisă şi rămânc în coridor, dinadins, să vadă ce se întâmplă. Ştefaniu începe scandalul. Şi urlă învinuiri pentru Madona. O strânsese maiorul din roşiori de mijloc. Râsese prea mult cu prefectul. Scăpase un trandafir, în trecere şi dinadins, ca să-l ridice primarul. Madona tace. O vede fata, din coridor, în mijlocul salonului. E tot aşa, înaltă şi subţire, cu trandafirii la sân. Se uită în ochii lui Ştefaniu. Din când în când, îi tremură buzele, uşor. Pare de piatră. E albă. E tot frumoasă. Şi tot aşa: ca o icoană. Din ce spune Ştefaniu, nu se mai înţelege nimic. E o cascadă de vorbe grele, de ameninţări şi înjurături. In furia lui, repede scaunul în oglindă şi o face ţăndări. Madona a închis ochii. Atât. Nici un fior pe figură. Procurorul e un animal. Se apropie de nevastă şi cu o singură smucitură, îi sfâşie rochia, dela guler la poale. Madona se clatină. Vrea să spună ceva şi parcă i-a murit orice gând sub frunte. Lasă capul în pământ şi — aşa cum intrase, cu paşi rari şi uşori, dreaptă, pleacă spre dormitor. Infuriat că nevasta nu-i răspunde şi răscolit până în adânc de ochii ei cu lumini mari de compătimire, Ştefaniu îi strigă: nu plecà, dacă pleci, te iau la palme!

Ascultătorii, patru fără Dincă, s'au ridicat de pe scaune şi — aplecaţi spre State, cu inimele ticăind, sunt un glas:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraza.ro/mdrr1901-1932

— El?
— El!
— Ştefaniu?
— Ştefaniu!
— Pe Madona?
— Pe Madona!
— S'o ia la palme?
— La palme!

Iancu şueră a ciudă, cu ochii în tavan şi fărâmă o înjurătură între dinţi. Să fie acum Ştefaniu lângă el, l-ar face mototol pe sub mese. Mănăilă are, la rându-i, un moment de revoltă şi se plimbă, nervos, cu paşii mari, printre mese, cu mâinile adânc în buzunare şi melonul pe ceafă. Nu e procurorul Ştefaniu de faţă, să-l facă şi el mototol pe sub mese, ca în gândul lui Iancu, dar e domnul Dincă, apărătorul lui convins, acest târâe-brâu care a avut curaj s'o insulte pro memoriam pe Madona cu trandafiri şi să-i zică lui, Mănăilă, care e subşef de birou, conţopist de prefectură. Abia acum parcă simţind cât de gravă fusese insulta lui Dincă, Mănăilă se apropie de el cu putere de Samson şi-i strigă în plină figură, stropindu-l printre dinţi cu spuma albă a revoltei lui interioare şi sincere:

— Şi, mă rog, dacă eu, Mănăilă, sunt... conţopist de prefectură, tu ce mi-ai fost, mă... hodorog bătrân? Ce mare scofală a fost de tine, mă... poşta mă rog?

Mănăilă e înspăimântător la mânie şi periculos. Face dovada acum. Strigă, bălăbănind braţele în aer:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cine-ai fost tu, care-ţi permiţi să ne insulţi, pe mine şi pe Madona, care — săraca, doarme între trandafirii ei? Lăsaţi-mă să-i spun cât suferim noi, cari avem un trecut şi un prezent, noi care...

Iancu l-a prins în braţe şi luptă să-l domolească: ştiu, te cred — oricum, nu se face... nu e frumos... scandal... la mine în local...

Ajuns aproape sub masă, Dincă se închină şi bâigue: nenişorule, eu — aşa, o vorbă, ce mi s'a spus...

Prins în braţele restauratorului, Mănăilă se sbate, dă din mâini şi din picioare şi se roagă: lăsaţi-mă, să-l întreb cine-i el, care...

Aşa cum se svârcoleşte, un galoş i-a sărit din picior, face două salturi în aer şi cade pe masă, într'o farfurie cu saramură de crap. Melonul i-a ajuns pe sub mese.

State priveşte tabloul, ca un general. Il bucură. Integral, adevărul lui triumfă. In urmă, se ridică solemn şi spune, deopotrivă energic şi calm.

— Mănăilă, în numele Madonei, care e sânge din sângele nostru, te rog să te calmezi!

Brusc, ca şi cum i-ar fi supt cineva răsuflarea, Mănăilă a rămas inert, prea mic în braţele uriaşe ale restauratorului, ca o păpuşe cu mâini lungi şi picioare subţiri.

In farfuria albă şi mare, cu saramură, galoşul e ca o pată pe blazon.

De o oră şi mai bine, «matinalul» venise, îl lăsase pe Octav îmbrăţişat, în plin viscolul peronului, cu Sandu şi plecase mai departe, spre frontieră...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista.ilfanisvarlia.ro/mcm-1901-1932

AŞA ÎNCEPE ORICE

POVESTE DE DRAGOSTE

In trăsura cu un cal, care-l duce dela gară în oraş, Octav s'a ghemuit în palton, lângă Sandu şi tace, fără gând, cu capul ascuns în gulerul scump de blană.

Zece ore de drum, în noapte şi viscol, în personalul cu opriri mari în gările mici, îl neurastenizaseră. Aveà impresia că n'o să mai ajungă, că mersul accla clătinător de omidă a întunericului în câmpul alb se face în ocol mic şi întors. Incercase să doarmă, să se mintă cu un roman, băuse o sticlă de vin tare, svârlise două sticle goale de rom. Voià să se îmbete, să nu'şi mai aducă aminte de nimic — să deschidă ochii, afară şi în el, mâine, în oraşul în care suferise şi murise ea. Plimbându-se, ca un animal în cuşcă, în compartimentul îngust şi cu lumină vagă, Octav fumase ţigare după ţigare, recitise telegrama cu veste neaşteptată şi fără înţeles. Ingânase, vorbise singur, strigase cu pumnii la tâmple: nu se poate, asta nu se poate! Simţise, pentru întâia oară, ce însemnà dorinţa de evadare din tine şi din acum, din acel acum care adună roto-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gol în jurul frunții, ca un cerc de metal, același gând chinuitor și-l strânge, în șurub invizibil, până la plesnire.

Ca să nu mai fie singur, Octav o luase rasna din vagon în vagon, să se certe cu controlorii pe coridoare, să deschidă și să închidă ușile compartimentelor, să se tamponeze voit cu pasagerii, să intre în vorbă cu doamnele singure, ca și el, în personalul de frontieră ori să calculeze, răbdător, în milimetri, în centimetri și metri, depărtările dela o gară la alta, pe harta minusculă din fiecare coridor.

Se oprise într'un vagon de ultimă clasă, între oameni cari vorbeau tare, glumeau porcos, râdeau strident ori oftau, picotând de somn, unul pe umărul altuia, strâmbi și în joc drept de lumini și umbre, ca într'o gravură în lemn.

Se întorsese în compartimentul lui, mai singur. Vorbeà cu el: de-ar trece noaptea... mâine, orice, oricum, dar nu gândul de acum... înmormântare, flori... asta nu se poate... ar fi logic să nu se întâmple nimic... nu-i nimic adevărat... nu se poate... ce viscol afară... mâine, în oraşul în care suferise și murise ea... ar trebuì să nu-l doară că murise ea... aveà sânii mici și se doreau striviți... telegramă... locomotivă... roman mediocru... dragoste... mâine... acum... săraca... cum să scap de mine, să fug, să ajung mai repede... mâine, oricând, dar nu acum... ar fi bine să adorm... sticlă pisată sub pleoape... gândesc aşa: nu'mi pare rău de nimic... iubesc o moartă... merg la înmormântare... vis,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

moarte, nimic, banal — banal... telegramă... Sandu... oraşul... oraşul în care suferise şi murise ea... în care su-fe-ri-se şi mu-ri-se... tren, mers de râmă, locomotivă... roatele, pe linii: ti-ca-tac, Lu-ci-a, ti-ca-tac... tren ca o râmă... ne depărtăm în loc să ne apropiem... scântei în geam... scântei, frumos, în întuneric... tren în pantă: du-du-pfiu, du-du-pfiu... departe... acum...

Octav se lăsase, moale, pe bancă.

Era cineva în el care adormeà, somn de bunic în fotoliu comod — cufundare de o clipă şi amăgitoare în repaos, ca să sară apoi în picioare, speriat fără rost, cu telegrama mototol în pumnul strâns cu putere şi spaimă. Şi iar, acelaşi tren în pantă şi viscol, cu tot aşa de îndărătnice opintiri în pistoane: du-du-pfiu, ti-ca-tac, du-du-pfiu...

— In definitiv, vorbise Octav singur, tot ce poate fi mai stupid, mai fără rost, mai ridicol, revoltător de ridicol şi de inutil: să pleci, oriunde oricum, la o înmormântare. Moarte, ciocli, coroane, (hilariantele coroane cu flori de cârpă şi frunze cu coadă de sârmă...) înmormântare, durere: nu mai spun nimic! Toate se reduc la un gând banal şi gol şi stupid. Pentrucă moare cineva, eşti dator să porţi doliu, să fii trist, să plângi şi să dai colivă de pomană şi iar să fii trist şi iar să plângi şi iar să...

Simţeà, cum se lipise cu tâmpla de geamul rece, că i se adună gândurile, altele cu alt înţeles.

Octav fugise de amintiri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Înţelesese că era inutil chinuitor să desgroape în el tot ce fusese odinioară frumos.

Neastâmpărul lui de animal în cuşcă, tentativa de evadare din el şi din acum, din acel acum apăsător, nu erau altceva decât această fugă de amintiri — cari reveneau mai cuminţi, mai limpezi, mai pline de înţeles...

Octav obosise şi se lăsase în voia lor.

Abià acum evadà din el şi din neastâmpăr. O mână nevăzută îi trecuse pe frunte şi se făcuse linişte. Ca un fruct al luminii interioare: surâsul.

Octav retrăia o întâmplare a lui. Nu mai era singur. In compartimentul vagonului se înfiripau umbre şi îl chemau pe nume, muzical.

Octav o cunoscuse pe Madona întâmplător, cu doi ani în urmă.

Era o după amiază de vară bucureşteană, cu soare orbitor. Şovăia pasul în asfaltul moale, pe trotuarul pustiu.

El plecase dela cafenea şi traversà calea Victoriei, citind un ziar. Se pomenise faţă în faţă cu un automobil care stopase la un pas, brusc.

Madona, care era la volan, a sărit din maşină şi s'a apropiat de Octav, alarmată:

— Fii atent, domnule! Lasă-l încolo de ziar, că era să te omor.

— Republică în Portugalia, domnişoară! Altă republică —a răspuns Octav liniştit, oferindu-i ziarul...

Surprinsă un moment în faţa omului care, în loc să se sperie de moarte sau să se supere, cel puţin,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mem1901-1932

cum se speriase şi se supărasc ea, îi întinsese cu un surâs candid ziarul, Madona şi-a muşcat buza, să nu râdă. I-a mărturisit mai târziu că gestul lui merită o îmbrăţişare în plină stradă! Atunci, însă, era un simplu necunoscut, cu care trebuià să fie aspră, ca să-l înveţe minte să nu mai umble gură cască pe stradă. S'a prefăcut iar supărată, i-a smuls ziarul din mână, s'a urcat la volan, şi — accelerând nervos, a scos limba la el: prostule!

Octav rămăsese cu ochii mari în urma maşinii.

Coborând pe Sărindar, el se întrebase: cine-o fi? Pentrucă nu i-a răspuns nimeni, se mulţumise să facă o constatare în adevăr logică: ar fi putut să fie mai puţin obraznică şi să nu-mi ia ziarul din mână...

Pe « duduia dela volan », cum o fixase Octav în amintire pe Madona, o întâlnise peste o săptămână, la un teatru de vară. Ea se plimbà, într'o pauză, frumoasă sub pălăria de paiu cu o floare, una singură şi de mac, alături de « oncle Ludovic », colonelul, un uriaş cu figură aspră, în colţuri, de mareşal. Când l-a văzut pe Octav, Madona a surâs şi-a avut, instinctiv, un gest amical de apropiere. La rându-i bucuros că o revede, Octav a surâs la fel.

Cineva vorbise în el: acum o săptămână a fost o glumă, dacă nu o alintare de copil sburdalnic! Madona înclinase capul pe un umăr şi mişcase buzele, ca un îndemn, ca o chemare. Sub ochii fără clipire ai colonelului, Octav se apropiase repede, cu mâna întinsă şi — imagine suprapusă alteia, gând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în veriga altui gând, trecuse printre ei un tren cu țipăt surd, cu întuneric și frig în urmă, ca să-i lase lui același cântec neurastenizant în urechi: ti-ca-tac, du-du-pfiu, ti-ca-tac...

Octav se pomenise singur, mai singur în compartiment, smuls din visul care începuse să se înfiripe.

— Acum, orice amintire, de prisos...

Vorbise, căzut pe canapea, cu capul în palme.

Toate amintirile veneau de departe și parcă nu ale lui.

Le citise undeva, într'o carte sau le povestise cineva, într'o noapte cum n'a mai fost, de nu le trăise în altă viață și aidoma — întâmplare cu dragoste și moarte, ca oricare alta.

Se împăcase, în acest gând. Era sigur că mai trăise o viață, numai a lui și alături de Lucia.

Coborînd din tren, în gara albă și mică de viscol, simțise că se desprinde din el și din propria lui existență și face primii pași în altă viață și pe alt tărâm. Sfios, ca pe-o arătare din altă lume, îl îmbrățișașe pe Sandu iar cuvântul lui de bun sosit i se păruse fără înțeles...

Trăsura lui Șmil urcă în pantă, spre oraș. E mică și șubredă. Birjarul e înalt și slab, ca o vedenie. O vedenie e și calul cu capul mare și gâtul subțire

Animalul se opintește crâncen în hamul de curelușe și sfori.

Strada e îngustă și pare fără sfârșit. Pe margini sunt case mici și rare, cu acoperișuri strivitoare de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramsi.ucv.ro/mdrr1901-1937

zăpadă. In prăvăliile cu clondire de rachiu, covrigi şi manufactură în vitrine, se intră pe brânci, pe scări săpate în pământ şi strâmb. Bănui, în prăvălii, întuneric, igrasie şi gândaci roşii în raftul cu coloniale şi delicatese.

Gardurile sunt inexistente iar trotuarul e fixat prin pari bătuţi în pământ, din loc în loc. Prin curţile mari sunt clăi de fân, grajduri într'o rână şi slugi cu cojoace soioase, călcând ca pe picioroange cu cismele unse cu păcură, prin omătul mare.

In decorul acesta de un alb murdar şi de pustiu, cu viaţă de viermi colcăind prin dughene şi sub acoperişuri diforme, trece drumul o bătrână în cârje, numai sdrenţe, cu o strachină de murături în mâna ca de mort.

Octav închide ochii, să nu mai vadă şi se cutremură:

— Aici e... oraşul în care a suferit şi s'a sinucis ea...

Gândul a fost plin, ca o ramură de copac după ploae şi o mână jucăuşe de copil l-a scuturat, cu stropi mari, în inima lui Octav. Cu plânsul prins şi ascuns sub pleoape, el şi-a rezemat capul de Sandu, învins.

Şmil a scuipat în palme, odată şi bine şi — sărind de pe capră, a pus umărul la roată.

Panta ameninţă să nu se mai termine.

O svârlise o mână de uriaş, ca pe o pânză îngustă şi murdară, dela gară spre cer...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O CLIPĂ IN ADEVĂR SOLEMNĂ

In restaurantul dela gară, când a venit nevasta să-l schimbe pe Iancu, era azil de noapte.

Restauratorul adormise cu capul pe umărul căpitanului State, care sforăià cu gura deschisă spre tavan şi capul răsturnat, chinuit, pe spătarul unui scaun. Domnul Dincă picotà pe o bancă, cu mâinile la piept. Mănăilă adormise pe masă, cu faţa în jos şi braţele deschise. Piciorul cu galoş era ţinut în braţe de Iancu. Celălalt se îndoise pe masă, cu genunchiul înfipt în pântecul domnului Dincă.

Nevasta, voinică şi cu obrajii rumeni de frig, rămăsese în prag, cu palma la gură. Spune, pentru ea şi tare: să vezi şi să nu crezi! Deschide obloanele de lemn, să pătrundă lumina şi dă uşa de perete, să iasă fum de tutun şi duhoare acră de trupuri încinse la somn.

Iancu se mişcă, ajuns de frig şi clipeşte repede, privind piciorul cu galoş al lui Mănăilă, care-i amorţise mâna.

Nevasta râde, lângă el: aşa negustor ca tine, Iancule, mai rar!

Iancu se ridică, se întinde cu poftă, trosnind oasele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramnicu.ro/mdrr1901-1932

şi răspunde, cu un căscat din adânc: a fost converzaţiune mare, soro, că e grav ce se întâmplă la noi în târg...

Mănăilă s'a sculat în patru labe, pe masă şi fără să deschidă ochii, bâigue, cu limba de plumb: fraţilor, dacă vine « matinalul » cu amicul meu Octav dela centru... eu, aici şi mă scol, dacă... vine « matinalul » cu...

— Oho! să fii matale sănătos, că « matinalul » — de când...

Mănăilă sare de pe masă, ars.

— Cum?

Nevasta restauratorului râde:

— A venit, omule!

Mănăilă nu crede, nu poate crede.

— Matinalul?

— El!

— A venit?

— Cum te văd şi mă vezi.

— De mult?

— Te cred.

Mănăilă fluieră a pagubă, moale pe scaun.

— Scârba de Sandu! Să nu mă scoale — pe mine, care...

Iancu se spală în lighianul de tablă, care serveşte la nevoe şi de răcitor pentru sticlele de limonadă. Râde, bălăcind înviorat în apă:

— E ora zece, boierule!

— Acum?

— Acum.

Biblioteca Universităţii Regele Ferdinand I. din Cluj ROMÂNIA

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I se pare că n'a înţeles bine.

— Ora zece?

— Zece.

Mănăilă fluieră iar a pagubă şi nu mai are putere să se ridice de pe scaun.

— Sandu nu e om de caracter!

E tot ce poate spune, e singurul gând limpede. Nu pricepe:

— Să mă lase să dorm, să nu mă scoale, să nu mă cheme — să nu-l întâmpin la sosire, EU, pe amicul Octav — care...

Mai are o nădejde:

— Mă rog, o fi venit amicul meu Octav dela centru?

Se supără că Iancu nu ştie. A dormit? Să nu doarmă! Un restaurator e dator să afle când vine o persoană distinsă în oraş. Nici nevasta restauratorului nu aflase. Fapt sigur: Sandu nu mai era pe peron. O dovadă că Octav venise şi plecase cu el în oraş. Ce-o fi zis un om distins ca Octav, de el, Mănăilă, că nu-l văzuse la gară? Că e un individ fără maniere, un amic nesincer, un ins oarecare din popor, ca Dincă şi Ştefaniu, cari nu învăţaseră în familie că eşti dator să întâmpini la gară un amic — mai ales un amic ca Octav — care te anunţă telegrafic că: sosesc 6,45...

— Sandu nu e om de caracter!

Are să i-o spună, fără înconjur! Să nu mai facă glume de prost gust cu el! Asta nu e o faptă de om serios. Oricine e supus greşelii şi se întâmplă să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

adoarmă. Dacă eşti amic sincer, îl scoli. Nu îl laşi în somn compromiţător, care — dacă...

Gândul face volte în aer şi nu se mai lasă prins.

Iancu adună mărunţiş zornăitor în fişicuri:

— A fost converzaţiune mare, soro, că...

Vorbise cu nevasta.

Mănăilă se supără din senin şi sare în picioare. Zice: lasă-mă, Iancule, că sunt nervos! se duce repede la uşă, o deschide larg şi o închide sgomotos în urma lui.

Afară nu mai e nicio trăsură.

Mănăilă urcă panta spre oraş, fugind, prin mijlocul drumului. Se opreşte din gardist în gardist şi la fiecare cârciumă. Nu îl văzuse nimeni pe Sandu, în tovărăşia unui amic distins.

O sanie îl duce fulger pe Mănăilă la Sandu acasă.

Nimeni.

Nedumerire: încă nu sosise « matinalul » în gară ori venise « matinalul » fără Octav?

Birjarul ridică din umeri: de unde să ştim noi, conaşule?

Asta nu poate Mănăilă să sufere: prostia oamenilor! Nu ştiu nimic, nu văd nimic, nu află nimic.

Are motiv serios de supărare:

— Un birjar e dator să afle dacă vine un tren în gară şi cu ce persoane anume! De ce ai cal, de ce ai sanie, de ce ai permis, de ce mănânci pâine cu sare din meseria asta, dacă..?

E hotărît să facă ordine:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Să vii mâine la prefectură, să-mi aduci aminte să te amendez!

Birjarul îşi face cruce şi se jură:

— Conaşule, zic zău, dacă...

Strâns sub pătură de frig, cu palmele lipite între genunchi şi gulerul ridicat, Mănăilă n'are timp de taifas.

— Vorba! Că mă enervezi...

S'au întors în centru. Sania s'a oprit în mijlocul pieţei. Calul sforăe, cu botul în jos şi frământă zăpada. In picioare, pe capră, birjarul îşi bate mâinile, ca două aripi, de trup. Cu chiciură în mustaţă şi mai mic sub pătură, Mănăilă se frământă, caută un gând salvator. Problema care şi-o pune nu e simplă deloc: încotro s'o apuce şi — pe jos ori cu sania? In aşteptarea unei idei geniale, scuturâ capul, cu amărăciune de vin şi tutun în cerul gurii: Sandu nu e om de caracter!

Gardistul din centru se apropie de sanie, cum ar spune Dincă pensionarul: ca un colac de salvare pe valuri spumegânde pentru un nefericit naufragiat! Se apropie şi aduce veste bună: Sandu e la cafenea, cu un domn! Mănăilă sare din sanie. S'a făcut lumină în el.

Venise Octav!

Aşa dar, venise Octav, acel amic distins dela centru, care...

Mănăilă s'a oprit la intrarea cafenelei, cu ochii mici într'o oglindă. E tras la figură. Se vede că dormise prost. Barba crescuse. Nu se face, îşi spune el în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gând, să apari neras şi nescuturat pe haine, în faţa unui om ca Octav! Convins de adevăr, trece peste drum, la bărbier. Intrând, are o nouă neplăcere. Constată cu regret că umblase prin oraş numai cu un galoş.

Aşa ceva nu i se mai întâmplase. Se făcuse de râs, el, om serios! Numai de nu l'o fi văzut cineva, una din numeroasele dame bine ale urbei...

— Să ştii că la porcu' de Iancu dela gară mi-a rămas galoşul!

Bărbierul e serviabil, mai ales cu un muşteriu onorabil ca domnul Mănăilă. Surâde şi se înclină, frecându-şi mâinile:

— Nu face nimic, coane! Se mai întâmplă! Că ce e viaţa la om? Ca la jurnal: întâmplări din Capitală! La noi, scrie şi pe firmă: discreţiune absolută şi servici antiseptic. D'aia zic: până vă bărbierim noi, ucenicu dă fuga la gară şi vă aduce galoşu'...

Induioşat de devotamentul în adevăr proverbial al bărbierului, Mănăilă uită ce face şi-i strânge mâna cu efuziune, servindu-i la rându-i o veste îmbucurătoare:

— Ştii, monşerule, amicul meu dela centru, ziaristul: e în oraş! Păi daaa, te cred! L-am adus cu nepusă masă. Să vii, amicule, să ne vezi, să ne cunoşti şi să scrii despre noi la centru — să se afle şi acolo că noi, carevasăzică, aici, suntem o mână de intelectuali şi de firi distinse, cari — dacă... să nu crezi tu, Octav — că ne tutuim — să nu crezi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tu, Octav, că noi, aici în oraş, aşa şi pe dincolo, dacă suntem în oraş mic, nu trăim în actual şi modern! Ce să vezi, dragă? Cum a fost alaltăieri pui scrisoarea la poştă, cum e aseară şi primesc telegramă dela el: sosesc 6,45! Nu-i aşa că e gentil? Te cred! O să-l cunoşti, că în fotografie se poartă ca la centru: barba rade, mustaţa rade...

Patronul, conu' Costică, are şi el ştiri senzaţionale, pe cari nu le spune oricui. Aflase amănunte de necrezut şi de ultimă oră, în jurul morţii Madonei cu trandafiri. Dealtfel, de aproape cinci ani, între « Costică dela centru » şi « Iancu dela gară » e duşmănie de moarte. Fiecare se pretinde mai bine informat şi mai rapid, asupra dramelor, crimelor, divorţurilor, scandalurilor familiare, politice şi administrative, cancanurilor şi intrigilor din oraş şi împrejurimi. Concurenţa i-a dus la scandal, la proces, la împăcare şi iar la scandal.

Orăşenii sunt împărţiţi în două tabere.

Unii cred în « versiunea Costică » şi o servesc, ostentativ, celor cari susţin « versiunea Iancu dela gară ». Taberele se ciocnesc, la rându-le şi se duşmănesc.

Intâmplător şi până la un punct oarecare, în jurul recentei sinucideri, ambele versiuni merg mână în mână. Costică, însă, aflase « în ultimul moment », amănunte de necrezut.

Sosise în oraş un tânăr, care a fost amantul Madonei, pe când era ea fată mare. Il chemase servitoarea, printr'o telegramă, să vie la înmormântare,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că Madona — cu câteva clipe mai înainte de funestul act — îi dăduse servitoarei o telegramă, cu ordin s'o păstreze în sân şi cu jurământ că, dacă moare ea, Madona, servitoarea să dea drumul la telegramă, dar nu dela oficiul din centru ci tocmai dela oficiul gării.

Tainä!

De ce tocmai dela oficiul gării?

Costică află tot! Pentru el nu sunt taine...

Un oficiant dela poştă, care se tunde la el, i-a spus — dar pe cuvânt că nu mai spune şi altora, că Ştefaniu, ca procuror, dăduse ordin dirigintelui că: orice scrisoare vine pentru nevastă, să treacă pe la el, pe la Ştefaniu adică! Ordinul mai era că: orice scrisoare ar plecà dela Madona, să fie oprită la poştă şi întoarsă la procuror, la tribunal...

Madona, care nu ştià nimic, îi scrià săptămânal amantului ei dela Bucureşti. Ea îi scrià şi amantul nu le primeà, că toate erau teanc şi citite în sertarul lui Ştefaniu.

Când a prins Madona de veste, era târziu...

Cearta mare, însă, nu pornise de aici, că Ştefaniu nu-i spusese Madonei nimic de scrisori. Ii află gândurile, le încuià în sertar şi atâta tot. Adică, atâta tot, vorba vine — că dacă cearta cu moarte nu pornise din scrisori, pornise gelozia din ele...

Intr'o seară, era bal la prefectură şi...

Mănăilă îşi surâde în oglindă, clăbucit şi înviorat.

— Asta cu balul o ştiu, Costică!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bărbierul se dă un pas înapoi, se uită cu ochii mari la Mănăilă de pe scaun şi îl întreabă, cu jumătate gură, pe Mănăilă din oglindă:

— Cum? Nu se poate, că n'ai de unde! O ştiu din sorginte sigură... şi de curând!

— Parcă eu altfel? se umflă în guşe Mănăilă. Tot aşa, Costică puiule: recent şi din sorginte sigură! Mi-a spus-o căpitan State, care...

Costică înţelege şi rectifică energic:

— Să avem pardon, că don' căpitan State ştie dela mine! A fost ieri pe aici şi...

Mănăilă se supără. Nu-i place să fie contrazis. Nu suferă oamenii mincinoşi. Ca orice temperament de plămadă aparte, se revoltă rapid şi se aprinde regretabil. Răspunde brutal şi bine face, că le astupă gura — scurt şi cuprinzător, la mincinoşi.

— Mă Costică, mă superi şi nu se face, mă, că mă rad la tine de zece ani! Nu fii bărbier mincinos, că minciuna îmi face rău la nervi. E aşa cum spun eu, că altminteri trec peste drum, să mă rad la Chirică-mână-uşoară. Asta cu balul o ştiu dela căpitan State iar State a culeş-o din sorginte sigură, că are o nepoată care e prietenă cu fata în casă a procurorului Ştefaniu şi asta, nepoata, i-a spus că... Adică, nu: fata în casă i-a spus nepoatei iar nepoata i-a spus lui State, care ne-a spus nouă că... la bal, pe când...

Costică nu mai rabdă.

— Păi vezi, coane, că e bătrân şi e porc? Păi vezi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că n'are pic de obraz şi nu mai e persoană onorabilă, dacă minte că el...

Il sugrumă necazul. Face ochi de broască, de ciudă şi dă din mâini.

— Minte, coane! Minte! Să n'apuc să mănânc şorici în sfânta naştere, dacă... N'are casă, n'are masă, n'are rude! Dacă n'are rude, cum are nepoată? Nepoată am eu, care e amică sinceră cu fata în casă dela Ştefaniu! Eu i-am spus lui că am o nepoată care...

Mănăilă nu crede.

— Tu?

— Eu.

— Căpitan?

— Păi!

— Nepoată?

— De soră.

— Amică?

— Bună.

— Fată 'n casă?

— Ştefaniu.

Mănăilă s'a convins. Cavaler, cere scuze, cu palma pe inimă, dovadă că e sincer:

— Pardon, Costică, pentru vorbă proastă! Nu eşti mincinos. Porcu' de căpitan e mincinos. Am să i-o spun dela obraz.

Bărbierul mai are o veste. A păstrat-o dinadins la urmă, ca să fie lovitură. Nici n'a spus-o cuiva, până acum. Face o favoare, pentru domnul Mănăilă numai, că se rade la el de zece ani în şir, cu perdaf

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi pomadă specială, în borcănaş alb, iscălit pe capac — ca un sigiliu, de muşteriu.

Venise cu «matinalul» cineva, o persoană dela centru: colonelul, care rămâne la înmormântare. Costică aflase întâmplător, pentrucă tot aşa de întâmplător, în compartiment cu colonelul, călătoreà şi primarul — care, dela gară spre casă, acum o oră dacă nu mai bine, se oprise la bărbier, să se tundă, că nu s'ar tunde în altă parte pentru nimic în lume!

— Salutăm, coane Mişule! Bun sosit! Ce mai e nou pe la centru?

— Sal'tare, Costică! Ia să mă faci tu frumos. Ce să fie nou, mă? La centru, spurcăciune mare, mă, Costică! Incolo... A, da: să vezi una bună, în tren! Da' să n'o mai spui la nimeni.

Primarul e om serios. A fost negustor, pe vremuri şi e, de zece ani, persoană oficială. Are eşarfă, decoraţii şi baston din trestie de mare. In Costică are încredere, că îl tunde gratis şi-i face propagandă în alegeri. Se cunosc din şcoală. Se înrudesc de departe dar sigur, prin alianţă. Se zice că bunica lui, moşiereasa, ar fi...

Mănăilă e nerăbdător.

— Lasă asta cu bunica, mă, că e veche. Spune-o p'aia cu primarul şi colonelul.

A fost simplu. Primarul era în compartiment cu colonelul. Aici o vorbă, dincolo alta, cum se întâmplă în tren, că stai de vorbă cu oricine — dă-i primarul un măr colonelului, că-i era gura amară de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelitere.ivanera.ro/mdr/1901-1932

tutun, dă-i colonelul o ţigare primarului, că le isprăvise, au ajuns la urmă să se recomande, să afle colonelul că primarul e primar iar primarul să afle că bătrânul e colonel şi merge la înmormântarea unei rude, în oraşul în care primarul era primar.

Bătrânul era trist, aşa cum ar fi trist oricine, în drum spre oraşul în care i-a murit o rudă. De Madona, însă, colonelul vorbeà cu amărăciune, dacă nu cu dojană.

— Merg la o înmormântare pe care eu, aici, în inimă...

Oftase, cu ochii duşi în noapte.

— Madona murise de mult, pentru mine. Din ziua nunţii. Nu mi-a mai scris un rând. Mă uitase cu desăvârşire. Singur Ştefaniu, din când în când, îmi scrià: cu slova, cu inima şi gândul lui. In fiecare scrisoare a lui mă rugà s'o scuz pe Madona că nu îmi scrie, dar... are migrenă — se întâmplà să aibă migrenă de câteori...

Primarul a înţeles.

Procurorul oprise, în sertar, aduse dela poştă, toate scrisorile Madonei. Pe cele scrise amantului le păstrase, ca o armă. Cele trimise bătrânilor erau, în bună parte, arse. In fiecare, Madona lăsà să se întrevadă viaţa pe care o duce cu Ştefaniu. Şi nu-i conveneà procurorului să afle colonelul: de ruşine, de fricâ.

Om cumsecade, care o cunoscuse pe Madona personal, o respectase şi compătimise cu destinul ei trist, primarul n'a putut să tacă. I-a spus bătrâ-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nului tot ce știa, așa cum știe oricine, în oraș și împrejurimi, romanul Madonei cu trandafiri.

Bătrânul a tăcut. Clocoteà în el. Nu s'a putut stăpâni și a șters o lacrimă.

— A fost măgar, acest domn Ștefaniu! După înmormântare, nu-l mai cunosc. Îl iau de guler și-l dau afară din casă.

Vesel că moartea Madonei cu trandafiri va fi răsbunată și usturat, în același timp, de odicolonul cu care mâna agilă a bărbierului îi frige obrazul până la lacrimi, Mănăilă închide ochii strâns, scutură capul energic și lovește cu piciorul în podele:

— Brava! Să nu-l lase! Să nu-l ierte pe acest fiu din popor, care, i-am spus-o și lui Dincă: a muşcat cu dinții lui de mămăligar în carne albă, de familie bună! Pentrucă, să știi dela mine, Costică: dacă-l iartă scârba de colonel, nu-l iert eu, nici căpitan nădrăgilă, nici tu și nicio fire sensibilă din oraș și împrejurimi!

Costică jură, cu briciul strâns în mână, aproape de beregata lui Mănăilă și ochi de asasin în oglindă:

— Eu să-l iert, coane Mănăilă? Să n'apuc să mănânc șorici în sfânta naștere, dacă...

Jură și Mănăilă, în picioare, cu palma întinsă, pe viitorul lui și pe cavoul familiar.

Firfirică ucenicul, care a fost la gară în fugă și s'a întors, gâfâind, a încremenit lângă uşe, cu galoșul în brațe și ochii blegi la Mănăilă.

E, în adevăr, o clipă solemnă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CÂND FIECARE GÂND E CIORCHINE
DE ADEVĂRURI ŞI MUSTRĂRI

Singur, măsurând cu paşi rari şi egali peronul cu viscol, în aşteptarea personalului de frontieră, Sandu retrăise în amintire şi alături de Octav, nopţile de bombardament, zilele cu nelinişti şi presimţiri, înserările molcome în jurul focurilor din refacere ori marşurile în întuneric şi toamnă.

Orăşeanul era atunci un copilandru cu priviri adânci, prea slab în mantaua largă şi lungă, cu mâna prea albă şi mică să poată cuprinde arma sigur, cu putere. Camarazii îl porecliseră: Veşnicul Nedumerire, pentrucă în fiecare gest al lui, în orice cuvânt, în cea mai uşoară infiorare a buzelor, era o întrebare la fel: de ce — de ce bombardament, de ce marş, de ce atacăm, de ce murim şi ucidem? Nu ştia nimeni să răspundă. Nici n'ar fi fost răspuns. Era o singură ridicare din umeri, un gest vag şi arareori, o lacrimă — pe care n'o luă nimeni în serios...

După despărţire, în scrisori pe cari le numiseră în glumă: confesiuni pentru secolul Veşnicului Nedumerire, Sandu încercase să-l convingă pe Octav

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că războiul fusese ceva care oricum trecuse, despre care e neserios să voim cu tot dinadinsul să avem o părere, pentrucă e tot aşa de neserios să crezi că poţi despică firul de păr în patru. Ar fi mai folositor să trăim în acum, să fim o generaţie fără ieri şi fără mâine. E tot ce putem face, scrià el, noi, oamenii cari am ucis şi aşteptam să fim ucişi, nepăsători. Când fiecare gând e ciorchine de adevăruri şi mustrări, nu întrebi, nu râcâi cu unghia pe rană. Mergi în vârfuri, ca printr'o sală de sanatoriu, să nu deştepţi bolnavii cari dorm în tine, alături şi cumînţi.

Octav răspunsese cu mustrări pentru acest calcul de om laş. Incercase la rându-i să-l convingă pe Sandu că datoria lor de oameni cari au ucis şi aşteptau să fie ucişi ar fi să scormone cât mai adânc în inima lor, să afle, să smulgă afară şi în lumină, adevărul. Oricare ar fi acest adevăr. Numai răufăcătorii fug de lumină, numai oamenii slabi tremură în faţa adevărului iar eu — se apără Octav: am ucis şi n'am fost răufăcător, am tremurat şi n'am fost un om slab.

Se scurg clipele şi trec anii peste noi, ca o apă care nu ne spală, ca un drum care ne fuge sub picioare. Facem paşi pe loc. Noi, bănuià Octav, tot acolo am rămas: în pragul anului acela de spaimă şi nedumeriri, an fără bilanţ, cătuşe de picior, întrebare care ne apasă umerii, ca un jug. Până nu vom răspunde, un răspuns care e în fiecare din noi, cătuşa nu cade, nu facem un pas mai de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

parte, nu avem putere să svârlim povara de pe umeri.

Să ne salvăm, strigă Octav, să nu şovăim, să ne smulgem masca.

Sandu întrebase: să facem un pas mai departe, unde, peste ce ruini? Glumise, în scris tremurat: oricare ar fi adevărul, adevărul lor de adolescenţi cu cartuşiere şi bocanci, era sigur că Octav rămăsese acelaşi copil cu ochii mari de nedumerire.

Pe el, copilul de odinioară şi de acum, îl aşteptase în gară.

Sandu încremenise lângă scara vagonului. Octav se apropiase de el cu alt mers, cu altă privire şi altă figură, prelungă, palidă, de nerecunoscut. Sandu i-a întins mâna fără căldură şi i-a urat bun sosit, cu glasul alb, ca şi cum i-ar fi spus: adio — pentru copilul de ieri şi din amintire, care murise abiă acum pentru el.

Imbrăţişându-l, un fulg de zăpadă i se prinsese în gene, se topise pe obraz...

Pe drumul gării, în trăsura lui Şmil, Octav îl rugase:

— Să nu mă întrebi nimic, Sandule! O să stăm de vorbă mâine, oricând, despre tot ce a fost frumos odinioară — dacă a fost ceva frumos, odinioară! Azi, acum... tu singur ai spus: să mergem în vârfuri, să nu deşteptăm amintirile cari dorm în mine, după o noapte cum n'a mai fost alta...

Sandu nu întrebase. Pentru el era o singură nedumerire: omul de alături, ca o umbră dintr'o lume

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care nu era a lui, care nu fusese a lor. Gândul nu recunoscuse şi nu apropiase umbra.

Strâns în palton, cu viscolul plin în figură, Octav încercase, dimpotrivă, un sentiment nou de regăsire în el şi în amintire. Peste figura Madonei, în desen tot mai şters, se conturase luminos şi aproape un desen nou, în profil dublu, ca o efigie de monedă: el şi Sandu, aşa cum stau, umăr la umăr, în noaptea întâiei spovedanii.

— Camaraderia bună de odinioară, Sandule! A rămas ca o poveste cu minuni...

Sandu tresărise. Recunoscuse glasul copilului din amintire. A răspuns, ca o dojană:

— Aproape să nu te mai recunosc!

Se prinseseră de mână, strâns, ca doi copii în trecere prin vadul unei ape curgătoare. Se simţeau alături şi ai lor. Sandu şi-a petrecut braţul, ocrotitor şi l-a strâns pe Octav aproape, cu dragoste regăsită.

— Era urât, era trist, era un blestem, acolo, pe front, Octav. Eu nu m'am plâns. Eram mai mari, pentrucă eram mai aproape de moarte. Şi mai puternici, că nu eram singuri! Incep şi eu să fiu un om slab, Octav, ca orice om singur. Nu bănuiam că ne aşteaptă un nou războiu, mai urât, mai trist, mai crâncen, mai fără înţeles: viaţa — viaţa asta care te trimite lângă mine, ca o umbră...

Octav l-a prins de mână, cu spaimă în ochi:

— Nu întrebă! Să nu deşteptăm morţii din noi... Morţii cari dorm în mine şi în oraş, între trandafiri...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Revista Transilvania (Sibiu) 1901-1932

Şmil oprise la hotel.

O bătrână care călcà mărunt şi repede, un coridor strâmt, fără lumină, o scară de piatră şi în serpantină, aer închis şi umed de subterană, alt coridor cu şase uşi în rând, numerotate cu tibişir: 1, 2, 4, 5, 6, 7.

Numărul 3 fusese sărit la numerotare, de un an.

A fost fatal: patru sinucideri într'o lună, în prima lună după o inaugurare cu muzică militară, cu lăutari şi băutură de pomană. Aşa dar, fostul 3 e numărul 4 acum, cameră spoită în alb de var, cu un pat, o masă de brad, un scaun invalid, un lighean de tablă cu două găuri în fund astupate băbeşte cu cârpă arsă şi nici o cadră, din motive lesne de înţeles.

Bătrâna a descuiat uşa, a deschis-o şi s'a ploconit, frântă de mijloc şi de vreme: aici maică, avem şi lemne de foc, da nu-i sobă — că la noi e plăpumioară de lână...

Octav şovăise în prag.

Mare, sub tavanul aproape, Sandu vorbise singur, cu un gest greu de descurajare: aici...

Octav măsurase camera, cu paşi puţini şi răspunsese, ca un ecou: aici am să stau...

Pentru amândoi, camera de hotel începuse să fie oglindă care nu minte.

Sandu, care trecuse aproape în fiecare zi prin faţa casei vechi cu firmă nouă de «otel boieresc», nu bănuise că în oraşul lui era, în adevăr, un han cu scări de piatră în serpantină, cu coridoare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

umede şi camere şase în rând, numerotate cu tibişir. Intrând, avusese o impresie vagă de apăsare pe umeri, mai sigură cu fiecare pas în besnă.

Octav întrebase, sfiit:

— E întuneric, în adevăr ori noi, cu toată lumina care doare a zăpezii de afară în ochi, nu mai vedem?

Sandu râsese, în hohot spart de ziduri:

— Nu ştiu! Incep să am tălpi de plumb...

Cu paşi rari, în urcuş dibuit, pe scară, Sandu se gândise că toată mizeria târgului era adunată acolo, pe scara fără soare, fără aer şi fără sfârşit — aşa cum i se păruse, peste câteva clipe, stând pe scaun, stângaci, cu pălăria uriaşe pe genunchi, că tot aşa fusese şi viaţa lui de până atunci: ca un han pe care nu-l cunoscuse nimeni pe dinăuntru, ca un coridor în care nu pătrunsese strop de soare, ca o cameră de hotel, fără chipuri tinere şi privelişti de primăvară în cadre, ca să rămână adăpost ultim şi popas la fel pentru suferinţi călătoare şi descurajări care ucid, cu acelaşi cântec mincinos de evadare în urechi ce nu mai vor să audă, în urmă, plâns...

Sandu rămăsese, pentru orăşeni şi prieteni, un cineva ca oricare altul, pe care nu-l chemi şi e tot una dacă vine ori trece pe alt drum, surâzător ori trist.

Era o taină a lui, pe care nu încercase nimeni s'o afle.

O figură nouă, în oraş provincial, e un motiv de frământare, o veste care sare din vecină în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vecină şi dela o poartă la alta, ca o făclie pe care oricine e dator s'o prindă şi s'o svârle mai departe.

Pe el nu-l întrebase nimeni de unde vine, de ce şi ce gând are?

Era un mosafir veşnic, un puf de păpădie care nu prinsese rădăcină sigură în nicio inimă...

Pagină albă în viaţa oraşului, viaţă cu subterane în cuib ascuns de bursuc, Sandu rămăsese pentru el însuşi o taină, pe care o bănuià, o simţeà, o ascultà în el ca un tumult, aşa cum asculţi în adânc şi departe, în besna dintre doi pereţi de stâncă, o căderе de apă. Nu avusese încă voinţa să coboare în el, cu lampa minerului în mâna întinsă, ca o pavăză, înainte. Se închisese în el, piatră cu lumini în carapace, învăluind totul cu un gest de nepăsare — adevăr încă nespus.

Scriindu-i lui Octav, odinioară: la ce bun să scormonim cât mai adânc în inimă? el înţelesese: cine are curaj să caute, în el, gândul plin ca un ciorchine de adevăruri şi mustrări?

Camaradul de pe front nu cetise printre rânduri.

Nici el, Octav din amintire şi de departe, nu întinsese mâna, să prindă în palmă puful uşor şi hoinar în vânt.

Telegrama care-i anunţase sosirea neaşteptată a lui Octav îl înviorase, ca o veste bună adusă pe aripă de hulub alb. Vor câştigà o nouă noapte, în spovedanie nouă, ca pe front. Sbuciumul pe care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Veşnicul Nedumerire nu-l simţise tresăltând sub rânduri, în scrisori, va fi înţeles acum.

Bob de strugur pe care-l spargi între dinţi, să aduni soarele topit în must tânăr, vor despicà fiecare cuvânt spus aproape, ca o taină, pentru un adevăr nou.

Sandu mărturisise gândul tot.

— In ultima scrisoare, Octav, am spus aşa: n'o să mă mai simt singur în târgul ăsta ticălos, în ziua când mă vei înţelege. Şi tu mi-ai răspuns, acum o săptămână, că n'o să mă mai simt singur în clipa când voi descoperì, în mine, adevărul meu. Acum o să-l căutăm împreună...

Octav îngânase absent: da, bine, adevăr...

Nu înţelesese.

Nu mai era nimic de înţeles.

Un singur adevăr rămăsese, viu, covârşitor: drumul lui în noapte şi viscol, pe care-l dorise vertiginos, descătuşător ca o evadare în larg necuprins, se frânsese: rostogol, între patru ziduri de han — patru bariere între el şi lume.

Niciun gând nou.

Nicio urmă de amintire.

Niciun rost.

Gol: în urmă, acum — fără mâine...

Ameţise măsurând camera pe trei laturi şi în jurul mesii, cu paşi tot mai mici şi mai repezi. Il obsedase sticla cu apă de pe masă.

— Pot s'o sfărâm cu un pumn. Ar fi mai folositor, însă, s'o reped cu putere în geam. Sunt con-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md=1901_1932

vins că lovitura asta ar smulge fereastra din zid. Ar fi o salvare, unica salvare! Numai aşa ar pătrunde aer de afară, numai aşa ar...

Sandu îl prinsese de mână.

Erau amândoi: faţă în faţă, între draperiile de stambă.

Pe drum, în trăsura lui Şmil, Sandu îl simţise pe Octav alături şi absent, strâns în palton, tremurând, cu nelinişte în priviri. Il bănuia obosit de drum, indispus de frig, de trăsura într'o rână a ovreiului şi de strada cu cocioabe.

Acum, însă, era sigur că se întâmplase ceva. Fără să ducă la frunte un deget ciceronian, cum făcuse căpitanul State, întrebase în el şi în logica strânsă a amicului dela prefectură: vine Octav, de ce vine, de ce aşa grabnic, de ce trist, de ce frământare? Işi amintise, din ultima scrisoare: scriu pentru tine, Sandule şi pentru o dragoste de acolo — cineva şi mai drag, acolo, în oraş cu tine...

Şovăise, cu palmele grele pe umerii plăpânzi.

— Ce-i cu tine, Octav?

Smuls din cercul tot mai strâns pe care-l făcuse în jurul mesii, cu ochii mari la sticla care se doreà, în gândul lui, sburată în geamuri, Octav se regăsise stăpân în vorba domoală a uriaşului, care îl liniştise neaşteptat. Repetase singur: ce-i cu tine, Octav? Aşa dar, erà ceva cu el, se deschisese o perspectivă. Se întrebase, cu ochii mari în gol: ce-i cu mine? Şi nu ştià un răspuns, pentru el. Işi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prinsese capul în palme, cu risipa de gânduri sub frunte, în încordare voită.

Maşinal, a dus mâna la buzunar, îi întinsese lui Sandu telegrama care-l chemase, grabnic, pentru înmormântare.

Înţelesese: telegrama era un răspuns, singurul răspuns.

— Ce-i cu mine? Nu ştiu — am primit asta...

Madona revenise în gând — umbră care trece prin ziduri.

Sandu desfăcuse telegrama repede, o citise:

Vin-o. Madona sinucis. Inmormântăm Vineri.
Ştefaniu

Mocanul lăsase telegrama pe masă, uşor, cu un gest de sfială, parcă i-ar fi fost frică să nu deştepte pe cineva: poate amintirile ce dormiau în Octav, cuminţi şi alături, poate morţii din oraş, în somn tot aşa de cuminte şi între trandafiri. Mişcase buzele, să spună: îmi pare rău, Octav! Toată drama s'ar fi redus la aceste patru cuvinte, ce trebuiau să fie spuse încet, simplu, sincer.

Octav le bănuise în ochii umezi ai uriaşului, le aşteptase: ca o consolare.

Se mustrase în gând: era de o oră şi mai bine lângă Sandu şi încă nu încercase să afle cum trăise Madona în oraş, cum o dusese cu Ştefaniu, de ce se omorîse? Sandu i-ar fi reîmprospătat-o în amintire, i-ar fi apropiat-o. Era îndeosebi o întrebare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care-l frământase toată noaptea: motivele sinuciderii!

Dela despărțire (o smulsese o mătușe complice de lângă Octav) Madona nu-i scrisese un rând. O dovadă sigură că-l uitase. O bănuià, fericită, lângă Ștefaniu și se consolase în gândul acesta frumos: Madona e fericită și departe! O desmierdase în fiecare femee pe care o întâlnise în viața lui fără rost de când plecase Madona, o iubise în fiecare trup tânăr. Le botezase, pe toate, la fel: Madona cu trandafiri...

Numai când se îmbătà (în ultimul timp foarte des și crunt) găsea accente tragice ori de dojană. Se urcà pe mese, prin localuri și lansà adevăruri «crude», cu părul vâlvoi pe ochi: prima dragoste nu moare — ai să mă uiți și tu, ca mâine — Madona nu ești tu și n'a fost nimeni, Madona cu trandafiri e un sentiment care a rămas numai al meu, că voi: femeile, pentru voi nu există prima dragoste și nu există dragoste — dacă nu's procuror sunt Octav și să-i fie rușine pe la nas, că nu se uită, doamnă, prima dragoste — tăcere: am o dragoste, o mare părere de rău și o presimțire...

Obișnuit, era sfărâmat de ziduri un pahar, paharul cu ultimul strop de vin: jertfă adusă unei iubiri defuncte! Săptămânal, un comisionar primeà un bacșiș gras și un buchet de trandafiri, să-l ducă: Madonei dela mine din gând și de nicăiri! La început, comisionarul holbase ochii la el:

— Unde să duc florile, conașule?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un amic, tovarăș de petrecere și duhovnic, îl trăsese de mânecă:

— Nu fii bleg, mă! Ia banii și florile, pleci, să te vadă el plecând și pe alt drum, aduci florile la țigancă. Alt câștig, pentru tine, că n'o să i le dai gratis. Și așa: tu faci o afacere iar el rămâne cu gândul că i-a trimis flori Madonei lui din amintire și de nicăiri...

Octav își amintise de o noapte cu presimțiri. Refuzase îndărătnic paharul cu vin, pus pe masă de amici, ca o ispită care nu se lasă învinsă.

Plecase, de vreme, în tovărășia știutului duhovnic.

Prima ninsoare din iarna care se apropiase, adunà fulgi mari în lumina vitrinelor, a felinarelor și a farurilor de automobil. Cu zăpadă tânără în bucle, femeile erau mai tinere, mai frumoase, mai dorite în căldura molcomă a unui interior. Ii întâmpinase râs sglobiu de zurgălăi. Era, pretutindeni, un neastâmpăr tineresc, ca și cum ficcare fulg de zăpadă ar fi adus o veste cu minuni. Un vânzător de ziare făcuse un gogoloș și-l svârlise în sus, râzând: iarna, iarna — el singur gând de copil, smuls din haina subțire și din ghetele mari, sparte în tălpi, sub piciorul cu obială.

Duhovnicul recunoscuse: toată sburdălnicia și nepăsarea orașului, uite-o în țigănușul care se tăvălește vesel prin zăpadă, ca un mânz în iarbă fragedă!

Pe terasa unui edificiu cu blazon regal, în risipa de lumină a becurilor aprinse între colonade, era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro/mrr1901-1932

o privelişte neuitată de sărbătoresc. Fulgi mari, în cădere lentă şi aproape: ca un văl.

Contururile se retuşau, dincolo şi în noapte.

Era o atmosferă de vis şi de calm necrezut, ca într'o poveste în care florile au grai omenesc şi rochiţe diafane.

Octav se spovedise în şoaptă:

— Mă, duhovnicule, am o presimţire.

Amicul râsese.

— Fără vin şi la ora asta, nu admit presimţire.

Era râs prostesc.

— Fii serios, duhovnice al meu, că mă supăr. Am o presimţire, mă, o presimţire mare! O aspir, oriunde, o regăsesc în orice gând, nu mă lasă să dorm. Până acum câteva săptămâni era un ceremonial în finalul petrecerilor. Acum e ceva constant, apăsător. Sunt sigur c'o să se întâmple ceva rău, cu mine sau cu altcineva, aici sau în altă parte. Când închid ochii, parcă văd o mână întinsă, ca o chemare. Recunosc, duhovnicule: ceva neserios, în mâna asta întinsă, dar...

Duhovnicul uitase că e inteligent şi spiritual.

— L-am văzut, ieri, pe bestia de mareşal — continuase Octav spovedania, pe acel « oncle Ludovic » cu care nu mai stau de vorbă din ziua nunţii, nunta de pomină şi de calcul financiar, pe care n'am să i-o iert! Adevărul aşa rămâne, duhovnicule, cum l-am spus eu: nu Ştefaniu, care e o păpuşe ca oricare alta în mâna bătrânului, mi-a smuls-o pe Madona. Bestia de prusac, care...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ar fi fost inutilă o recapitulare.

Duhovnicul ştia romanul, îl ascultase povestit în amănunt.

— Nu, altceva am vrut să spun, duhovnicule. A, da: mareşalul! Mi s'a părut abătut, trist, parcă mai slab, mai bătrân. M'a văzut şi se oprise, se uită la mine, lung. Aşteptă un semn al meu, un cuvânt. Sunt sigur că doreà să-mi vorbească. Am înfipt bărbia în piept şi am trecut pe lângă el! Acum îmi pare rău! Mi-a spus cineva că nici lui nu i-a scris Madona. Ascultă-mă pe mine, duhovnicule: acolo, în oraşul de departe, se petrece ceva...

Telegrama era acasă, de o oră, să-l scape de presimţiri şi să-l smulgă fără veste pe drum de iarnă, spre oraşul de departe, unde îl aşteptau: doi amici, o cameră de han boieresc şi o înmormântare...

Surprins de întrebările lui Octav, care voià să afle tot, Sandu ridicase din umeri, trist că:

— Dragă Octav, eu... mă cunoşti: numai om de saloane nu... Madona? Da, aflasem că... nevasta procurorului şi... ştiu că sinucis, dar — altceva, eu....

Il asigurase, însă, că va aflà tot şi în curând.

Era cineva care trebuià să ştie: gura târgului şi spaima cafenelelor!

Octav îl uitase pe amicul cu distinse salutări şi sentimente tot aşa de distinse...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O DURERE, DOUĂ — MAI MULTE ŞI TOATE LA FEL

Cafeu-biliard «Andrianopol» e un local select, distractiv şi familiar. Are lumină electrică, sobe de teracotă, mese cu postav verde, trei biliarde şi o scenă pentru programul de noapte, cu celebrii diseuri români Iosif şi Ilona şi Trio-Turca, dansuri naţionale şi moderne. Jocurile sunt distractive: table, domino, cărţi, biliard iar consumaţia obligatorie: dulceţuri de trandafiri şi cireşi amare, sitronadă, rahat veritabil, stafide cu năut, cafea, ceaiuri, prăjituri de casă şi bere la sticlă. Ca în orice local select, pentru protipendada oraşului, sunt scuipători de lemn cu nisip, în care nu scuipă nimeni şi scrumiere de ceramică iar galoşii se lasă la uşe.

Localul mai are un ventilator şi — pentru oameni serioşi, patru «şambruri» cu oglinzi şi sofale.

Patronul e un grec mărunt, taciturn, cu priviri pieziş. Are veşnic ochii roşii de nesomn. Se plimbă prin local în papuci de casă. Nu stă de vorbă cu nimeni. Impune linişte, prin simpla lui prezenţă şi e un arbitru de competenţă şi autoritate, în neînţelegerile dintre jucători. Pentru îndărătnici are două

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

slugi, doi ardeleni uriaşi: oricine e luat de umeri şi svârlit afară, fără vorbă, la un singur semn al patronului.

In oraş se spune că Iani ar fi fost cafegiu şi milionar la Moscova, de unde fugise de frica revoluţionarilor. Hoinărise prin ţară, din oraş în oraş, aproape doi ani. Incercase negustorie de cereale la Brăila, plăcintărie la Bârlad şi contrabandă de stupefiante la Constanţa.

Nenoroc, faliment, ruină...

Primarul îl adusese în oraş, de milă.

Intrigant din fire şi inamic politic, prefectul vorbise la o întrunire de oarecari legături între primar şi nevasta cafegiului din centru, o grecoaică tânără, cu carne albă şi tare, cu păr negru şi mătăsos, cu ochi mari şi languroşi.

Primarul nu protestase, Iani nu se supărase.

Mai presus de intrigi, amândoi înzestraseră oraşul cu un local modern, unde: ziua consumi ceva bun şi joci o tablă iar noaptea bei un vin sănătos, asculţi un cântec şi admiri un dans...

Oricum, intriga nu rămăsese fără urmări.

Dacă funcţionarii dela primărie îl respectau pe cafegiu de frica primarului, care le dăduse ordine anume şi energice, funcţionarii dela prefectură îi făceau lui Iani numai mizerii. Scuipau pe jos, aruncau ţigări aprinse pe postavul biliardurilor, spărgeau paharele întâmplător şi furau zarurile dela table.

Grecul se plânsese primarului şi-l ameninţase că nu mai stă în oraş.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Primarul intervenise la prefectură, printr'o adresă oficială, reclamând energice măsuri disciplinare împotriva funcţionarilor cu purtări incorecte în localurile distractive din oraş, purtări cari compromit în primul rând prefectura şi prestigiul ei « care ne rămâne cu deosebire sfânt ».

Prefectul răspunsese tot în scris şi oficial, aşa: grecul e un grec puturos şi să facă bine să nu-şi ia nasul la purtare faţă de funcţionari, că el e o scârbă de cafegiu iar funcţionarii sunt cetăţeni români şi intelectuali...

Primarul se supărase şi dictase secretarului un nou răspuns: domnu' Iani e un comersant distins, care a fost cu local şi milionar la Moscova iar funcţionarii dela prefectură sunt indivizi şi nimic altceva, cari sparg pahare şi fură zaruri!

Citind, prefectul pusese mâna pe receptor, îl chemase pe primar, îl înjurase, oficial şi telefonic, de mamă...

Mănăilă era singurul funcţionar dela prefectură cu o purtare demnă în local. Ca orice fire distinsă, el recunoscuse că localul lui Iani e un cafeu modern şi un aşezământ cultural, pe care orice om civilizat şi progresist e dator să îl apere de furia vandalilor din oraş şi împrejurimi.

Fiu demn al urbei, Mănăilă se spălă pe mâini de câte ori juca stos (cinci stafide de Stambul o carte) şi se supără când partenerul scuipă pe jos.

— Dacă nu respecţi localul, nu mai joc! Ori ne civilizăm, ori îl dăm dracului de progres...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Primarul îl felicitase, prin amicul lor comun bărbierul, ca pe: singurul prefecturist cumsecade, pe care îl admir şi mi-ar face o mare cinste să îl am subaltern şi coleg...

Fapt uimitor, îl felicitase şi prefectul, într'o convorbire specială şi intimă:

— Dragă Mănăilă, eşti un funcţionar model şi un om pe care îl consider, deoarece am auzit că-i dai târcoale de hulub grecoaicei şi c'o distrezi, săptămânal, la cinematograf! Nu te roşi, parşivule, c'am înţeles! Să ştii că dacă i-o sufli imoralului de primar pe grecoaică, te avansez şi te umplu de parale, din fondul cultural.

Mănăilă ar fi fost în stare să jure că între el şi nevasta cafegiului erau numai oneste relaţiuni amicale, în momente distractive, Iani fiind ocupat în local iar grecoaica lui un caracter sensibil şi plictisit.

Ca orice funcţionar disciplinat, însă, nu l-a contrazis.

Un superior nu se contrazice din principiu...

Mai mult, ca să-i facă plăcere prefectului, l-a asigurat de tot concursul lui devotat în interesul prefecturii. Tot aşa de respectos, însă, avusese onoare să raporteze că el, deşi funcţionar model şi tânăr de familie bună, avea un salariu mic. Nu minte, grecoaica i-a spus odată că: ai o mustaţă care mă gâdilă frumos — dar, oftase Mănăilă: numai cu un sfârc de mustaţă care gâdilă frumos nu se culcă o femee ca nevasta lui Iani, având în vedere că dânsa adoră migdalele, parfumurile şi vinurile scumpe,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca să nu mai vorbim de giuvaricale şi alte mătăsuri...

Om înţelegător, prefectul îi aprobase o diurnă lunară, pentru servicii speciale şi suplimentare aduse instituţiei iar Mănăilă promisese solemn că: dacă nu ţi-o place, coane Vintilă, să mă scuipi în ceru' gurii!

Intâmplător şi din nefericire, primarul aflase tot.

Grecoaica, pusă în gardă, se face că nu ştie nimic, primeşte cadourile cu recunoştinţă promisă iar Mănăilă e sigur şi îl asigură mereu pe conu Vintilă că la noapte dă lovitura...

De câteva luni, de când a fost întinsă cursa, primarul face haz nespus, nevasta cafegiului adună daruri şi se îmbracă cu banii lui Mănăilă iar prefectul face spume la gură, de ciudă.

Singur Mănăilă e neclintit, singur el are răbdare de mucenic...

Povestind, Sandu face haz. Cu fiecare vorbă de duh, are un gând: să-l facă pe Octav să râdă! Nu-i pasă lui de grecoaică, de primar şi de scârba de Mănăilă, de necazurile cafegiului şi de gura lumii!

Sandu are un singur necaz: Octav e trist...

Pentru el, numai să nu-l mai vadă trist, pentru un surâs al lui: Sandu spune o poveste care nu-l interesase, născoceşte întâmplări cu haz şi caută glume, ar fi în stare să facă tumbe printre mese, să spargă pahare în dinţi ori să se urce, pe burlan, până în vârful foişorului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Salvat din atmosfera de cavou a celor patru ziduri de hotel boieresc, Octav ascultă ce spune Sandu şi nu aude. Îl vede lângă el, uriaş, ca printr'o oglindă aburită, dând din mâini şi mişcând buzele.

Prinde, în răstimpuri: scârba de Mănăilă, grecoaica, primar, Iani, păr mătăsos, amantă, prefect, Mănăilă, primar şi iar Mănăilă...

Ingână şi nu înţelege: da, frumos, interesant.

Tot ca printr'o oglindă aburită şi de departe, vede afară.

Piaţa oraşului e largă, cu case mici sub troiene şi foişorul în mijloc, subţire şi roşu sub glugă de zăpadă în vârf. Domină, uriaş cu ochi mari şi rotunzi. Peste drum de cafeu-biliard « Andrianopol » e hotelul, singurul în oraş şi în centru, han din alte vremuri şi de pomină, cu şase camere în rând pe coridor cu întuneric, numerotate cu tibişir. Lângă hotel e frizeria lui Costică. Bărbieria cu servici antiseptic şi discreţiune are borcan cu lipitori în vitrină şi cruce roşie, pe cârpă albă, sub firma pe care viscolul ameninţă s'o facă pasăre de tablă şi s'o sboare...

Un gard într'o rână, care moştenise oraşul de pe vremea pârcălabilor şi o stradă îngustă, care se rupe din piaţă şi se duce rostogol, undeva, la vale, desparte salonul lui Costică de casa dricarului.

Octav se înfioară.

Ochii fug, în drum întors.

Dincolo de hotel e o florărie cu firmă aşa: la dama cu camelii. In vitrină e o poză în ramă:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://www.statransilvania.ro/mdrr1901-1933

poate eroina cu nume pe firmă, poate figură plină şi zâmbitoare de patroană durdulie. Octav vede bine numai funda uriaşe şi roză care împodobeşte rama.

Un luminiş în gând: coroană pentru Madona...

Lângă florărie e un birt economic. Tabla neagră, pe care se scrie zilnic felul bucatelor, a fost spălată de vânt şi zăpadă. A mai rămas scris mare, cu cretă şi jos: pentru domni funţionari care aduce şervet personal de acasă reducere...

Gândul cu luminiş revine: Madona, flori, coroană..

Sandu râde, vorbeşte tare lângă Octav şi neînţeles.

In uşa foişorului, un pompier cu şubă svârle zăpada, voinic.

Pe bordura trotuarului, la depărtare egală, copaci negri, cu braţele întinse răsucit spre cerul aproape.

La o masă, în local, e scandal. Se face linişte, repede. Se aude, în linişte, fuga de gândaci albi a zarurilor.

Acolo, departe, e casa dricarului...

Gândul revine mai stăruitor: dricar, coroană, înmormântare, Madona — se face aspră dojană: încă nu trimisese flori la moartă, nu se dusese s'o vadă, nu aflase motivele sinuciderii! Intrebase cineva în Octav: mai au un rost, acum, când... totul... inutil...?

N'a răspuns nimeni.

Copaci, cărbune, răsucit spre cer...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sunt mici, fără rost...

Orice, oriunde: fără rost...

Toate gândurile, orice întrebare, dojana: la fel, fără rost...

Numai casa dricarului rămâne în colţ, ca un adevăr unic. Nu ar fi necesar scris alb pe firmă în chenar negru, nu ar fi nevoie de sicrie de păpuşi în vitrină cu coroane, cu flori şi panglici funerare, ca să înţelegi că acolo stă omul pe care nu-l chemi şi vine sigur, să te ducă pe un drum care numai e al tău.

Casa singură strigă moarte, ca o pasăre de cobe, în margine de drum şi de vreme. De sub acoperişul ţuguiu, cu şopron, ca un bicorn de cioclu, pândesc doi ochi de sticlă murdară. Nu se vede nimeni pe afară, bănui că înăuntru e încremenire şi pustiu, ca sub o frunte de mort.

In casa dricarului nu se aprind lumini şi nu e calendar.

Octav îşi spune o poveste cu un nebun înţelept care a dat foc, într'o noapte, la toate casele cu scris alb în chenar negru. Numai el aflase taina că moartea stă ascunsă în vitrinele cu frunze de cârpă ceruită. O prinsese în întuneric, dând târcoale cu paşi de şacal, unei case cu copil bolnav. O gonise cu bolovani. O urmărise, prin oraş, ca pe o spaimă. Moartea se făcuse umbră, se prelinsese pe ziduri în sus, se scursese ca o apă, pe sub streşini, în casa unui dricar. Nebunul a dat foc la casă, să omoare, sub grinzile aprinse: moartea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Octav tresare, prins de mâna lui Sandu, speriat ca în vis cu prăbuşiri.

Sandu şi-ar voi palma vraje, aşa cum i-o lunecă mângâiere pe frunte, să-i adune toate gândurile rele şi să le sufle în vânt, ca în descântec: pfiu, pe pustii locuri...

— Sunt obosit, Sandule! Sunt obosit de drum, de privelişti, de oraş, de gânduri, de mine. Sunt obosit de mine, frăţioare...

Pleoapele se închid, ca în început de moarte.

— Spune ceva frumos, Sandule, ceva care să mă smulgă din mine...

Sandu ştie o singură poveste: viaţa lor.

O spune frumos: aşa cum o simte.

— Era în amurg afară, un amurg de sânge printre reţele. In adăpost, noapte şi eu singur, în culcuş de paie, cu palmele sub cap şi somnul ca doi fluturi în gene. Tu, Octav, ai adus veste care nu era nouă, cum nu era bună ori tristă: bombardament, la noapte! Ne-am prins de mână şi am zâmbit, am râs, nepăsători: şi dacă? Intâia răbufnitură venise de departe — se dusese, peste noi: departe...

Octav ascultă. Face efort să fie atent, cu o cută aşa ^ între sprâncene.

Se miră, cu ochii mari:

— Eu?

— Tu, Octav.

— Când?

— Acolo, pe front, când...

Octav nu crede.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1933

— Eu?

I se pare o glumă.

— Eram eu acolo, când..?

— Se poate să nu-ţi mai aduci aminte?

— Nimic! N'a mai rămas nimic în amintire...

Sentiment covârşitor de gol: în el, în gânduri, în inimă, în aer.

— O b o s i t . . .

Acasă, în lacrima cu care recitise telegrama dela Ştefaniu, nu întrezărise veşnicia pe care n'o mai poate cuprinde gândul, acum. Plecase, fără să spună cuiva. Se îmbrăcase pe scară. Sărise în prima maşină: la gară! Era, tot: neastâmpăr — fugă în el şi pe străzi, gând care despică depărtările, să ajungă mai repede.

Toate lacrimile erau ale Madonei, aşa cum ar fi plâns-o atunci...

Ce blestem neştiut svârlise, între lacrimă şi moarte, un drum în noapte, ca să-l arunce, în zori, în oraşul de pe alt tărâm, ca pe o păpuşe de cârpă: fără rost, fără gânduri şi fără durere? De ce îl chemase Ştefaniu la înmormântare? Lucia a fost nevasta lui şi era o durere numai a lui. Madona din gândul lui Octav murise odinioară, ca să renască în urmă numai la el în amintire, fără moarte.

— Stabilim un adevăr indiscutabil: doamna Ştefaniu s'a sinucis, nu Madona — o doamnă care murise de mult pentru mine, pentru care murisem de mult. O dovadă: dela despărţire, nu mi-a scris un rând! N'ar fi fost mirare să ne întâlnim pe stradă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

şi să nu ne vedem. S'o salut şi să nu-mi răspundă. S'o opresc, să-i spun cine sunt şi să mă lase ridicol în plină stradă: nu te cunosc! Să plece, în pas legănat: trandafir pe care-l pierdusem, ca să-l regăsesc la butoniera unui domn oarecare. Iar domnul te anunţă, într'o bună zi: s'a sfoliat trandafirul! Ce putem răspunde? Sincere condoleanţe pentru inconsolabila pierdere! Ce să fac, de ce să mă duc acolo? Să-i prind de umeri, pe Ştefaniu şi pe colonel, să-i sgudui, să-i lovesc fără milă cap în cap şi să le strig în faţă: bucuraţi-vă, că Madona n'a murit! A rămas, la mine în inimă, ca o primăvară. Bănuiai că mi-o furi: tu şi tu, amândoi complici şi proşti. O încuiasem în mine, ca pe o comoară. Tu, bătrânule, ai sărutat în gară, la ultima despărţire, o moartă! Tu, soţ inconsolabil, ai trăit alături de o moartă. O moartă care întârziase pe drum, ca să vi se pară, acum: lacrima inutilă, florile fără rost! Nu e nimeni în sicriu! Svârliţi coroanele afară, să smulgă careva doliul şi lăsaţi-mă să mă bucur, să râd. Madona n'a murit, Madona nu moare, Madona nu poate să moară, pentrucă... Madona... Madona nu... să râd că Madona nu...

Prins în salt vertiginos în gol, gândul caută un sprijin, şovăie — cade, ca o frunză, clătinat.

Octav înţelege: ridicase castel din pietre de domino, ca să-l dărâme laba de pisică a unei întrebări banale, care tăcuse în el până acum.

— Ce uimitoare isvoare de stupizenie şi ridicol descoperă durerea în noi, mocanule dragă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sandu surâde vag.

— Pentru cine, Octav, lacrima ta de acum, care se sparge, singură şi mare, de marmura mesii? Pentru Lucia sau Madona, pentru tine, pentru Ştefaniu sau pentru colonel?

Octav primeşte adevărul fără murmur. A muiat un deget în lacrimă şi face cercuri pe marmură: un cerc, altul şi altul, multe şi la fel — o durere, două dureri, multe şi toate la fel...

In localul lui Iani nu mai e nimeni.

Slugile au urcat scaunele pe mese şi mătură, cântând.

Inima lui Octav e gogoloş de hârtie, pe care îl repede mătura în fâraş, pe care-l aruncă fârașul, afară, în lada cu gunoi.

Mănăilă intră ca o furtună, gâfâind. Aduce veşti multe şi interesante: toată povestea dela clubul lui Iancu, tot ce-i spusese Costică bărbierul, tot ce aflase el, personal şi la faţa locului.

Strigă, dela intrare:

— Sal'tare, stimabililor! Un moment, dragă, să scot galoşii. Sandule, nu eşti om de caracter! Nu se face, monşer, să mă laşi să dorm la scârba aia de Iancu dela gară, când — un amic distins ca Octav...

Se apropie, cu mâna întinsă:

— Dragă Octav, scumpul şi sincerul meu amic, îmi pare bine că...

Sandu îi face semn: taci! Ii întinde telegrama, ca o mustrare. Mănăilă o desface, o citeşte, con-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

stată expert: exact, cum a spus Costică! Imprumută o figură tristă, e întreg un monument al durerii.

— Dragul meu Octav, condoleanțe! Telegrama asta, amice, e sfântă, că nu a fost scrisă de Ștefaniu! A fost scrisă de Madona, care.... E iscălit scârba de Ștefaniu dar a scris-o Madona. Am aflat din sorginte demnă de crezare: am o rudă prin alianță, fată tânără, care e amică bună cu fata în casă dela procuror și ea mi-a spus că...

Mănăilă, ca orice mare povestitor, minte frumos, spune adevărurile simplu și impresionant, evocă oameni și întâmplări, le împrumută viață și gânduri, le află simboluri și le acordă importanță.

Păpușar fantastic, trage sforile abil, râde sincer și plânge aidoma, cu fiecare păpușe: când procuror, când servitoare, când Madonă eterică.

— Madona? Tocmai eu să n'o cunosc?

Au fost, dela prima întâlnire, amici intimi. Madona aflase că Mănăilă e tânăr de familie bună, cu cavou familiar și maniere.

— Imi pare bine de cunoștință, dragă Mănăilă. Un tânăr nobil în orașul acesta de oameni din popor...

El îi sărutase mâna, recunoscător:

— O! doamna mea, ce omagiu și ce fericire...

La baluri numai cu el dansà. Era ușoară și era numai parfum.

Mănăilă își trage mâneca dela haină în sus, ridică palma goală, ca un scamator care convinge spectatorii că nu are nimic ascuns, închide un ochi, surâde

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

imperceptibil şi scoate din buzunar, cu două degete, o batistă mică şi albă de mătase. O svârle în aer, o prinde în palmă, dar miraculos pentru Octav.

— Ia-o! Cadou dela mine şi amintire dela Madona! Batista ei, pe care mi-a dat-o la bal la prefectură, când m'a sgâriat cu un ghimpe de trandafir la nas. Sângele meu, pe batista ei! Asta vine cu simbol...

Batista a rămas pe masă, peste lacrima şi cercurile lui Octav.

— Ştefaniu? O canalie...

Căsnicia procurorului e spusă în amănunt, din clipa când Madona venise în oraş.

Mănăilă minte convins.

Octav crede.

Sandu face figură prelungă şi se miră, în el, cu un fel de spaimă în priviri: poftim, scârba de Mănăilă, ce comoară!

Scena întoarcerii dela ultimul bal e covârşitoare. Căpitanul State o povestise simplu. Mănăilă o amplifică, o adânceşte, o explică şi o simte clocotind în el, ca un adevăr care nu mai poate fi ascuns. El e acum Madona care stă drept, înaltă şi subţire, cu trandafirii strânşi la sân, în faţa lui Ştefaniu, pe care-l vede, aevea, spărgând oglinda din salon, îl aude: ai valsat cu maiorul dela roşiori şi te-a strâns de mijloc! Mănăilă închide ochii, întoarce capul spre Sandu şi-i spune: mulţumesc, noapte bună, Sanda!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro/mrr1901-1932

Mănăilă, când e madonă, nu se ceartă cu nimeni în faţa slugilor...

Mănăilă face paşi mici şi imateriali în jurul ascultătorilor: e Madona care trece, cu capul în pământ, în dormitor. Se întoarce lângă scaun, îşi răvăşeşte părul şi desface cravata, se încruntă până la desfigurare. E procurorul Ştefaniu, care strigă în urma Madonei: nu plecà, dacă pleci, te iau la palme! Se repede şi dă două palme în gol.

Moment impresionant: Mănăilă duce mâna la buzunar, scoate tabacherea de argint, o duce la tâmplă şi — nenorocit, face cu buzele: pac!

Aşa se împuşcase Madona...

Octav ascultă, în picioare, fără cuvânt. Clipeşte repede, îşi apasă pleoapele cu podul palmelor, deschide ochii mari. De unde răsărise, lângă el, vrăjitorul care învià morţii adevărat şi mişcà lumile, omul care adunase în el toată suferinţa Madonei, s'o poarte în lume ca un blestem şi o binecuvântare? Prin ce iscusinţă de diavol furase morţii o taină, cea mai ascunsă, ca să i-o aducă lui, un dar de dincolo de prag şi de închipuire? Octav simte că aşa a fost, cum spune Mănăilă, crede în jocul lui de păpuşe cu miracol în articulaţiile de metal şi se bucură.

Madona suferise!

Madona, pe care el o bănuià...

Suferise!

— Da, Octav, Madona a suferit şi tu n'ai ştiut, pentrucă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mănăilă e servitoare acum, plânge ca orice servitoare lângă stăpâna care moare şi jură, pe viitor şi pe mormântul rudelor, că va duce telegrama, pe care a scris-o Madona, pentru conaşul Octav, la poşta dela gară.

Sandu nu crede.

— Telegrama asta? Scrisă de mâna Madonei?

Se uită fix la Mănăilă, se încruntă şi se mişcă, nervos, pe scaun.

— Nu fii scârbă mincinoasă, Mănăilă, că mă superi! Unde s'a mai văzut moartă care să cheme ea singură, pe cineva, la înmormântare?

Mănăilă simte o milă profundă pentru prostia agresivă a mocanului. Coboară ochii, trist, spre Octav, care — e sigur, a înţeles şi-l compătimeşte în gând: săracu Mănăilă, în ce lume îngustă se mişcă!

Gânganie care trăise sub pământ, Sandu nu aflase că Ştefaniu dăduse ordin la poştă să nu plece nicio scrisoare a Madonei, că toate epistolele către Octav şi « oncle Ludovic » erau închise de procuror în sertarul biroului dela tribunal.

— Tu n'ai ştiut, Octav şi Madona nu ştia. Aşteptase un răspuns, un singur răspuns, dela tine. Te dorise cu pasiune nobilă şi nu ai fost lângă ea! Te-a chemat, te-a aşteptat s'o salvezi de bestia de Ştefaniu şi tu ai rămas mut, ca un mormânt. Jur, Octav şi mă supăr dacă nu mă crezi: a ştiut să te ierte, murind şi-a avut o singură dorinţă. Să vii la înmormântare, cel puţin. Să-i aduci flori, s'o vezi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md=1901-1932

s'o plângi. Să-i aduci, mai ales, « trandafiri Octav ».

Era o legendă a « trandafirilor Octav ». Aşa botezase Madona trandafirii albi.

Mănăilă are s'o spună mai târziu.

Acum şterge lacrămi sincere, se plimbă printre mese, nervos şi trist. Face o pauză, necesară, în urma unui efort aşa de dureros. Era dator s'o apere pe Madona şi să-l convingă pe Octav. Glasul sângelui îi poruncise acest mare sacrificiu.

Mănăilă îşi aduce aminte şi spune, în trecere:

— Scrisorile Madonei pentru tine sunt la colonel. Am fost la el şi i-am spus. Să vezi: eram la bărbier şi intră primarul, cu care sunt amic intim. Noroc, dragă Mănăilă. Sal'tare, primarule, ce-i cu tine, mă? Nimic, viu din Capitală...

Călătorise în compartiment cu colonelul. Bătrânul îi spusese că, în acelaşi tren, merge la înmormântare şi tânărul Octav, un fost şi bun amic al moartei.

Octav e figură celebră, acum. Prin cârciumi, pe stradă, în birouri, pe la porţi, se vorbeşte numai de el...

— Plecând dela bărbier, ce mi-am zis: ia să-i fac eu amicului meu Octav o surpriză! Iau o sanie şi: fuga la Ştefaniu acasă! Aproape, doi paşi până la el...

Doliu mare la porţi. Tot oraşul strâns pe stradă. Doliu tot aşa de mare la intrare. Pe coridoare, flori. Coroane, jerbe, buchete, panglici cu condo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

leanţe, servitori cu mănuşi negre, nevasta prefectului, a colonelului din garnizoană şi a primului procuror. Madona e în sicriu de metal, pe catafalc. Nu se mai vede din flori. Ard candelabre şi lumânări. Au fost aduse toate sfeşnicele de la bisericile din oraş. La porţi, la fiecare intrare, la cele patru colţuri ale catafalcului, gardişti în uniformă de paradă, solemni.

Ştefaniu plânge şi strigă: Lucia, Lucia, Lucia...

Se dă cu capul de scările catafalcului: iartă-mă, iartă-mă, iartă-mă...

Asistenţa plânge încet în batiste: săracu', săraca, săracu'...

Numai «oncle Ludovic» are figură de piatră. Stă în salonul familiar, singur. La fiecare sfert de oră apare uriaş, se apropie de catafalc, se uită la Madona, clatină capul şi iar se retrage în salon.

Nu mai mişcă nimeni, când e colonelul lângă moartă.

Singur primul procuror Procopiu s'a apropiat, să-i prezinte condoleanţe. Colonelul a întors capul, încet, a ascultat, n'a răspuns nimic şi nu i-a întins mâna.

Mănăilă nu se speriase.

— Ascultă, mă... tu eşti servitor aici? Bun. Anunţă-mă la domnul colonel.

— A dat conaşu' poruncă să nu...

— Nu stau de vorbă cu tine. Anunţă-mă! Spune-i că sunt eu, domnul Mănăilă, amic intim cu domnul Octav dela centru.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când s'a întors servitorul din salon, să anunţe: conaşul Mănăilă să poftească la domnul colonel — cei de faţă s'au dat cu respect, momentan impus, laoparte iar primul procuror şi-a muşcat buza, cu venin. In schimb, grecoaica lui Iani era veselă şi mândră.

Se convinsese că amicul ei Mănăilă e *cineva*...

Colonelul era în salon.

Se uită, mut, la divanul pe care murise Madona.

Nu mişcase nimeni perna plină de sânge, nici papucii ei de casă, nici rochia de bal, aşa cum o sfâşiase Ştefaniu.

Cu o singură privire, Mănăilă controlase interiorul.

Erau pe jos, cioburile vasului spart de procuror. Oglinda era crăpată în cruce. Trandafirii albi pe care-i strânsese Madona la sân, când o pălmuise procurorul: grămadă de petale veştede, pe covor...

Colonelul aflase de scrisori. Se dusese cu Ştefaniu la tribunal, îl obligase să deschidă sertarul şi le luase: scrisorile pentru el, scrisorile pentru Octav, cu mărcile rupte şi plicurile violate.

Mănăilă a cerut scrisorile lui Octav.

Bătrânul rămăsese pe gânduri.

— Pe Octav nu l-am văzut aici. De ce nu vine?

— Domnule colonel, amicul meu Octav e o fire sensibilă, care — văzând-o pe Madona moartă şi pe catafalc, ar înebuni!

Colonelul clătinase capul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Da, da, te cred! Nici pentru mine nu-i uşor, s'o văd... aşa... între flori...

Căutase batista...

— Stimate domn, continuase bătrânul, de un an şi mai bine, eu şi Octav, nu mai vorbim. Eu nu-l uram! El ar avea toate motivele, mai ales acum, cât sunt de mare şi de bătrân, să mă prindă de umeri, să mă judece şi să mă condamne aspru. Recunosc: eu sunt marele vinovat, în tot ce se întâmplă! O vină pe care, te rog să crezi, o plătesc peste măsură de scump. In clipa când l-am văzut pe Octav, în tren, adormit cu lacrimile pe figură — plânsese, adormind şi plângeà în somn...

Sandu îşi caută repede batista...

Octav ascultă cuminte, nemişcat.

Mănăilă e colonel şi plânge.

— ... abia atunci am înţeles ce mult o iubise Octav pe Lucia şi ce crimă făcusem, trecând peste inima lui, de dragul măgarului care plânge acum, inutil, acolo, pe trepetele catafalcului. Sunt un om care n'a ştiut să se încline, până acum. In faţa lui Octav mă închin şi îl rog, în numele Madonei, să mă ierte, să vină să citim împreună scrisorile Luciei, să plângem împreună...

La plecare, colonelul îl condusese pe Mănăilă până la scară.

In drum, se oprise la florărie. E una singură: la dama cu camelii. Mănăilă e om prevăzător. Era sigur că Octav uitase să comande flori pentru înmormântare. Comandase el şase jerbe de «tran-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morn1901-1932

dafiri Octav », cu douăsprezece panglici albe de mătase, pe cari sta scris aşa:

PRIMA DRAGOSTE — PRIMA DURERE
OCTAV ETERN — INDURERAT MADONEI
MĂNĂILĂ MADONEI DE — LA BAL CU DURERE
OCTAV IN VECI — NEUITATEI MADONE
SANDU AMIC IN — TIM CU LACRĂMI
MADONEI VICTIMĂ — DISTINSĂ ORĂŞENII

Povestea « trandafirilor Octav » i-o spusese lui Mănăilă doamna Siminoc, patroană respectabilă, văduvă de căpitan mort pentru ţară şi fostă amică intimă cu Madona, care-i încredinţase toate tainele.

Madona veneà în ficcare zi să cumpere trandafiri.

Doamna Siminoc o chemà în seră.

Vorbeau de flori, de vreme, de sufletul trandafirilor...

In urmă, de sufletul lor.

Madona îi povestise, într'o înserare care a fost mai tristă ca oricare alta, cum şi cine-i spusese ei, întâia oară: Madona cu trandafiri.

— Cineva, de departe, cu nume frumos: Octav! Undeva, tot aşa de departe, într'un orăşel din Italia, e o biserică, un altar al Madonei cu trandafiri. Octav mi-a spus, într'o noapte: lângă tine, Lucia, mă simt imaculat, ca acum doi ani, în faţa Madonei cu trandafiri din biserica italiană! De atunci, nu mi-a mai spus niciodată Lucia. Am rămas Madona lui cu trandafiri...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De dragul lui, botezaseră trandafirii albi: « trandafiri Octav».

In ultima lună, când se închisese în casă, Madona îi scria zilnic doamnei Siminoc:

Scumpă prietenă,
Tare mi-e dor de Octav!
Madona.

Florăreasa îi trimeteà, imediat, un buchet de trandafiri albi, cu un bilețel:

Scumpă Madonă,
Ți-l trimet pe Octav — viu în fiecare petală.

Și aplică, în loc de semnătură, ștampila magazinului: Florăria la dama cu camelii, seră proprie, casă de încredere, fondată 1898.

Sandu ascultă pentru întâia oară o poveste de dragoste.

Octav o trăește pentru ultima oară, integral.

Intre amândoi, singur Mănăilă rămâne, ca un actor sub haina rolului: superficial — sau, cum îi place lui să spună, uneori: nepăsător și rece, la ale lumii valuri...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/mdrr1901-1932

MAHALAUA CALICILOR URCĂ SPRE STRADA CU BOIERI

Viscolul nu mai smulge afişe, nu mai învolbură zăpada pe maidane şi nu mai şueră şarpe sub streşini.

E o după amiază calmă, cu ninsoare în fulgi mari din cerul care nu se vede.

Clopotele bisericilor din oraş bat, toate laolaltă în cântec trist, îngânate de oftatul baritonal al clopotului dela catedrală.

Aşa cum ninge frumos şi bat clopotele în rugăciune egală, oraşul împrumută un aspect nou, de sărbătoare şi reculegere — de întoarcere în tine şi în gândul care ne ameninţă şi ne face mai buni...

Bulevardul — strada mare ori strada cu boieri, cum îl numesc localnicii, împarte oraşul în două, dela centru — în prelungire cu strada gării — până la parcul comunal.

Dela parc la gară, un cărucior s'ar duce singur, mereu la vale şi — cum ar trece de centru: mereu în hopuri...

Bulevardul are lumină electrică, vile cu brazi şi boieri, trotuare cu asfalt, flori şi numere la fiecare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1931-1932

poartă cu firmă aşa: sună, câine rău! Pe bulevard nu trec cerşetori, negustori de haine vechi şi căruţe cu poveri, sub aspră amendă. Tot aşa de aspră amendă pentru cine cântă, în orice anotimp ori rupe flori, printre şipci, din grădini.

Oraşul, cuprinzătoare mahala a calicilor, urcă anevoios, pe străzi înguste şi strâmbe, spre bulevard. Casele mici, aşa cum stau înfipte răsleţ pe cele două versante, ascund sub acoperişurile mari şi albe gând care nu se spune. Şi gândul acesta din calicime, urcă an cu an mai sus, mai aproape, mai îndărătnic.

Sinuciderea Madonei impresionase profund mahalaua calicilor. Fiecare veste era adusă dela centru de curieri anume: haimanalele. O purtau din poartă în poartă, în fugă şi din răstălmăcire în altă răstălmăcire. Se dau amănunte de roman palpitant. Madona aflase că procurorul trăiă cu fata în casă. O cumătră bună de gură şi hoinară auzise că Ştefaniu trăiă cu grecoaica lui Iani. Fata popii din vale ştiă purul adevăr. Procurorul trăise cinci luni cu o cârciumăreasă. Madona aflase şi îl rugase: ori o laşi, ori te las! Nici una nici alta: procurorul o adusese pe ţiitoare la el în casă, se culcă în salon cu amanta iar Madona cu slugile.

— Cum să nu se omoare, soro? Păi să-mi facă mie Ionel al meu aşa, sări-i-ar ochişorii! dacă n'aşi tăiă carne din el şi i-aşi da sare...

A doua zi, din tot ce se spusese în ajun, nu mai era nimic adevărat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Veneau haimanalele, cu veşti proaspete şi de mai multă crezare.

Procurorul era mare cartofor. Jucase la club pe bani, pe trăsura cu cai, pe moşie, pe casă, pe locul de veci dela cimitir şi pe serviciul lui de procuror. Pierduse tot. Câştigase primarul şi Iani cafegiul. Ştefaniu rămăsese ififliu.

— Ce să mă fac? Ce să mă fac?

Primarul sta de glumă.

— Mai jucăm, procurorule? Hai să mai jucăm, mă, de unde ştii cum se întoarce norocul?

— Joc, primarule, da' nu mai am pe ce! Banii s'au dus, trăsura cu cai o pierdui, moşia şi casa le pierdui, locul de veci şi serviciul tot aşa.

Primarul face cu ochiul spre Iani şi zice:

— Ştefaniule, noi punem pe-o carte tot: banii dela tine, trăsura, moşia, casa, locul dela cimitir şi postul tău de procuror. Tu ce pui?

Ştefaniu îşi spune în gând: acum câştig, sigur că câştig! Dac'ar mai avea zece moşii şi un oraş cu case, le-ar jucà pe-o carte! Nu mai are...

Işi aprinde o ţigare, se plimbă, iar aprinde o ţigare.

Linişte, nu mai mişcă nimeni, încordare.

Cineva, oftat:

— Joci o carte mare, procurorule!

Ştefaniu are figură de mort.

— Joc, primarule! Joc pe viaţa mea! Dacă pierd, mă împuşc aici... la moment!

Iani, grec fricos, începe să tremure.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Eu nu primim!

Primarul râde gras.

— Ce să fac eu cu viaţa şi cu moartea ta, mă, prostule? Dacă mori tu, cu cine mai joc eu cărţi?

Procurorul iar aprinde o ţigare şi se plimbă.

Altcineva aruncă o vorbă, aşa, în glumă.

— Joacă, mă, pe nevastă!

Ştefaniu nu s'ar da în lături...

Primarul scoate un teanc de câte o mie din buzunar şi le svârle pe masă.

— Ce se vede câştig, plus 100.000, dacă joci pe nevastă!

Procurorul e nebun. Râde, plânge, se împiedică de scaun, îi zice lui Iani primar iar primarului Iani, îi tremură mâinile.

— Joc!

Primarul amestecă, liniştit, cărţile şi le pune pe masă. Ştefaniu le taie, cu un as de pică dar nu cere, ca un prost, asul! Cere şapte ochi.

Iar nu mai mişcă nimeni. Toate inimele tac, toate gândurile se opresc.

Primarul întoarce cărţile: damă!

Şi după damă: as!

Cafeneaua tălăzue.

— De ce n'ai cerut as, Ştefaniule? Câştigai tot...

Iani nu mai are loc pe scaun, de nervi.

Primarul surâde, îşi udă degetul mare pe buză şi uşor, stăpân pe el, ca şi cum n'ar fi fost avere de milioane în joc, lunecă asul la un colţ: şapte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mori1901-1932

de cupă! Il arată procurorului, apoi lui Iani şi la rând, celor de faţă:

— Este, domnilor?

Era...

Ştefaniu pierduse şi nevasta!

Primarul a poruncit să-i vină trăsura cu doi cai şi s'a dus la Madona. Când i-a spus: cucoană, te câştigai la cărţi şi de acum încolo fac ce-mi place cu tine — ea a răspuns: bine, un moment, să mă îmbrac, domnule! A zis, a trecut în salon şi s'a împuşcat drept în inimă...

Ce dimon de haimana ori de cumătră fără carte scornise o poveste ca asta, n'a avut nimeni timp să afle. Adevărul e că svonul a prins, s'a împrăştiat prin mahala şi s'a înfipt în inimi, ca spinul.

Din vale, cu pumnul strâns, fata popii a ameninţat spre cer şi spre strada cu boieri: stricaţi până'n măduvă, sări-le-ar...

Altă versiune n'a mai prins în mahalaua calicilor.

Legenda cu asul şi şapte ochi de cupă răscolise inimile. Madona pluteà, în închipuire şi în visul fetelor mari. Nevestele vorbeau de ea cu evlavie şi se luau de păr cu oricine încercà să-l apere pe procuror.

La prânz s'a aflat că venise boierul cel mare. Cum a intrat în casă, s'a dus glonţ la procuror, l-a prins de umeri, l-a scuipat între ochi şi i-a dat zece palme, în faţa slugilor înmărmurite.

O haimana adusese o veste mai senzaţională: cu boierul mare, sosise în oraş şi conaşul Octav,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro/mer/1901-1932

întâiul logodnic al Madonei, care are ordin dela stăpânire să-l omoare pe Ştefaniu. Cum s'a dat jos din tren, Octav ăsta a strigat: unde-i scârba de procuror, că am ordin dela stăpânire să-l omor! Se zice că umblă prin oraş, cu două revolvere în mână, după Ştefaniu, să-l împuşte. Noroc că procurorul a prins de veste şi s'a ascuns în pivniţă, la prefectură...

Mahalaua, toată, a fost o întrebare:

— Cum? Şi nu i-a spus nimeni că Ştefaniu e ascuns la prefectură? Dă fuga careva, soro şi caută-l pe conaşul Octav...

Bunica mahalalei, care îl ştie pe boierul cel mare de când era tinerel cu mustaţa ca o dungă de cărbune sub nas, a făcut pace cu un sfat ca din carte.

— La ce să ne amestecăm noi, calicii, în daraveli boiereşti? Că ei se înjură, se fură, se omoară, da' tot boieri rămân şi se fac, la o adică, una, trup şi gând, împotriva calicilor! Tot noi am plătit şi tot noi plătim oalele sparte. Că s'au mai omorît cucoane şi s'au mai certat cei de sus, da' cum s'au certat aşa s'au împăcat, pacoste pe noi! D'aia zic, soro: la ce să ne amestecăm noi, calicii, în daravelile lor? L'o prinde ăla pe pricuror, îl împuşcă! Nu l'o prinde, scapă. Scapă de glonţ, acum — da' nu scapă de judecata cerului, mâine...

Oricum, începe să fie şi Octav figură de legendă şi erou de poveste.

Firfirică, ucenicul lui Costică bărbierul, venise la prânz acasă, în mahalaua calicilor şi povestise

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că îl auzise pe patron vorbind cu conaşul Mănăilă dela prefectură despre domnul care a venit cu ordin dela stăpânire să-l împuşte pe procuror.

Stăpânul lui Firfirică întrebase:

— Mă rog matale, coane — zice nenea Costică — iartă-mă de întrebare, da' te ştiu amic bun cu el: cine să fie Octav ăsta?

Bănuim că Mănăilă a fost, o clipă, în mare încurcătură. Câteva luni se lăudase că are un amic intim. Acum, când acest amic începe să fie erou principal într'o dramă aşa de impresionantă, n'ar fi posibil şi n'ar crede nimeni că Mănăilă, tocmai dânsul, nu ştie cine-i Octav şi ce dragoste a fost între el şi Madona.

N'a stat mult pe gânduri.

O poveste trebuià spusă...

Firfirică o ascultase atent, aşa cum rămăsese, umil, lângă uşe, cu galoşul dela gară în mână. Pasionat cetitor de romane în fascicolă, ucenicul lămurise tot ce i se păruse obscur în romanul de dragoste pe care-l închipuise Mănăilă la moment. Fantezia lui de Firfirică slăbănog şi romantic brodase amănunte palpitante.

Junâ cu inima în boboc aprins şi album cu suveniruri ce proslăvesc pajul amor şi plâng o tânără fată pe patul de moarte, domnişoara Firfirică n'a mai putut să mănânce, de îndoioşare. Lăsând lingura pe masă şi cu lacrămi de sinceră compătimire în gene, pentru cei doi eroi, juna Firfirică plecase în vecini, să spună un roman de dragoste cum nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md=1901-1932

se mai află în cărți. Erau, însă, în acest roman, așa cum îl povestise ucenicul, întâmplări de neînțeles pentru inima în boboc aprins. Fata le răstălmăcise, în gând, le povestise în sobor de cumetre și de fete mari: mai limpede, mai frumos, mai aproape de inima lor de calici generoși.

Procurorul era un fel de duh rău, un smeu cu gând de tâlhar, Madona o fată de împărat, venit în chip de colonel iar Octav un făt-frumos cu bucle blonde și sabie de foc în mâna puternică.

Mahalaua trăise câteva ore în atmosferă de basm...

Cântecul plâns al clopotelor, așa cum sboară în văzduh, ca să recadă pe pământ, risipă, în fulgi mari de zăpadă, aduce aminte de moarte și adună evlavie în priviri.

Bătrânele scot din ladă iconițe de lemn și busuioc.

Haimanalele aduc, de sus, o veste care umple inimile de neliniște:

— Dricul! A venit dricul.

Bat, în fugă, din poartă în poartă, crainici:

— Țaț o! A venit dricul la moartă, bre...

Forfotă o clipă, chemări pe nume, peste gard, din vecină în vecină — și rămân stăpâni: grecii prin case, porcii, câinii și cocoșii prin ogrăzi.

Mahalaua urcă, pe toate străzile, ca o apă pe mai multe alvii, spre bulevard.

Bătrânii sunt taciturni, tinerii guralivi, haimanalele se bat cu bulgări de zăpadă, se tăvălesc în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morri 1901-1932

luptă şi glumă prin nămeţi, copii strâng în mâna îngheţată flori şi lumânările şi se ţin, umbre mici, de fusta bunicelor.

A fost o poruncă ascultată lăuntric şi la fel, o înfrăţire în acelaşi sentiment de milă pentru fata moartă în turn cu porţi de aramă şi lacăte jurate în iarba fiarelor. Mahalaua calicilor are încredere în fapta care va veni, ca o răsplată de sus. Urcă în pas mic dar îndărătnic, să vadă, să plângă, să se bucure. In imaginaţia de copil bătrân a săracului, Octav e un trimis. Pentru fapta lui, la un singur semn al lui, mahalaua calicilor n'ar şovăl să prade strada cu boieri. In fiecare inimă de nevastă tânără plânge o madonă care visase o dragoste altfel, cu un strop de soare şi o mângâere...

Fata popii din vale poartă doliu şi boceşte, cu popasuri mari la fiecare colţ de stradă, cu lacrimi tot aşa de mari la fiecare pas:

— Mamă, m a m ă, ma-măăă! Că mă vedeai, mamă, frumoasă şi mă visai, mamă, cucoană la casă mare! Ce-a fost mai bun al meu a fost, mamă! Ce-a fost mai frumos pe mine-ai pus, ma-mă! Ce-a fost rugăciune pentru mine a fost, m a m ă... Scoală, mamă, din mormânt, mamă, să mă vezi! Să mă vezi, mamă, că nimeni nu mă vede! Să mă mângâi, mamă, că nimeni nu mă mângâie! Să mă plângi cu ochii tăi de moartă, mamă, că nimeni nu mă plânge...

Şi mahalaua urcă, în ninsoare, cu bocetele nevestelor tinere, cu lacrimile cumetrelor, cu gândul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

ascuns al bărbaților, cu sufletele albe ale copiilor.

Pâlcurile se ajung din urmă, se măresc, se împing.

Din frunte, un glas svârle peste capete, spre cei din urmă, ca un bulgăr de zăpadă în fiecare figură: poliția, cordon, nu ne lasă pe bulevard!

Fata popii răspunde cu ocări și amenință, cu pumnii mari în sus.

— Și dacă e cordon, ce? Spânzura-i-aș cu el de toarta cerului! Hai mai departe, soro! Noi mergem s'o plângem pe moartă și să ne plângem necazurile.

Nu face nimeni un pas.

Calicii n'au înțeles încă bine de ce nu pot merge mai sus. Cei din frunte s'au oprit în spatele cordonului și privesc, printre gardiști, nerăbdători să vadă ce se petrece. Mijlocul convoiului așteaptă o hotărîre, oricare, dela primele rânduri. Codașii se adună, se risipesc și iar se adună.

— Ce-a fost? De ce nu..?

— Nu știu! Stai să vedem...

Singură fata popii își face loc cu coatele, împinge în lături, urcă — taie cărare largă prin mulțime.

Bulevardul e pustiu.

Fiecare stradă lăturalnică e închisă de un cordon de gardiști. In spatele lor, vermina calicilor, colcăind.

Dricul se vede departe și șters, în ninsoare cu fulgi mari, la casa cu doliu în poartă. Cioclii stau de vorbă și de glume, în adăpost. Șase cai mari și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

suri, sub şase valtrapuri albe cu ciucuri de mătase, vor duce povară uşoară, în pas mic şi neauzit, spre cimitir. Şase pompoane de fulgi albi se vor aplecà, uşor, ca o închinare. Dricul e uriaş şi boieresc şi va urmà carul cu coroane: multe, frumoase şi fără folos...

La intrare, pe scările de piatră, s'au descoperit oameni în negru şi privesc, ridicaţi în vârfuri, peste capetele celor din faţă, în casă.

Primarul, lângă nevastă, se uită în pământ. Simte, în frunte, ochii de uliu ai prefectului, care face cerc, cu ofiţerii superiori din garnizoană, în jurul episcopului, bătrân cu barbă lungă de bunic, mai slab sub odăjdii scumpe şi înconjurat de un sobor de preoţi tineri. Nevasta cafegiului e mai albă, mai ispititoare, în doliu. Se uită drept la prefect şi surâde ironic. Maiorul din roşiori duce stăruitor mâna la cap, mişcă piciorul, se face că se apără cu chipiul de o gânganie. Grecoaica pare că nu-l vede. Il lasă dinadins să se frământe, să fiarbă în el. Fetele primarului, amândouă înalte şi nepudrate, se uită la grecoaică, în răstimpuri, cu coada ochiului.

Sora mare spune, în şoaptă:

— Dă-o dracului, soro, că n'are nimic atrăgător!

Sora mică se ridică, în vârfuri, s'o vadă mai bine. Strâmbă nasul şi răspunde tot în şoaptă.

— Mă mir, tocmai papà, care e un om de gust...

Amândouă la un gând, privesc la maman, care — tocmai acum, duce batista mică la ochi. Sora mare e convinsă că:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Maman, dragă, e mult mai bine! Nu vezi ce gambă ispititoare, ce şolduri, ce sâni, ce umeri albi? Şi eu mă mir, tocmai papà, care...

Figuranţi cu tristeţe de circumstanţă, aliniaţi pe lângă ziduri, în două grupuri cari nu se privesc: funcţionarii dela primărie, funcţionarii dela prefectură. Ambele tabere au fost aduse la ceremonie din ordin de sus.

Directorul prefecturii, un domn respectabil cu barbişon, cu burtă şi ochelari cu şnur, îşi numără subalternii în gând şi clatină capul, cu ciudă stăpânită. Subdirectorul, un bătrânel cu figură prelungă, întreabă, din ochi, pe şef: ce s'a întâmplat? Directorul îşi muşcă buza, să nu strige.

— Tu nu vezi? Toate să le văd eu! Dacă s'ar bizui omu' pe tine...

— Domnule director...

— Să mă laşi în pace!

Directorul e nervos. Se întoarce cu spatele la bătrânel. Se plimbă, printre funcţionari, cari-i fac loc cu spaimă şi respect. Subdirectorul, adus de spate şi cu picioarele slabe dela genunchi, e un semn viu de întrebare. Directorul îi şueră în urechi şi-l scuipă, ca o boare albă, printre dinţii rari.

— Mănăilă! Unde-i incorectul de Mănăilă? Să-i faci raport să-l dau afară...

Se supărase fără rost.

— Are învoire dela don' prefect. A zis că vine la înmormântare, da' mai târziu, că... nu ştiu ce interese, în oraş, cu amicul lui Octav...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Directorul s'a liniştit.

— Aşa? Atunci, da... sigur... bun element, Mănăilă ăsta, nu?

Subdirectorul rămâne la vechea lui părere:

— Bun, cum să nu? că e deştept al naibii şi are condei bun, da'... păcat că-i curvar!

Directorul se înfige bine în călcâie, cu o mână în şoldul otova şi ochii mici şi ştrengari la grecoaică.

— Las' să fie, mă, dacă-i dă mâna, că şi eu am fost şi... hm! parcă acum..?

Funcţionarii râd pe înfundate, să-i facă plăcere domnului director.

Nevasta primarului întoarce capul, repede şi impune, nestăpânită: sst! E o revoltă pe care ţine s'o împărtăşească soţului.

— Vai, Mişule, ce nesimţitori — haimanalele dela prefectură...

Corpul profesoral face figură gravă şi absentă.

Lângă catafalcul Madonei, abia se ţine în picioare, ca un manechin desarticulat, procurorul Ştefaniu. E o umbră fără formă precisă şi fără culoare. Au rămas vii numai ochii duşi afund sub sprâncenele negre, împreunate stufos la rădăcina nasului coroiat. Pare că nu înţelege ce se petrece cu el. In răstimpuri egale are tresăriri mici de spaimă. Mişcă buzele, fără cuvânt, fără gând. Dacă l-ar atinge cineva, s'ar prăbuşi, frânt dela mijloc, ca o păpuşe de cârpă.

Colonelul e un uriaş turnat în bronz.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/micri1901-1932

Uriaşul se uită drept peste oameni şi fără clipire, la catafalc.

Sicriul a dispărut sub flori.

In cele patru colţuri ale catafalcului ard patru sfeşnice mari de argint. Lustrul aprins e ascuns în crep. Dintr'o amorfă mare, în dantelă de argint turcesc, se ridică uşor spre tavan fum alb cu mirodenii, ca un suflet smuls din pumnul lui de ţărână şi împăcat cu îngerii.

Pentru Madona, acum şi pururi
pentru roaba lui Dumnezeu: Lucia
pentru dragostea ei spusă în scrisori şi închisă în inimă, cu un glonţ
pentru trupul ei tânăr şi nefecundat
pentru figura ovală de sfântă bizantină: pălmuită
pentru sufletul care urcă la cer

episcopul octogenar a deschis carte legată în aur iar preoţii tineri cântă: veşnica pomenire...

Acum se plânge nestăpânit, pentru moartă şi pentru morţii de mâine. Se adună lacrimi în batiste şi se spune: bine că s'a isprăvit, hai mai repede afară, că ne sufocăm! Maiorul din roşiori îşi face loc, cu un umăr înainte, printre funcţionarii dela prefectură, să ajungă lângă grecoaică. Impinse din urmă şi înlături, fetele primarului se surprind neplăcut în faţa prefectului, care le surâde galeş. Amândouă spun, cu gura mică de dispreţ: pardon — şi se retrag, prinse de mână, spre ieşire. Ştefaniu e înconjurat de amici. Primul procuror, mai bătrân, are sfaturi şi mângâieri pentru colegul crunt în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cercat. Un glas subțire de cucoană, strigă: vai de mine, ce-i asta, dragă? Toate privirile se întorc spre ea și — de acl, cu spaimă, la catafalc. E un moment de nedumerire și panică.

— Ce-a fost?

— S'a aprins ceva?

— I-a venit cuiva rău de căldură?

Se face cerc, în jurul catafalcului. Și liniște...

Cineva, în timpul slujbei, aruncase jos toate jerbele, toate coroanele cu panglici și regrete eterne. Descoperit, sicriul de metal are străluciri de apă murdară, în lumina făcliilor. Madona se vede, albă în rochie albă. La picioarele ei a rămas o singură jerbă de trandafiri, cu panglicele de mătase desfășurate, de o parte și alta, pe treptele catafalcului. Jerba pare o pasăre rară, moartă la picioarele Madonei, cu aripele deschise. In liniște, maiorul din roșiori îngână gândul scris pe panglici: prima dragoste, prima durere...

Flutură o întrebare pe buzele tuturor.

Directorul dela prefectură e sigur că numai Mănăilă e în stare de o lovitură ca asta! Un servitor confirmă svonul: era la ușe, când a intrat conașul Mănăilă cu jerba.

Primarul se contrazice cu consoarta.

— Ce legătură, dragă, între un imbecil ca Mănăilă și Madona? N'o să mă faci să cred că ar fi fost ceva între moartă și...

— Asta nu, sigur! Dar a adus-o el!

— Dela cine? Aici e problemu: cine a trimes jerba?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Răspunde doamna Siminoc, cu o şoaptă.

Şoapta trece la primar, dela funcţionari la ofiţeri, se face ecou şi ajunge la colonel. Bătrânul tresare. cu un licăr cald în priviri, caută, umblă prin casă, repede, atent la fiecare figură. Cheamă, încet, ca o rugă:

— Octav!

Nu răspunde nimeni.

Umbra lui Octav pluteşte, adevăr nou, în încăpere...

Ştefaniu plânge, obişnuit: Lucia, iartă-mă! Nu-l vede nimeni, nu mai are nimeni timp să-l audă.

Intristata adunare a înţeles că mai presus de procuror şi dincolo de plânsul lui de râmă care sărută cu desnădejde treptele, naşte o suferinţă nouă, învăluitoare, mai covârşitoare că va rămâne nespusă, aşa cum a rămas nespusă taina pe care Madona o va duce dincolo de prag.

Fiecare îşi simte gândul în acelaşi elan de pasăre cu aripele deschise.

Grecoaica a rămas cu ochii mari în gol, absentă. Vede joc cu lumini şi culori, în decor elinesc...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului 1901-1932

UN AMBASADOR AL DRAGOSTEI, AL SUFERINȚII ȘI AL MORȚII

Când i-a spus Mănăilă: coane Vintilă, azi sunt ambasador al dragostei, al suferinții și al morții, cu o convingere caracteristică ilustrului descendent al familiei cu cavou, prefectul a surâs satisfăcut:

— Bravo, Mănăilă! Imi pare bine că acest rol important revine unui funcționar dela prefectură. Avem datoria să luptăm din răsputeri pentru prestigiul instituției, ca să-l convingem pe scârba de primar că nu se compară cu noi, care în loc să fim imorali și să avem amante în oraș, rămânem lângă neveste și ne facem datoria în consecință.

Mănăilă nu se gândise la prestigiul prefecturii. Era amic al lui Octav și în numele lui: ambasador al dragostei, al suferinții și al morții. Își alesese singur rolul acesta important. Știa că are să impresioneze.

Acasă, ras proaspăt și pomădat, se privise în oglindă, de aproape, de departe, cu o figură gravă.

Abià deslipise buzele, în dialog scurt cu cel din oglindă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Domnul?

Se recomandase, ceremonios:

— Mănăilă, ambasador al dragostei, al suferinţii şi al morţii!

— Imi pare bine, domnul meu! Te prinde rolul de minune.

Cu figura din oglindă se oprise la doi paşi de prefect şi impresionase.

— Aşa că, dragă Mănăilă, ai mână liberă dela mine. Fă cum crezi, fii ambasador şi fii orice, numai prestigiul prefecturii să iasă învingător. Te fac atent că vine şi primarul cu mamelucii lui.

Mănăilă îl asigurase, cu mâna pe inimă, că o să fie bine...

— Până una alta, am nevoie de şase uşieri dela noi. Şase oameni care să le fiu general şi să mă asculte, cum ai spus matale, coane: în consecinţă!

Prefectul aprobase, bucuros că scapă uşor.

Mănăilă înţelesese că era un moment favorabil unei lovituri: ceva avans, dacă nu un ajutor suplimentar pentru servicii aduse prefecturii.

Nu ceruse...

Are şi Mănăilă prestigiu, simte şi el nevoia, uneori, să fie un om, al lui şi al sentimentului generos.

Motiv serios să răspundă:

— Altceva... nu mai dorim nimic, coane Vintilă! deşi simţeà cum clocote în el alt răspuns, singurul sincer şi meritat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— N'am nevoie de bani! Puțin îmi pasă mie de prefectură, de tine și de prestigiul prefecturii! Azi sunt eu, Mănăilă și nimic altceva, care am o datorie sfântă față de Madona și de amicul meu dela centru Octav. Nu pentru tine și pentru prefectura ta sunt eu, Mănăilă, ambasador al dragostei, al suferinții și al morții. N'am timp să te lămuresc ce vasăzică asta. Nici n'ai înțelege. Rămâi și tu, ca Ștefaniu, ca Dincă pensionarul și primarul: un biet fiu din popor. Nu se naște oricine cu sânge subțire: ca mine, ca Octav și Madona.

Nu-i spusese, dar — când i-a întins prefectul mâna, la despărțire, Mănăilă i-a dat numai două degete și de departe, semn că-l disprețuià profund...

La ora spusă, șase oameni așteptau în fața florăriei, așa cum poruncise Mănăilă: cu bocancii lună, cu mănuși de lână, cu guler tare și cu palton negru. Oameni săraci, ușierii răsturnaseră mahalaua calicilor. Dela un vecin împrumutaseră un guler, dela altul o mănușe.

— De unde să avem noi, coane, guler tare și..?

Mănăilă dăduse ordin fără replică:

— Nu știu! Caută, cere, fă-te guler dacă n'ai! Să nu te prind fără uniformă de ceremonie, după masă, că te las pe drumuri.

Nu era glumă.

Oamenii ceruseră, căutaseră, se « făcuseră » palton și guler tare...

— Ce-o fi, vere?

— Știu eu?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md=1901-1932

— De ce ne-o fi adus, aşa: ca pe nişte ciocli?

— Parcă văd că ne pune să ducem colivile!

— N'ar fi rău, că ne mai iese un gologan...

— Vorbă! Pomană la înmormântare dăm noi, calicii...

— Aia e!

— Că boieru' zice: tu ai dus coliva? Eu, conaşule! Bine, o să te am în vedere! Pe urmă trece pe lângă tine şi se face că nu te vede.

— Să crezi!

— Ei nu, mă, că acu'... boieru' ăl mare zice că-i milos şi...

Budrugan, cel mai bătrân din cei şase, îşi prinsese tâmplele în palme şi i-a răspuns, căinat:

— Lasă-mă, Năstase, lasă-măăă! Că-i cuuunosc şi-i răscunooosc.

Mănăilă, când i-a văzut înşiraţi pe un rând, cu călcâile lipite, ca la cazarmă, îmbrăcaţi aşa cum le poruncise, a dus un deget suveran la borul melonului:

— Bună ziua, băeţi.

Şase glasuri au răspuns într'unul singur şi puternic:

— Să trăiţi!

Mănăilă a dat instrucţiuni de rigoare, cu patos.

— Mergem pe stradă frumos, aşa, ca mine, cu fruntea sus. Nu uităm că suntem ambasadori ai dragostei, ai suferinţii şi ai morţii şi gaia-l mănâncă pe cine uită că noi apărăm prestigiul prefecturii, ca să-l convingem pe scârba de primar că nu se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/index/1901_1932

compară cu noi, care în loc să fim imorali şi să avem amante în oraş, stăm lângă neveste şi ne facem datoria în consecinţă! Este?

Niciunul nu înţelesese.

Dar strigaseră, cu devotament şi pricepere:

— Să trăiţi!

Mănăilă îşi promisese, în adevăr, o zi de profundă desinteresare de prefectură şi de fiul din popor care o conduce. Pe drum, însă, venind spre florărie, se gândise că n'ar strică să le spună uşierilor că era în joc prestigiul prefecturii. Işi acordă, în faţa lor, o importanţă care aveà să asigure «grupului Mănăilă» o disciplină exemplară. Dacă n'ar fi înţeles prefectul ce-i aia: ambasador al dragostei, al suferinţii şi al morţii, cum erau să priceapă cele şase căpăţâni din calicime? Ticluise, astfel, un discurs care să-l împace şi pe el, dar să-i lămurească şi pe uşieri ce rol covârşitor le revine...

Continuase, privind cu coada ochiului la madam Siminoc, patroana dela dama cu camelii, care urmărise scena, emoţionată, din pragul florăriei.

— Carevasăzică, mergem cum merg eu acum, cu capul sus! Fiecare ai o jerbă cu flori şi două panglici. Nu umbli cu mâna pe panglici, să nu le murdăreşti. Le pui aşa, să le vadă oricine, pe drum. Ţii jerba în braţe, ca pe copil mic, când îl doare burta şi-l porţi în braţe prin casă, că nu te lasă să dormi.

Făcuse o paranteză, în accent de melodramă, ca să-i pătrundă până'n suflet:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://dev.statransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Care n'ai avut, mă, copil? Este? Te cred...

Şi continuase, cu privire ageră de general, în ajunul unui atac decisiv:

— Mergi pe drum la patru paşi unul în spatele altuia şi nu râzi, nu vorbeşti, nu te scobeşti în nas, ca la tine'n mahalaua calicilor, că e înmormântare cu ceremonie şi purtăm pe umeri prestigiul şi destinul prefecturii, care să ne fie scump, că el ne dă salariu şi lemne de iarnă gratis. Că ţi se zice uşier, Budrugan, da' tu eşti funcţionar ca mine şi ca oricare şi suntem, carevasăzică, mă: colegi!

Budrugan se scărpinase sceptic în cap.

— Zică-mi cum dracu' mi-o zice, conaş Mănăilă, numai să mai svârle un gologan — doi mai mult la leafă! Că matale mă cunoşti: fugi colo, fugi dincoace, trap Budrugan la primărie, zor Budrugan şi coase dqsarele! Ce zic? Se face, coane, se face! Şi fac şi alerg şi — acasă cinci plozi, coane! Păi dacă e o lege la fel, cum rămâne că..?

Imprudent, ca orice orator de mare temperament, Mănăilă se lansase pe o pantă cu primejdii. El afirmase că se simte coleg cu un calic ca Budrugan dintr'un sentiment democrat uşor de înţeles. Uşierul, însă, luase vorba în serios şi ameninţă cu un discurs interminabil.

Mănăilă s'a convins, odată mai mult, că nu e bine să le dai nas calicilor...

La vreme, a făcut un gest energic şi salvator.

— Nu mai spune, că ştiu! Ai încredere, Budrugan! Ai încredere în mine şi în evenimente! Tu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliterara.ro/index/1901_1932

ştii că eu ştiu ceva social, de sus şi de sorginte radicală! D'aia zic: ai încredere, Budrugan! Ai încredere în mine şi în evenimente...

Urmărise efectul pe fiecare figură.

— Este?

Ridicase un deget profetic iar şoapta clocotise în el ca o ameninţare.

— O să fie bine!

Recâştigase inimele celor şase din calicime.

Oamenii aşteptau, cu jerbele în braţe, semnalul de plecare.

— Ascultă la mine. Dacă'ntreabă careva: ce-i cu voi? Răspunzi aşa: prefectură! Cine a trimis florile? Conaşul Octav dela centru! Cine-i domnu' care vă conduce? Conaşu' Mănăilă, amic intim cu conaşu' Octav!

Porniseră, în pas egal şi rar, prin mijlocul drumului: şase jerbe uriaşe de trandafiri, douăsprezece panglici albe de mătase şi un ambasador al dragostei, al suferinţii şi al morţii — grav, cu o mână în şold şi alta legănată pe lângă el, în tact.

Mănăilă recoltase un succes imens.

Nu mai rămăsese nimeni prin cârciumi şi cafenele. Poporul, dornic de spectacol, inundase trotuarele. La etaje se fluturau batiste. Copii se înşiruiseră, în monom, după uşierii dela prefectură şi cântau ca gorniştii, după mort, cu pumnul strâns la gură: ta-ti-tà, ta-ti-tà, ti-ta-ti-ta-tà...

Gardiştii salutau.

Santinela dela foişor luase arma pentru onor!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdr/1901-1932

Entuziasmul crescuse rapid.

Dela galoşi la melon, Mănăilă era numai surâs şi salutà protector, înclinând capul, uşor, într'o parte şi alta.

Uşierii au mers dinadins pe lângă trotuar: să admire poporul jerbele, de aproape şi să citească omagiile şi regretele, eterne şi în litere de tipar, de pe panglici. Impresionase îndeosebi jerba pe care orăşenii o închinau: Madonei, victimă distinsă. Mănăilă, aşa dar, era ambasador al dragostei, al suferinţii şi al morţii dar şi al oraşului generos şi distins, care — în ciuda partizanilor lui Ştefaniu, luà parte cu trandafiri şi panglici de mătase la jalnica ceremonie.

Mănăilă calculase lovitura în amănunt şi o realizase sigur, cu desinvoltură de mare maestru.

Poporul care-l aclamase pornise în urma lui, ca o turmă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.biblioteca-digitala.ro/muzeul-romanului/1901-1932

SPOVEDANIE — PE STRĂZI LĂTURALNICE

— Aşa dar: mai avem o oră până la înmormântare...

Mai bine: mergem pe străzi lăturalnice. Risipa asta de fulgi mari şi cuminţi aruncă o paloare de vis pe uliţa strâmbă şi pe casele sărace.

Mă simt mai uşor, văd limpede şi mai cuprinzător.

Sunt, eu pentru mine: piatră rară, pe care o privesc atent.

O minune pentru care îi voi fi recunoscător lui Mănăilă!

Ai rămas copil, Sandule...

Te simt, lângă mine, clocotind de revoltă şi desgust, pentru fapta lui de adineauri. Aşa cum stam, amândoi: răufăcători parcă, ascunşi după draperiile cafeului « Andrianopol », am încercat şi eu un sentiment de oroare, privind cum trece acel grup Mănăilă, care purtă — în pasul de cioclu şi de paiaţă al copistului dela prefectură, jerbele cu trandafiri.

Strigă cineva în mine, poate gândul tău: e un sacrilegiu, o batjocură adusă durerii tale, Octav şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/md/ 1901-1932

morţii! O batjocură pe care nu o meritam: nici eu, nici Madona...

Bine, recunosc: Mănăilă e un tip sinistru, pe care... fii sigur, băieţaş: nu numai că n'o să-l ucidem cu pietre, dar n'o să avem curaj să-l supărăm cu o fărâmă de dojană, cel puţin! Un tip sinistru pe care-l suportăm, cu care am stat şi o să mai stăm de vorbă, pe care îl ştim mincinos dar îl credem — un Mănăilă cu melon şi galoşi, de care ni s'ar face dor, pe care l-am căutà cu neastâmpăr ori ar trebui să-l inventăm, chip cioplit, de n'ar existà! Pentrucă, dintre noi trei, singur Mănăilă e un om...

Aşa e viaţa, dragule, ca Mănăilă: amestec de grotesc şi tragic, de minciună care pune panglici de foiţă şi cioburi de sticlă pe un sâmbure de adevăr, de nimic care'şi acordă importanţă, de neserios care se ia sincer în serios şi de puturoasă emanare de gaze care se crede parfum de garoafă albă— aşa cum crede Mănăilă, cu convingere, că universul e în funcţie de el şi se resfrânge, integral, în faptele şi gândurile lui...

Fii sigur că niciunul din noi n'ar fi în stare să-l convingă pe plodul de colo, care se dă pe ghiaţă desculţ, că e primăvară acum.

Mănăilă, însă, ar găsi în el destulă forţă să adune tot oraşul în vale, să-l convingă uşor că dincolo de deal a căzut o felie de astru, să-l electrizeze şi să-l svârle într'acolo, ca o revărsare de ape.

Un om ca Mănăilă ar face o revoluţie în câteva clipe...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliterara.ro/indri1901-1932

Oricum şi oriunde l-ai duce, în orice ipostază l-ai pune, el ar rămâne un om între oameni şi asemeni lor — aşa cum n'am fost şi n'o să putem să fim oameni, noi, mocanule dragă.

Să vezi, în ce voi spune acum, un omagiu.

Primind telegrama dela mine, erai plin de un gând: veneam să te văd, să mă vezi şi să ne prindem de mână, ca pe front, într'o spovedanie nouă! In acest gând luminos, care te robise, eram noi şi nimeni alt pe lume! Mă aşteptai, nerăbdător, să viu numai pentru tine, aşa cum toate gândurile tale, de odinioară şi de ieri, au fost numai pentru mine scrise. In egoismul tău de amic sincer şi de mare singuratic, care mă omagià, ai tras barieră între mine şi lume: veneam pentru tine! Nici nu încercai să bănui că pot veni şi pentru altcineva! A fost şi rămâne, în gândul tău de acum, o amărăciune: te-ai convins că n'am venit anume pentru tine, că între noi era şi va rămâne o umbră: Madona!

Sunt un pitic, alături de sufletul tău mare...

Iartă-mă!

Mănăilă, pentru care eram o simplă pană de cocoş în panglica melonului lui de persoană importantă şi distinsă, era fatal să întrebe, cu perspicacitate de copoi poliţienesc: cari sunt motivele unei veniri aşa de neaşteptate?

Dialogul pe care mi l-ai spus e semnificativ.

Vine Octav!

De ce vine?

Să ne vadă pe noi...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
rev.staritransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bun!

Mai are şi o dragoste, Octav!

Aşa dar: vine să ne vadă pe noi şi pe ea...

Cine-o fi ea?

Distinsule, n'o fi Madona cu trandafiri?

Om ca oricare, fără frământare interioară şi fără luminişuri, Mănăilă n'ar fi putut spune: Octav vine pentru mine! N'ar fi găsit în el un sentiment care să vibreze şi să reţină gândul. Când, prin absurd, ţi-o spune Mănăilă că vine cineva pentru el, să înţelegi că acel cineva vine pentru nevasta lui Iani şi pentru Iancu dela gară, pentru primar şi Costică bărbierul, pentru un stos pe cinci stafide de Stambul şi pentru diurnele prefectului, pentru noctambulii din cârciumi şi cafenele, pentru damele bine şi tot oraşul, plus cavoul familiar.

Viaţa lui asta e şi numai în afară.

Tu mă aşteptai, pentru tine.

Mănăilă se gândise la un program: unde am să mănânc (oricum, la un restaurant din centru, unde vine lume bună) în ce familii o să mă invite (familii distinse şi cu trecere mare în oraş) când mă va duce la cinematograf şi la ce film (sigur, un film bun, într'o sărbătoare, când e sala plină cu protipendada oraşului) când şi cum o să mă plimbe prin centru (nu ştiu cum dar, în orice caz, nu ziua, când sunt străzile pustii) când o să mă conducă în parcul oraşului (când o fi patinaj) şi la ce oră anume la cimitir, să-i admir cavoul familiar (la orice oră, numai să fie lume)...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuravaniero/mom1901-1932

Sunt convins că nu m'ar fi recomandat nimănui aşa: domnul Octav!

Mai pompos: amicul meu dela centru Octav.

In calculul lui, n'ar fi avut nimeni voie să spună: uite-l pe Octav!

Mai pompos: uite-l pe Mănăilă, cu amicul lui dela centru...

Un egoist, ca şi tine, Sandule, dar în alte perspective.

Adică: un om...

Ca orice mare filozof, născut iar nu făcut, Mănăilă e convins că adevărurile mari circulă şi sunt de domeniu public, că e o singură logică, una şi infailibilă: logica pe care o impune obiceiul pământului...

Nu mă aşteptase, ca să afle adevărul.

Eu eram departe, în « matinalul » care întârzia! Restaurantul gării era la doi paşi...

Nu era nevoie să mă întrebe ce legături au fost între mine şi Madona.

Le ştia mai bine Costică bărbierul, dela primar, care călătorise întâmplător în acelaşi compartiment cu « oncle Ludovic »...

Mănăilă ar spune: o dovadă în plus că adevărurile mari circulă...

Nu şovăise să se ducă la colonel, la spaima de mareşal, teroarea partizanilor politici, care ar cutremurà oraşul cu un singur pumn în masă. Te asigur că el, individul cu melon şi cavou familiar, nu ar fi avut curaj să facă acest pas. Servitorul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îl anunţase pe celălalt Mănăilă: amic intim cu Octav dela centru...

Nu mă întrebase dacă mi-ar face plăcere ori nu să stau de vorbă cu « oncle Ludovic », fie şi prin intermediul lui de amic distins şi cu maniere.

Logica lui de buruiană şi cumînţenia sfântă a pământului l-au convins de mult că, în faţa morţii, toate inimile se deschid, toate necazurile se topesc, toate urile tac, toate mâinile se întind, în pravoslavnică împăcare! O logică la fel l-a oprit şi la florărie, să comande jerbe cu trandafiri şi panglici. Secătura asta mare şi necesară ştie că, la o înmormântare, durerea se strigă prin flori iar regretele, întotdeauna eterne, se scriu pe panglici.

De aproape zece ani ne frământăm şi ne căutăm pe noi: în fiecare gând, în fiecare faptă.

Mănăilă singur a înţeles şi fără efort, că suntem două suflete schiloade, cari nu ştiu să spună, unui oraş cu oameni ca el: tot ce vor, tot ce simt, tot ce pierd, tot ce plâng! Fără să-l rugăm şi fără să ne întrebe, s'a făcut ambasador al dragostei şi al durerii: pentru fiecare din noi. După întâiul gest de oroare, aşa cum stam, alături de tine, ascuns în draperiile cafeului lui Iani şi priveam marşul triumfal al jerbelor, parcă s'a apropiat cineva de mine şi mi-a spus:

— Domnul cu melon şi cu pas de cioclu eşti tu, Octav, resfrânt pe fundalul vieţii. Aşa trebuia să apari în faţa orăşenilor, ca să te respecte în adevăr! In jerbele de trandafiri, pe cari le poartă uşierii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dela prefectură, e durerea ta, spusă frumos, pe înţelesul tuturora...

Acesta e adevărul!

Din nefericire pentru noi: acesta e adevărul...

După înmormântare, să ne descoperim în faţa lui Mănăilă şi să-i spunem, cu ochii în pământ, ca în adorare mută: binefăcătorule!

Nu simţi, aşa cum mergem acum pe stradă, în decorul acesta de alb crud, că începem să fim umbre, că pasul nostru de cocostârci prin zăpadă nu mai atinge pământul, că plutim şi ne împrăştiem, ca să ne regăsim în copacul de peste drum, în sborul mic al vrabiei şi în fulgul de nea care s'a topit în geana unchiaşului ce ne-a surâs, fără gând, în cale? Noi trăim în adevăr acolo, la casa cu doliu în poartă, în fiecare gest al scamatorului care ne-a furat inimile, să le facă trandafiri în jerbă şi ne-a răpit gândurile, să le facă panglici scrise...

Noi, umbrele, nu mai avem niciun rost la înmormântare.

Un om care trăise la peşteră, ne vorbeă într'o noapte de înmormântările dela oraş. A spus, simplu, un mare adevăr: la voi, orăşenii, moartea vine cu lumânări şi sicriu, cu doliu şi colivă, cu popi şi ciocli, cu lacrimile celor vii şi cu fanfara care răsuceşte nervii barbar, cu groapa şi bulgării de pământ pe capacul sicriului, cu tot ce e groază şi nu e moarte!

N'am curaj, aşa cum mă simt acum...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaflamura.ro/?id=1901-1932

O fanfară, ţipând în alămuri un marş funebru, m'ar amestecà — sub paşii cailor dela dric, cu zăpada, ca pe o cârpă! Şi nu mai am o lacrimă, s'o plâng pentru oameni...

Limpezisem în mine un gând frumos. Nu ştiu: minciună ori adevăr. Oricum, un reazim sigur, pe care-l plătisem scump: o noapte de animal în cuşcă, în «matinalul» care se luase la trântă cu viscolul — paşi repezi, în cerc, în jurul sticlei care trebuià să sboare în geamuri. Acum înţeleg că aşa începe dansul nebuniei: paşi repezi, în cerc...

M'ai smuls la vreme, din vârtej.

Mănăilă a fost mâna care tulbură apele, să nu mai vezi pietricica albă dela fund.

Il ascultam povestind, acum câteva ore, la cafenea, o întâmplare cu alt Octav şi altă Madonă, aşa cum nu o visasem. Incercam, ascultându-l, un sentiment curios de depărtare, de înstrăinare în mine şi de mine, de tot ce mi se păruse frumos şi trainic.

Se prăbuşise în inimă o lume şi se ridică alta, fără înţeles sau prea plină de înţeles, ca s'o pot cuprinde cu gândul.

Sunt ca o rană sub pansament nou...

Târziu, când se vor limpezì apele iar, am să plâng.

Presimt o noapte cu tristeţi pentru altcineva nimeni. Am să plec singur prin oraşul de departe, mai singur pe strada cu lume, să mă înfund prin cârciumi, să caut pe cineva şi să nu ştiu pe cine,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

să caut în mine şi să nu ştiu ce caut. Fiecare colţ de stradă o să fie o amintire cu Madona, fiecare vitrină un surâs, în fiecare surâs o mustrare.

Am să mă întorc în zori acasă, să trag storurile şi să plâng în batistă, ca să nu mă audă gazda.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

DOI OAMENI ŞI O SINGURĂ DURERE

In parcul oraşului, copacii seculari dorm sub zăpadă tânără.

Singure ciorile trăesc: ciocli guralivi şi flămânzi.

Cineva, pe imacularea zăpezii, scrisese ud şi de curând, un nume de fată: dragoste care se mărturisise neîndemânatic şi sincer...

Se aud, undeva aproape, clopotele...

Octav s'a oprit, cu pălăria în mână, fără gând.

Sandu surâde, privind abia acum atent, în ce loc sunt.

— De când umblăm pe străzi lăturalnice, am ocolit oraşul. Incercam să fugim de înmormântare şi iată-ne la doi paşi de cimitir. O fi Mănăilă de părere că adevărurile mari circulă şi rămân de domeniu public! Eu însă, Octav, sunt convins că toate aceste adevăruri mari se rotunjesc într'unul singur: e un destin care ne poartă paşii, fără voie.

Cimitirul a furat, după zid de cetate, o parte din parc, a smuls copacii şi a păstrat aleele, semănând între ele, darnic, candele şi cruci, peste somn neştiut.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Parcul s'a întins pe lângă cimitir, cu vlăstare puternice, l-a prins de mijloc şi i-a sărit peste zid, primăvara, cu flori de liliac şi cântec. Recunoscător, cimitirul îşi mută hotarul din zece în zece ani, mai în adâncul parcului, să semene lumini noui şi cruci la fel. Parcul se apără, din zece în zece ani, cu altă năvală de vlăstare...

Poarta cimitirului închide, cu gratii negre de fier în ziduri, ca o barieră peste care nu trece nici un muritor fără ban de aramă în batistă, bulevardul.

Pe acoperişul clopotniţei, domină depărtările, suverană, o cruce de metal care — întâmplător: nu e strâmbă.

Deasupra porţii, o mână meşteră a săpat în zid, în scris latinesc, gând cuminte de reculegere în moarte şi în veşnicia vieţii...

Octav silabiseşte, Sandu îl îngână în glumă şi trist — triști amândoi şi cu pălăriile în mână, în poarta cimitirului.

Se aude, ca în vis, o fanfară care cântă dureri.

Clopotele răspund, cu chemări de gazdă bună.

Pe bulevard se apropie convoiul de înmormântare.

Obsedat, Sandu a închis ochii şi îl vede pe Mănăilă, aşa cum merge: în pas rar, cu o mână în şold, în fruntea uşierilor dela prefectură. Moartea, care nu avusese până acum un înţeles pentru Sandu, începe să aibă un simbol.

— Fără Mănăilă şi melon la înmormântare, n'o să mai cred moarte adevărată...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraza.ro/mdrr 1901-1932

Octav nu-l aude.

A rămas în picioare, în mijlocul bulevardului, cu bărbia în piept.

Aşa cum se apropie convoiul acum, şase cai mari şi suri, sub şase valtrapuri albe, calcă — în pas rar şi egal: pe inima lui...

Sandu îl vede clătinându-se şi îl sprijină.

Stau amândoi şi o singură durere: în faţa morţii...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

UN FIU DEMN AL ORAŞULUI PERVERS ŞI INUMAN

Iancu dela gară s'a întors acasă de vreme şi doldora de revoltă.

Convins de căpitanul pensionar că Madona fusese «adevărat victimă», Iancu mâncase pe sponci la prânz, ceruse din «gardirop» pălăria de sărbătoare şi plecase la înmormântare, cu flori şi lumânările. In drum, se abătuse pe la State.

— Mergem?

Pensionarul era la masă.

— Dă zor, să apucăm locuri mai în faţă...

In centru se întâlniseră cu Dincă şi alţi domni cumsecade, prezenţi în fiecare noapte la club. Il admiraseră, în grup şi gălăgios, pe Mănăilă. Porniseră, cu tot poporul de negustori şi pensionari, de femei şi copii, în urma lui — ca după un general.

Nedumerire de turmă şi mută: bulevardul era închis de un cordon dublu de gardişti. Trecuse Mănăilă cu jerbele şi altcineva nimeni. State protestase energic şi ameninţase: noi, poporul, o să facem plângere la centru, pentru o măsură aşa de samavolnică! Dincă se gândise că vorba dulce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
rev.statransilvania.ro/mdrr1901-1932

mult aduce şi se rugase de comisar să lase, dincolo de cordon, cinci reprezentanţi ai oraşului care compătimeà sincer cu Madona. Iancu aruncase cu florile şi lumânările peste cordon, spre bulevard, o dovadă că: mi-e scârbă, amicilor, că sunt din naştere fiu al oraşului ăsta pervers şi inuman...

Forţa publică nu se impresionase.

Era ordin de sus...

— Dela cine? întrebase poporul în cor.

A răspuns bănuiala lui Iancu dela gară, dominând celelalte glasuri.

— Scârba aia de procuror! Asasinul Madonei...

Se svonise că, pe bulevard în sus, toate străzile dinspre calicime erau de asemeni închise cu cordoane. Calicii se bătuseră cu gardiştii până la sânge. Fusese adus regimentul de artilerie, cu mitraliere. Nu se ştià dacă se trăsese în popor dar erau, sigur, morţi şi răniţi.

Revoluţie...

Iancu dela gară strigase, peste umere şi în sus, ca o sentinţă:

— Mai bine aşa, să ne dăm sângele! Să se ştie că suntem în stare să facem revoltă în popor, da' nu primim afront dela procuror!

Costică bărbierul, tot duşman rămas pentru Iancu şi acum, când destinul oraşului atârnà de un fir de păr, l-a contrazis. Se urcase pe o ladă şi întinsese palma spre mulţime, împăciuitor.

— Popor, să ne păstrăm calmul necesar! Să nu ne luăm după nervi şi după spirite subversive, că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro/index/1901-1932

dacă se face revoltă o să fie devastare şi suferim carevasăzică pagube tot noi, poporul comersant din centru. D'aia zic: să ne păstrăm în convingere şi calm necesar.

Iancu încălicase leul de piatră dela intrarea primăriei. Era sus şi vijelios, cu priviri de flăcări.

— Cine face o revoltă, popor al oraşului care, pot spune, m'a născut ca o mamă, m'a crescut ca un tată bun şi m'a hrănit în comerţ serios?

Strânsese pumnul şi ameninţase.

— N'o să faci tu, bărbier mincinos! Că, să vedem, domnilor: ce ne pasă nouă de clondirile lui cu apă de ploaie, care-i zice parfon şi de lipitorile lui flămânde, care le zice, crede el: ventuze! Că razi o căpăţână şi crăpi, ca un trântor, o săptămână! Asta e una la mână şi afrontu' care nu ne lasă la înmormântare — că, ce suntem noi, calici? e alta la mână...

Poporul îl aclamase, entuziast.

— Aşa e! Brava! Ura...

Costică bărbierul fusese tras jos de pe lada care-l ridicase tribun al poporului şi inamic al lui Iancu dela gară. Cocoşat de pumnii desgustului popular, se refugiase — cu batista plină de sânge la nas, într'o bodegă şi pe uşa din dos, o luase la fugă peste câmp...

Victorios, restauratorul dela gară continuase:

— D'aia zic, să vedem ce facem şi în caz contrar să protestăm la centru, cum a spus dumnealui,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

care a fost ofiţer şi ştie mai bine cum se declară o revoltă, când e vorba la o adică de un afront.

Descălicând de pe ducipalul comunal cu coamă de piatră, ca un general victorios în mijlocul batalioanelor sale credincioase, Iancu dela gară a fost primit drept în braţe de căpitanul State, care-l sărutase pe amândoi obrajii, sgomotos şi părintesc. Pensionarul era încântat că se vorbise de el în termeni elogioşi, în faţa mulţimii care aclamase şi aşteptă, dela el numai, o salvare.

Dincă se făcuse mic de admiraţie, între Iancu şi căpitanul State. Păţania lui Costică bărbierul îl înfricoşase. Convins că vorba dulce nu strică, se apropiase de State cu zâmbet subaltern.

— Poate vrei o ţigare, dragă maiorule?

State îl privise peste umăr, cu bunăvoinţă:

— Nu, mersi, că avem şi noi...

Poporul aşteptase câteva ore în ninsoare.

Cortegiul pornise, clopotele tăcuseră, primele lumini, în magazine, chemau întunericul albăstrui al înserării de iarnă şi de oraş provincial.

Revoluţionarii restauratorului dela gară plecaseră spre casă, cu figuri prelungi în noapte. Lumânările erau aruncate. Garoafe şi muşcate de ghiveci pătau zăpada.

Piaţa semănă cu un câmp de luptă, părăsit în panica înfrângerii.

Rămăseseră, în grup care ar fi fost în stare să moară dar să nu se predeă, trei umbre: Iancu dela gară, căpitanul pensionar şi Dincă. Se priveau, în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliterara.ro/index1901-1932

tăcere, cu mâinile adânc înfipte în buzunarele paltoanelor.

— Ce facem?

Dincă a fost întâiul învins.

— Hai să plecăm.

Restauratorul îl fulgerase cu o privire crâncenă.

— Nu plecăm! Cine pleacă e un trădător. Am rămas numai noi, dar nu tremurăm deşi e frig al dracului! Stăm aici până mâine, până când ne-o place, un an şi mai mult, până s'o află că protestăm la un afront care...

State are o amărăciune pe care o mărturiseşte abiă acum.

— Mănăilă e un om distins şi o figură respectabilă, dar... Eram, carevasăzică, noi şi el, persoane distinse care plecasem în grup la înmormântare. Era o jerbă dela orăşeni, adică dela noi! Nu se face să plece singur la înmormântare, să ne lase ca pe nişte plozi de bogdaproste dincoace de cordon! Dacă erai nobil şi cavaler, ai fi spus: pardon, forţă publică, ori trecem toţi ori nu trec nici eu! Nu să pleci singur şi cu jerba oraşului... iar oraşul să-l laşi ca pe un orfan...

Mănăilă, însă, le dovedise că a fost şi rămâne nobil şi cavaler. Ar fi putut să răspundă învinuirilor aspre ale pensionarului că, prin orice mijloace, oraşul trebuia să ia parte la înmormântare.

— Nu se tace, domnule, un oraş — numai că vine un vistavoi cu vână de bou în mână şi spune că:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu-i voie să treci! Eu cum trecusem? Un semn şi s'a deschis cordonul...

La început, Mănăilă se gândise, în adevăr, să se retragă cu jerbele dela înmormântare, în semn de protest. Plecând, ar fi spus:

— Dincolo de cordoane e oraşul, al cărui demn reprezentant am onoare să fiu, cu jerba acì prezentă. Ori se retrag cordoanele ori mă retrag eu!

A înţeles, din fericire la moment, că orice retragere ar fi o laşitate sau, mai grav: o părăsire de teren, în momente critice. Oricât de supărat ai fi pe forţa publică, nu te superi pe o moartă distinsă şi n'o laşi fără jerbe, la înmormântare. Oricum, cu orice jertfă, oraşul trebuià să facă act de prezenţă la trista ceremonie şi s'o conducă pe victimă la locaşul de odihnă.

Mănăilă protestase. Intervenise energic şi fără succes pe lângă primar şi prefect. Nici unul, nici altul, nu ştiau dela cine plecase ordinul şi cu ce scop.

— Domnule colonel, ca amic al lui Octav şi ca ambasador al oraşului, am onoarea a protestà energic că s'a dat ordin cu cordoane de vistavoi care mă opreşte pe mine, oraş care compătimesc cu distinsa victimă, să iau parte la îndurerata înmormântare!

S'a aflat, târziu, că ordinul fusese dat de primul-procuror, deoarece: aflând că spiritele sunt agitate în oraş, luase măsuri de siguranţă în consecinţă! Mănăilă garantase cu salariul lui şi via cu rod

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro/index/1901_1932

american, moştenire din părinţi, că oraşul nu va fi tulburător al ordinei publice, fiind animat de cele mai alese sentimente.

Primul procuror ceruse scuze oraşului, prin — cum spusese el: unul din cei mai valoroşi fii ai lui — dar nu ridicase cordoanele...

Oftând, el singur conştient de urmările grave ale acestei măsuri ilegale, care sfidă poporul în sentimentul lui cel mai nobil şi mai adânc, Mănăilă declarase solemn că îşi declină orice răspundere. Inconştient, primul-procuror a râs tare, aşa cum nu se râde la o înmormântare. Sensibil şi clocotind de revoltă, Mănăilă îl măsurase dela picioare la cap şi dela cap la picioare, i-a repezit în plină figură un: dom-nu-le! şi i-a întors spatele, fără altă vorbă şi fără gest în plus...

O ieşire pe teren ar fi fost inevitabilă.

Intervenise prefectul:

— Dragă domnule prim, Mănăilă e un funcţionar destoinic...

Şi primarul:

— Scumpul meu prim-procuror şi amic, domnul Mănăilă e un model exemplar de virtute civică şi profesională, care nu sparge pahare şi nu fură zaruri din localurile publice, ca alte haimanale...

Primul-procuror renunţase la palmele promise.

Mănăilă, însă, rămăsese — înconjurat şi reţinut de colegii de birou dela prefectură — tot aşa de demn.

— Să-i spue careva din voi scârbei de procuror că eu sunt o persoană nervoasă şi, dacă nu tace,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliteratura.ro/?q=dir1901-1932

îl aştept în centru şi cum îl prind: îi dă amicul meu Sandu o bătaie de mă ţine minte! Să nu uite acest... prim-procuror, că eu sunt ambasador al dragostei, al suferinţii şi al morţii, ca să nu mai vorbim de oraş — că îl reprezint aici şi la înmormântare pe amicul meu Octav dela centru, care n'o să-l ierte, într'un articol de fond şi pe două coloane, ca să afle ministrul ce elemente fără educaţie avem la tribunal! Dacă nu-l mut eu pe acest... domn prim-procuror dela noi din oraş, care n'o să-i suporte la infinit actele ilegale, nu-l mai mută nimeni...

Dricul pornise, muzica militară începuse să cânte: convoiul se mişcase alene, ca o râmă...

Prefectul îl chemase pe Mănăilă.

— Nu fii nebun, mă, că e prim-procuror! Tu ştii ce-i asta? Dă ordin de arestare şi te bagă la răcoare! Putrezeşti în beciul tribunalului! Sau face raport la centru şi... dacă vine ordin dela minister să te dau afară, te dau, mă şi fără salariu pe trei luni, că o să fie măsură disciplinară! Mai bine, fă cum spui eu, ca amic şi... lasă, că-l altoim noi când ne-o veni bine, să-l învăţ minte să-i mai facă ochi dulci nevestei mele, care mi-a declarat tot şi mi-a predat scrisorile dela el...

Cum a spus şi Octav, Mănăilă e un suflet ales, convins că, în faţa morţii, toate inimele se deschid, toate necazurile se topesc, toate urile tac şi toate mâinile se întind, în pravoslavnică împăcare. Consecvent cu acest principiu de morală superioară,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

el se apropiase de adversar cu melonul în mână, pentru întâia oară în sbuciumata lui viaţă, umil.

Primul-procuror i-a răspuns, în silă, peste umăr.

— Iau act, cu desăvârşire absent, că îmi ceri scuze. Treci la loc şi altă dată să nu mai faci pe gorila furioasă faţă de mine, că...

Uitând că merge pe lângă dric şi ţine o panglică albă în mână, primul-procuror înjurase de odăjdii, pomenind în acelaşi timp numele sacru al defunctei doamne Mănăilă. Auzind, funcţionarul dela prefectură s'a contrazis în gând: nu se poate să mă înjure, tocmai pe mine! Impăcat în acest gând salvator, Mănăilă a surâs, a mulţumit şi s'a retras.

Trecând pe lângă funcţionarii dela primărie, cari urmau dricul în coloană, ambasadorul oraşului a murmurat, ca pentru el, dar destul de tare ca să-l audă oricine.

— Ai crezut că eşti procuror şi n'o să te reped? Poftim, te-am repezit între patru ochi, să te'nveţi minte altădată şi să nu mai faci pe gorila furioasă faţă de mine, că...

Injurase şi el, dar numai în gând, de odăjdii — pomenind numele sacru al defunctei mame de prim-procuror...

Mănăilă, aşa dar, luptase eroic pentru oraşul rămas dincolo de cordoane. Era un martir al cauzei comune, bine meritând astfel — nu dojenile căpitanului pensionar, care făcuse o crimă îndoindu-se de el şi de cavalerismul lui proverbial — ci un monument de recunoştinţă, ridicat în centru prin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr/1901-1932

subscripție publică și benevolă, dela o sută în sus, pentru negustori și dela un pol în sus, pentru proletarii din mahalaua calicilor...

Mănăilă nu era erou care să doarmă pe laurii câștigați.

După înmormântare, plecase repede și coborînd pe străzile lăturalnice, adunase calicii în jurul lui, le vorbise de Madona și Octav, de rolul lui important: ambasador al dragostei și al orașului, care fusese insultat și oprit la cordoane de primul-procuror.

— Aflând că voi, dragii mei, orașul sau, ca să fiu mai clar: inima târgului, intenționați și aveți de gând să veniți la înmormântare cu flori, cu lumânări și regret etern pentru victimă, primul-procuror a luat măsuri în consecință și ilegal, v'a oprit cu vistavoii lui. De ce? o să mă întrebați și am să vă răspund imediat și acum! Pentrucă el e prim-procuror și Ștefaniu, care a asasinat-o pe Madona, cu maniere din popor, e procuror. Care-vasăzică: corb la corb nu-și scoate ochii! Se apără unu' pe altu' și reciproc, în fața voastră, a poporului care nu aveți timp, că vă duceți la muncă prin fabrici, să aflați că în oraș se petrec adică fapte nedemne.

Intrebase, aplecat înainte, cu mâinile în șolduri:

— Este?

Calicii erau convinși. Au răspuns în cor:

— Este!

Se mișcau, ca o amenințare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mai era un motiv care trebuiă să cutremure mahalaua calicilor de indignare.

— Octav, amicul meu dela centru, care a venit s'o plângă pe Madona, ca un logodnic care i-a rămas îndurerat şi credincios, nici el n'a fost lăsat la înmormântare, de primul procuror. Nu-l văzuse nimeni în convoi, nici la cimitir. Unde dispăruse, ce atentat se plănuise, unde a fost închis? Taină, mister... Ce avem mai sfânt pe lume, ca o logodnică: şi eu şi tu şi ăla şi fata de colo? Şi vine un cordon de vistavoi şi nu te lasă s'o plângi, tu care ai cheltuit cu trenul, ca să vii la înmormântare şi ai să plăteşti şase jerbe de trandafiri Octav, douăsprezece panglici albe de mătase şi un bacşiş bun la uşierii dela prefectură, că nu e nimeni sluga ta să ducă jerbele de pomană, atâta drum...

Nevestele şi fetele au plâns de mila lui Octav...

Calicii s'au împrăştiat tăcuţi, în paşi grei, pe la case, cu pumnii strânşi în buzunare şi gândul răsucit.

Mănăilă trecuse din grup în grup, vorbise, plânsese — convinsese...

Svârlugă în continuu neastâmpăr, conştiinţă cu melon, guler tare, palton şi galoşi, în elan generos, Mănăilă se oprise în centru, trecuse din cârciumă în cârciumă, scrisese câteva răvaşe pentru noctambulii întâmplător absenţi, o căutase pe grecoaica lui Iani, s'o anunţe că: o să vezi, e grav ce se întâmplă — vorbise cu Octav, se certase şi se împăcase cu Sandu, care îl întâmpinase inabil, cu: ce mai faci, veselă figură a tristelor ceremonii?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

O glumă pe care Mănăilă, susceptibil şi excesiv, o refuzase categoric, cu ameninţări: să nu mă superi, mocanule, că sunt locomotivă sub presiune şi se poate întâmplă să te iau la palme pur şi simplu! Ciocnind un pahar pacificator cu ambii amici, Mănăilă plecase la căpitanul pensionar, să-i bată în poartă: vin-o, nene, că e grav, la club — şi se oprise, în ultim popas, după un marş glorios şi obositor, în restaurantul gării.

Iancu povestise consoartei tot ce se întâmplase în centru.

Madam Borş rămăsese, admirativ, cu gura căscată.

— Şi bărbieru'?

— Praf! Voinţa populară i-a aplicat pumni şi l-a gonit ca pe un trădător al cauzei comune, cu huo şi ceva înjurături cu vacarm. Cred că s'a convins că nu se joacă nimeni cu mine, când e vorba la o adică de adevăr!

Consoarta se bucurase până la înduioşare.

— Te văzui, Iancule şi tribun al poporului!

Restauratorul scuipase printre dinţi, în sus, ca haimanalele pe maidan.

— Ce să facem, soro? Avem o conştiinţă şi o datorie. Nu te duci să spui: eu sunt tribun al tău, poporule! Te alege el, dintre ce i se pare mai de valoare şi mai de credinţă. Costică, orice ar face...

— Ba nu zău, l-o fi bătut rău?

— Cine?

— Orăşenii.

— Pe cine?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

— Pe Costică bărbierul.

Intrebare de femee care nu se pricepe în politică şi nu are idee de furia populară.

— Pe moarte, nu altceva! Ascultă-mă pe mine: Costică e pe moarte — de nu s'o fi dus cumva să mă reclame la primar, că...

Gândul a rămas nespus.

O lovitură de picior deschide uşa.

Mănăilă e în prag, răsuflând greu dar victorios, plin de noroi până la gât dar surâzător. Abiă are putere să spună, cu o figură la comandă tragică: e grav — şi cade pe un scaun, desarticulat. Madam Borş se bucură de surpriză, Iancu îl priveşte fără cuvânt, cu palmele lipite sub bărbie, gestul cunoscut de adorare şi nedumerire al restauratorului. Un potop de întrebări. Mănăilă repetă surd: grav, e grav — grav...

— Desbrăcaţi-mă! Aşa. Şi paltonul. Vezi unde-l pui, că am plecat azi dela tine murdar ca din grajd. Stimată doamnă, ia un prosop şi mă şterge de sudoare, că mă sufoc şi altceva nimic! Grav — e grav... Fii bun, Iancule: galoşii — mersi, amice şi du-mă cu scaunul mai lângă sobă, să-mi desmorţesc picioarele.

Restaurator voinic şi consoartă dolofană joacă titirez pe lângă Mănăilă: cu grije, cu dragoste, cu devotament. Iancu i-a scos galoşii, l-a mutat — cu scaun cu tot, ca pe o jucărie, lângă sobă. Madam Borş i-a strâns, cu un braţ, capul între sânii plini şi-l şterge de sudoare: pe gât, pe faţă, în păr.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De unde vii, stimabile, de pe ce coclauri, din ce lume, de pe ce tărâm? Câinii să te fi prins de guler şi să te fi tăvălit prin noroi şi n'ai fi fost aşa de plin! De unde găsişi noroi, că mergi prin oraş, pe zăpadă, ca'n palmă...

— Cine te goni, de asudaşi aşa?

— Cine te sperie, de răsufli aşa?

Mănăilă n'are răgaz să răspundă. Mişcă mâinile, îşi frige tălpile de sobă şi ţipă scurt şi subţire.

— Unde dispăruşi, nenişorule, de ne-ai lăsat un oraş la cordon şi n'ai făcut cauză comună, refuzând participare la o înmormântare ca un afront ce ni s'a adus?

Intrebase Iancu, nestăpânit, cu palmele svârlite spre tavan.

— Că eram, vasăzică, tu şi noi, tot una şi cavaleri cu jerbă a oraşului! Cum se poate să plece jerba fără noi iar oraşul să rămână fără jerbă şi la cordon de forţă publică? Răspunde! Că dacă erai cavaler, vorba căpitanului, vii şi spui: ori trecem toţi ori fac cauză comună cu un oraş insultat şi nu mă duc la înmormântare! Aici e buba! Nu se face să rămânem noi, plozi de bogdaproste! Ştii că musiu Costică e pe moarte? Nu ştii! Ştii că toată mahalaua calicilor e sânge cu morţi şi revoltă, că s'a adus artilerie cu mitraliere? Nu ştii! Ştii că...

Mănăilă nu mai suportă. Fiecare nerv e arc strâns. Sare, tot, de pe scaun, ca un manechin svârlit în sus de un resort:

— Taci! Taci ori...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A strigat, cu ochii roşii şi bulbucaţi de enervare.

Madam Borş s'a făcut mică, după sobă.

Iancu s'a strâns în el, cu spaimă şi e alb.

Cu un picior pe scaun şi pumnul în şold, adunând în priviri tot dispreţul lui posibil de martir al unei cauze comune, în faţa unui oraş fără pic de recunoştinţă, care în loc să se descopere şi să-i zică: binefăcătorule — cum făcuse un om distins şi cult ca Octav, îl împroaşcă impertinent cu învinuiri de natură să nu le suporţi, dacă ai o sfoară de nerv în tine şi un pic de demnitate, Mănăilă îl face mototol pe Iancu dela gară cu o singură frază, spusă amar şi printre dinţi, şuerat, ca o înjurătură de odăjdii şi de mamă:

— Unde ai fost, oraş redus la minimul posibil de câţiva vistavoi?

ca, în urmă, schimbând alt picior pe scaun şi cu pumnul stâng în şold, în şoaptă, aşa cum se spun îndeobşte marile suferinţi şi cu ochii întredeschişi de amintirile cari copleşesc interior şi rod ca omizile în frunza de dud, să recapituleze tot romanul uimitoarelor lui aventuri, din clipa când trecuse dincolo de cordon, spre înmormântare şi până în momentul când intrase în restaurantul gării, aşa cum erau martori şi Iancu şi consoarta lui că intrase: ca un martir abiă răsuflând, plin de noroi şi cu năduşeala scursă gârlă în, pardon madam: indispensabili, după şira spinării, burtă şi alte forme ale corpului uman.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://ro.statransilvania.ro/mdrr1901-1932

Restauratorul a rămas în adevăr mototol pe scaun.

Consoarta simte cum se dărâmă, ros pe dedesupt, monumentul de familiară adorare pe care îl ridicase în inimă pentru eroismul povestit şi crezut al tovarăşului de zile bune şi rele. Mănăilă creşte uriaş în închipuire şi aruncă umbră peste Iancu şi peste fapta lui din centru. Consoarta plânge, cu un ochi frumos în lacrimă, ca orice nevastă atinsă în amor propriu şi râde cu altul, tot aşa de frumos, ca orice fire romantică, descoperind în Mănăilă un erou şi un idol.

Pătrunsă până în tălpi de un sentiment nou de devotament şi personală sacrificare pe altarul noului idol, madam Borş aruncă repede şi cu grije broboada pe umerii lui Mănăilă, că e bolnăvior din te miri ce — îi spală galoşii, îi perie melonul şi-i curăţă paltonul, în timp ce ibricul cu vin roşu dă în fiert pe cărbunii din sobă.

Recunoscător, idolul o omagiază în gând, constatând că: are sânii jucăuşi ca nişte căluşari tineri...

Sosesc, între timp, cei doi pensionari.

Mormoloc în broboada care-l ascunde cu scaun cu tot, cu părul vâlvoi şi ciorapii rupţi în vârfuri — azi i-a pus, marfă scumpă şi proastă — Mănăilă a cuprins paharul cu vin fiert în palme, cum fac birjarii, prin cafenele, după o cursă mare pe ger.

Consiliul celor patru începe subversiv şi în şoaptă, cu capetele aplecate spre Mănăilă şi pocnituri de palmă pe genunchi, semn de mirare ori revoltă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe furiș, în fund, nevasta restauratorului scrie, cu plaivaz chimic muiat în vârful limbii, bilet de dragoste:

te adoră cineva și nu ți-l sp
ui fii cu discrețiune să nu afle I
ancu ceva că ne omoară că, zice
o consoartă am și o cinste.

Scrie cu migală și înfloriturî în fiecare literă.

Consiliul celor patru continuă tot așa de subversiv...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VISURILE MOR ŞI RENASC,
ASTA NU ARE NICI O IMPORTANŢĂ

Se apropie ora pe care Mănăilă a anunţat-o, tuturor: gravă, fatală, istorică...

Octav coboară cu Sandu pe drumul gării, amândoi alături şi cu alte gânduri.

E o noapte albă cu cer sus şi limpede. Oraşul doarme sub acoperişuri enorme şi sub plăpumi. E şi oraşul, acum, un cimitir: fără cruci, cu candeli în cer.

Câinii liberi şi duli muşcă din tăcere cu foame şi colţi.

Octav îi promisese lui Sandu că, după înmormântare, vor stà de vorbă: numai ai lor, ca odinioară, în adăpost de bârne şi sub bombardament.

Spusese: după înmormântare, aşa cum ar fi spus: după ce vom fi liberi, după ce va trece furtuna, după ce voi aruncà povara de pe umeri.

Ştià că orice înmormântare e o mascaradă — o mascaradă cu tot ce e desgust dar nu e moarte, cum o simţise omul dela peşteră — o mascaradă cu melon şi Mănăilă cu jerbe, ca în gândul lui Sandu...

Ar fi fost bucuros să se întoarcă între cele patru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mor/1901-1952

ziduri de hotel, să arunce o barieră între el şi oameni, între durerea lui şi durerea celorlalţi.

— E o Madonă a lor, a lui Ştefaniu şi a bătrânului, pe care o plâng amândoi, aşa cum simt şi e o Madonă numai în gândurile mele, pe care-o apropii— când întind mâna, ca acum, spre cer...

Sandu i-ar fi putut răspunde că se minte singur.

Era uşor să-i aducă aminte de cercurile pe cari le pornise, din lacrima lui, pe marmura mesei — să îngâne, cum îngânase el:

o durere, două dureri,
mai multe şi toate la fel...

Mărturisind că simţise, ascultându-l pe Mănăilă povestind romanul casnic al Madonei, cum se prăbuşeà în el o lume şi se ridicà alta, odată cu un sentiment curios de înstreinare în el şi de tot ce i se păruse frumos şi trainic până atunci, Octav întrezărise adevărul — singurul adevăr, pe care îl bănuià şi Sandu dar fără să i-l spună: pe catafalc, sub trandafiri, era mort visul lui Octav,

Singur, în cimitirul imens şi în faţa mormântului nou, închis în albul de pretutindeni al zăpezii ca o rană, Octav silabisise scris cu lac negru pe o cruce de lemn:

aici odihneşte
lucia ştefaniu
roaba lui dumnezeu

O moartă ca oricare alta, pè care Octav n'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plânsese, ca Ştefaniu, târându-se pe jos şi îmbrăţişând sicriul, ca să nu-l fure mâinile aspre ale groparilor — nici n'o strigase pe nume, ca oncle Ludovic, învins şi el în ultima clipă de durere. Nu ştersese cel puţin o lacrimă, cum făcuseră grecoaica lui Iani şi maiorul din roşiori, nevasta primarului şi funcţionarii dela prefectură, în frunte cu Mănăilă.

Aşteptase, ascuns de lume, să rămână singur în faţa mormântului, să se descopere pios şi să păstreze o clipă de tăcere, cum te descoperi şi taci, fără gând, în faţa oricărui mormânt...

Era în Octav un duşman care se apără îndărătnic: sentimentul de odinioară, cu întregul lui cortegiu de amintiri — femei chemate la fel: Madona, pe care Octav o aşteptase, o dorise şi iubise în fiecare trup tânăr de amantă — petreceri cari au plâns-o şi lacrimi cari o cântau — pahare sparte de ziduri, în fiecare final de petrecere şi în ritual de adorare păgână — buchete de trandafiri trimise săptămânal Madonei dela el din gând şi de nicăiri.

Fantoma trăise aevea şi alături de Octav, cu fiecare amantă: îl mângâiase, îl adormise pe braţul rotund şi alb ori îl muşcase pătimaşe de umăr — i se scursese în sânge...

Octav creiase, în toată risipa fanteziei, o realitate a lui, alături de viaţa care i-o furase, cu un an în urmă, pe Lucia şi i-o înstrăinase cu desăvârşire, în ultimul timp, pe Lucia Ştefaniu. Ea însăşi umbră acum şi amintire, Lucia luptă cu fantoma care-l robise pe Octav. Luptă în el şi cu el, invocând o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dragoste care nu-l mințise, un suflet închis în scrisori, pentru Octav și numai al lui, până în clipa când sburase sfoliind un trandafir alb pe sânul cu rană. Desfășurase, la rându-i, un cortegiu de amintiri — fiecare deschisă în gândul lui Octav ca o cortină pe un decor în soare mult, cu o fată care surâde și întinde mâna:

— Mergem?

— Da, Madona.

Plecau săptămânal « în lume », de când se împrieteniseră.

— Nu uită, Octav: mâine plecăm în lume!

— Bun. Dar până unde anume?

— Până la hangare...

Spuneau un adevăr, cu o glumă. Simțeau nevoia să evadeze din oraș, să fie singuri și departe. Un adevăr pe care îl mințeau amândoi, vorbind nimicuri, glumind, culegând flori pe o margine de drum ori privind, de mână, la întoarcere, un apus de soare. Bănuiau că toată viața e a lor, că vor rămâne mereu așa: alături și glumind, hoinari și sburdalnici.

Apăruse, curând, un nor: pe cer și pe frunte.

Stau amândoi, alături, în mașina cu două locuri.

Străzile fugeau pe o parte și alta, cu case, cu oameni, cu copaci, în urmă.

Madona, pentru întâia oară de când plecau în lume, era tristă.

Octav încercase o glumă, vorbise de cer, de avi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oane şi flori, de o dramă pasională cu eroi de lume bună şi de noul oaspe al mareşalului: judecătorul Ştefaniu, un tinerel simpatic pentrucă era modest şi prost, încercase iar o glumă — întrebase, cu nedumerire...

Madona nu-l ascultase. Prinsese volanul sigur şi sorbià, cu ochii întredeschişi, aerul tare. Părul, în inele, fluturà pe umeri.

Trecuseră de hangare.

Câmpurile sburau mai repede în urmă.

Stâlpii de telegraf se alergau mai nebuni.

Cerul se boltià aproape şi fugar, cu pasări, cu nori, cu senin...

— Cum văd eu, a râs Octav, asta e o veritabilă plecare în lume şi încă în viteză maximă.

Madona a răspuns târziu, ca o cascadă:

— Tu n'ai simţit niciodată nevoia să despici depărtările, ca acum — să te dărui tot vitezii şi fără întoarcere, să vezi cum răsare moartea în fiecare clipă înainte şi să treci pe lângă ea, hohotind? Abià acum înţeleg nevoia şi beţia de viteză, goana asta ca un ţipăt spart lăuntric, care ne biciue nervii şi ni-i odihneşte! Ca s'o înţelegi în adevăr, nu uità că, în acest moment, dacă frânez brusc, maşina se învârteşte de câteva ori în jurul ei, ca un câine după coadă, face un salt în aer şi se sfărâmă de pământ, cu roatele în sus şi obscen iar noi, sub sfărâmături, rămânem — cum ar scrie mâine colegii tăi la ziar: tinere victime fără răsuflare... N'ar fi deloc exclus, de asemeni, ca ambele roţi din faţă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

să ne joace o farsă şi de comun acord, să se smulgă în lături, în dorinţa lor legitimă de independenţă. Maşina s'ar înfige cu radiatorul în pământ, ca un martin supărat şi s'ar da peste cap: odată, încă odată şi iar, tumbe de maimuţoi în cerc. Sigur, noi am rămâne tot aşa de tinere victime fără răsuflare iar cele două roţi posnaşe ar plecà singure înainte şi alături, cu sufletele noastre aripi, cum sunt roţile simbolice dela c. f. r....

Octav o ascultase cu zâmbet uitat pe figură. Nu-l speriau perspectivele, surâzătoare în fantezia cu febră a Madonei, aşa cum nu-l speriase viteza. Trecuse de multe ori pe lângă moarte...

Când l-a întrebat Madona, cu o figură pe care nu o recunoscuse întoarsă spre el, dacă-i e frică de viteza care adunase clocot şi aburi în radiator, Octav a răspuns simplu.

— Nu! Nici de moarte, nici de viteză şi cu atât mai puţin de roţile ce ar plecà alături, cu sufletele tinerelor victime aripi! Presimt, însă, în tine, un gând de care încerci zadarnic să fugi, speriind bobocii de raţă, prin şanţuri, cu mânia motorului, Fuga asta în tine şi de tine mă sperie în adevăr...

Vorbise, cu obrazul aplecat uşor pe umărul ei:

— Bănui că ai o veste tristă pentru mine...

Madona a luat o mână de pe volan şi a dus-o, cu palma deschisă, pe gura lui Octav, s'o sărute: gestul ei ştiut de recunoştinţă. Işi uitase degetele subţiri în şuviţele negre.

Baia de aer tare o obosise.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Octav rămăsese lângă ea, îl regăsise: cu o mângâiere pe buze. Avea nevoie, mai mult ca oricând, de o mângâiere a lui...

Se opriseră, pe un drum lăturalnic, într'un lan de grâu.

Nu au mai cules, ca odinioară, maci.

Nu au mai urmărit o gânganie în mers grabnic, pe un fir de iarbă.

Nu au mai împodobit maşina cu spice şi flori.

Uitaseră să caute, prin lan, pasăre ca un bulgăr de pământ, cu cântec de pietricele...

Era o tristeţe a lor, în câmpul cu rod plin de soare.

Madona îngenunchiase, cu un spic în mână.

— Ascultă Octav, eu...

Şovăise.

— Stai lângă mine, te rog! Când te simt aproape, prind curaj. Am nevoe, acum, de mare curaj, pentrucă...

Erau în genunchi, alături, amândoi cu ochii în soare.

Madona şoptise:

— E o linişte cum n'a mai fost!

Au râs, cu lumina toată pe figură. Se regăsiseră: copii...

Octav a svârlit pledul, ca o mantie, pe deasupra lanului. Şi-au făcut, între spice, cuib pentru întâia mărturisire.

— Trebue să fim serioşi, Octav! Tu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se înroşise, cu genele mari în sbatere mică.

— Să nu te uiţi la mine!

Se rugase.

— Ca să am curaj!

Ii acoperise ochii cu palma.

— Noi, Octav, am rămas camarazi buni, vorbim ca nişte buni camarazi, sau...

Gândul, pentru amândoi, a fost altul şi mai învăluitor.

Cărturar încă adolescent, deşi trecuse prin mizeria celor doi ani de front ca printr'o apă tulbure de vis rău, Octav trăise viaţă de oraş, risipită egal în munca dela ziar, în glumele dela bodegă şi cancanurile aprige şi inofensive dela cafenea. Nu şovăia să fure somnului puţin o oră de lectură, ca să încerce foarte rar o pagină de literatură, transcrisă frumos, închisă în sertar şi uitată acolo. Cunoscuse femeea în trecere, săptămânal şi darnic. Era prieten cu toate pensionarele caselor cu pianist orb. Le împrumutà versuri şi cărţi de critică literară, le scrià epistole de dragoste pentru donjuanii cruzi, în termeni radicali şi le salutà pe stradă. Fără să fie timid, nu încercase încă să joace rolul copilului teribil şi la modă. Era sigur, însă, că nu e un romantic, pentrucă aveà o mare aversiune pentru versul cu lună plină şi romanele cu tineri palizi şi visători. Bănuià că e un om foarte serios, convins că dragostea e tot aşa de necesară ca şi glumele dela bodegă dar mai puţin interesantă ca o carte scrisă cu talent...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aventura lui de dragoste începuse simplu, în gestul spontan cu care i-a întins mâna Madonei, în pauza unui spectacol de vară. Madona îl recomandase bătrânului cu privire severă, povestind în amănunt și cu haz, scena cu ziarul care anunțase o nouă republică. După spectacol, Octav a fost invitat acasă: la o cupă cu vin, o glumă și o parolă serioasă.

Politician deopotrivă iubit și temut de partizani și om cu o viață de frământări și încercări mari, «oncle Ludovic» își apropia foarte rar un nou prieten și nu fără o prealabilă ținere în carantină. Odată convins, însă, că insul de dincolo de prag e un om care merită sprijin și încredere, mareșalul îl primeà la el în birou, cu un ceremonial impresionant — ca să nu i-l mai smulgă nimeni și nicio intrigă, din inimă...

Era omul lui de încredere!

Asta însemnà: carieră politică sigură...

Casa de pe bulevard era deschisă oricând acestor oameni de încredere și de devotament. Aveau, în holul imens, fotolii largi. Intrau, fără să se mai anunțe, pe scara din dos: să fumeze o țigare scumpă, să guste un pahar cu vin, să răsfoiască ziarele ori să aștepte ordine.

Holul era un fel de club intim, un stat major animat de un gând și dominat de o voință...

Madona rămăsese singura adiere, în casa în care se umblà în vârfuri și se vorbeà în șoaptă. Tot ea era geniul bun al partizanilor ce încercau, fără voie, mânia tiranului din biroul cu ziduri capitonate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Madona îl dezarmă pe bătrân.

Se şopteà că un singur surâs al ei salvase multe cariere politice...

Numai ea descoperise, adânc, în inima mareşalului, un om nou, cu slăbiciuni de copil.

Omul acesta nou, aşa cum îl cunoscuse şi Octav, în prima noapte, la o parolă care ţinuse până la ziuă şi la o cupă cu vin care deslegase limbile, aveà o rană şi o durere încă nespusă: pământul, moşia din bătrâni, căzută pe mâna vechililor!

— O pierd, an cu an, pentrucă an cu an o găsesc mai în paragină! Pământul, dragul meu, are şi el un suflet dornic de o dragoste de stăpân — are şi el o durere a lui şi o fericire! Rana pe care-o face fierul tăios, când apăs eu coarnele plugului, nu-l doare! Pentrucă mă simt şi mă simte al lui! Buruiana pe care-o smulge vechilul îl ustură! Pentrucă e mână străină care smulge...

Se ridicase, cu un pumn masiv în masă.

— Am nevoie, acolo, de un om al meu, de un fecior de ţăran pe care să-l boieresc, să-l leg de mine cu sânge din sângele meu şi să-l fac stăpân, să-mi ştiu pământul ocrotit de o dragoste ca a mea! Gândul acesta mă frământă şi nu mă lasă să dorm...

Octav nu înţelesese...

Viaţa nouă pe care el, om nou, o începuse alături de Madona, nesocotise visul tiran şi bătrânesc. Octav se lăsase prins, fără împotrivire, de alt vis. Il mărturisise, ca orice tânăr palid şi visător, numai versului cu lună plină, dispreţuit odinioară...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

Oaspele nou al casei de pe bulevard, acel tânăr simpatic pentrucă era modest şi prost, îl îngânduraseră pe Octav! Mareşalul descoperise, aşa dar, fiul de ţăran cu dragoste pentru pământul care suferă, când îi smulge mâna vechilului o buruiană...

Octav îl cunoscuse pe Ştefaniu la masă.

Simţeà nevoia să-l ia la palme.

Madona era tristă şi nu ştià de ce...

Singur bătrânul mâncà cu poftă şi vesel...

Nu spusese o vorbă: nici la masă, nici după masă, nici în prima săptămână.

Aveà să i-o spună acum, prin Madona, în cuibul lor cu spice şi maci.

— Azi e ultima noastră plecare în lume, Octav!

Mareşalul se convinsese...

Ştefaniu era omul pe care îl visase: ascultător, dornic de o casă cu belşug, fecior de ţăran sărac care murise cu oful la inimă că muncise trudnic şi rob dar nu încropise un fişic de parale, să cumpere o sfoară de pământ. Feciorul vorbeà cu mareşalul ploconindu-se: da, conaşule — bine, coane— înţeles, conaşule! Rămăsese, sub haina modestă a judelui tânăr şi provincial, os din osul clăcaşului de odinioară...

Era şi Ştefaniu un om de încredere ca oricare altul, care ar fi putut să rămână în holul imens, să fumeze o ţigare bună, să aştepte ordine şi să viseze o carieră sigură — de n'ar fi fost scris, pentru el, destin mai surâzător...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Boier de sânge şi fecior de slugă în surtuc boieresc dăduseră mâna, cu inimi la fel, ca jupânii la târg şi în aldămaş.

In visul amândurora, Madona era o simplă verigă şi în plus.

— Duminică, facem logodna, Ştefaniule!

— Cum zici matale, conaşule...

Povestind, Madona sfărâmase spicul în palmă.

Octav simţeà cum creşte între ei şi-i desparte, umbra uriaşe a bătrânului, care descoperise în fiecare bulgăr de pământ o rană care ustură.

— O fi bănuind « oncle Ludovic » că în fiecare din noi, acum, e o rană care doare?

Se îmbrăţişaseră, în acelaşi gest speriat de apărare. Madona se părăsise în braţele lui.

— Eu nu ştiu, nu înţeleg! Tot ce se petrece cu mine e ca o apă care mă acoperă! Ştiu atât: oriunde vom merge, orice s'ar întâmplă, eu rămân Madona ta cu trandafiri...

Octav îşi culcase obrazul, ca o mângâiere a lui, pe sânii mici. Ii sărutase umerii cum nu-i cântase nimeni, gura şi pleoapele. Ii adunase buclele în palme şi îşi îngropase tâmplele în ele, plângând cu o bucurie lăuntrică, râzând cu lacrimi, că sunt ale lui buclele, că vor rămâne ale lui — aşa cum o să le apere de visul tiran din gândul bătrânului şi de mâna aspră a feciorului dela ţară! Sărutase fiecare buclă, le numise pe toate la fel şi crezut: aurul meu...

— Suntem nebuni şi proşti, Madona...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Octav era sigur că «oncle Ludovic» vorbise de logodna Madonei cu Ştefaniu pentrucă nu ştia, nu-i spusese nimeni că ei se iubesc. Vor merge amândoi la bătrân şi-i vor spune, acum. Vor luptă, la nevoie, cu el şi visul lui îndărătnic, se vor rugă, vor plânge, vor ameninţă! Logodna o să se amâne, Ştefaniu o să plece ca un gâscan cu fundă roz în aripi — un gâscan pe care au să-l conducă ei la gară, cum se conduce orice mosafir prost şi obraznic: într'un Ford răscăcărat, şubred în balamale, cu trombon spart şi aparat de taxat defect...

Visul lui Octav se înfiripase luminos, ca orice minciună cu mângâieri.

— Aşa va fi, Madona!

Vor plecà la moşie, cât de curând! Octav o să renunţe bucuros la oraş, la literatură şi la ziar. O să se facă plugar, plugar simplu: cu opinci, cu plug, cu vaci şi pomi cu rod în toamnă. O să iubească pământul, mai mult ca Ştefaniu, pentrucă pământul i-o va dărui pe Madona! N'o să mai doară fierul înfipt adânc în brazdă, pentrucă Octav o să apese coarnele plugului cu gândul la Madona — o nevastă tânără care o să fie acasă atunci, ca orice gospodină harnică, să facă mămăliguţă cu brânză şi smântână, conopidă cu parmezan şi alte mâncări dela ţară, pe placul unor veritabili plugari cu opinci, cu plug şi radio! La câmp, Octav o să plece călare. Acasă, lângă Madona, va rămâne o căprioară — ca în legendă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Octav vorbise cu o bucurie care crescuse lăuntric, se adunase în priviri — se risipise...

Își da seama, cu fiecare clipă, cum o pierde pe Madona — cum rămâne, mic și slab, în el și în umbra uriașului din biroul capitonat, care nu va șovăi — de dragul visului ce îl frământă și nu îl lasă să doarmă — să treacă peste el și peste lacrima speriată a Madonei, tot așa de nepăsător. Nu era un simplu gând îndărătnic de bătrân maniac ci o scriptură care trebuia să se îndeplinească, peste oameni și mai presus de durerile lor, rămase mici în inimi slabe.

Octav înțelesese, cum o priveà atunci, printre lacrimi, că Madona începe să moară pentru el...

...așa cum i se păruse acum, în cimitirul cu liniște albă și amintiri, că o mână nevăzută smulsese din pământ crucea cu numele Luciei Ștefaniu și înfipsese alta, pe care citise, în același joc de lacrimi, adevărul ascuns în el și bănuit de Sandu:

aici odihnește
madona cu trandafiri
din visul lui octav

Madona începuse să moară acolo, în cuibul cu spice și maci, ca s'o înmormânte abia acum, sub jerbele lui de trandafiri dar și sub coroanele lui Ștefaniu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Plângi, Octav! Mi-a spus un mocan de o sută de ani că plânsul face bine când e rumânu tânăr ca tine...

Sandu plecase singur pe alei, să facă bulgări de zăpadă şi să svârle în ciori. Era, în gândul lui de copil voinic şi neserios, un început de limpezire. Trăise fără voie, alături de Octav, o întâmplare cu dragoste şi moarte:

o întâmplare alta şi fără primar, fără cadourile scobitoarei cu galoşi şi fără prefectură,

o dragoste care nu semănă cu aventurile omului serios şi grav în tovărăşia damelor bine, cu pricomigdale între dinţi,

o moarte care născuse în el o dorinţă aprigă de viaţă, aşa cum o cunoscuse abia acum — de svârlire în vâltoare şi de risipire....

Singuraticul, ca o plantă scoasă din umbră la soare, renăscuse.

Recunoscuse viaţa în povestea « trandafirilor Octav » dar şi în plânsul de manechin desarticulat al lui Ştefaniu, în durerea mută a bătrânului dar şi în glonţul care închisese, sub rană, o taină. Toţi trăiseră intens, pentrucă suferiseră şi trăiau frumos, prin suferinţă.

— Numai morţii nu suferă, Octav şi numai umbrele n'au gând! Am fost umbră, până acum şi mort...

Ingânase, gonind ciorile de pe cruci: în ziua când vei descoperi în tine adevărul tău, nu vei mai fi singur!

Adevărul lui...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se oprise, cu un bulgăr de zăpadă în palma întinsă.

A surâs, el singur vesel în decorul cu ciori şi morminte.

S'a întors repede lângă Octav:

— Nu mai plânge, că face rău! şi plecase, cu el de mână, spre poartă. Parcă îl aşteptă cineva: afară, în oraş undeva, în lume. Mărise pasul, cu neastâmpăr în priviri. Se opreà, să-l ajungă Octav din urmă şi iar o luà înainte, cu pas mai mare, mai greu în zăpada moale.

— Se vede că ţi-a rămas inima acolo, sub jerbele lui Mănăilă! Te scot târâş din cimitir...

Dacă l-ar fi auzit Mănăilă cum râde, i-ar fi făcut cu siguranţă o aspră morală, că nu are pietate pentru locaşul veşnic şi pentru doliul amicului lui dela centru Octav! E tot aşa de sigur că Sandu ar fi ascultat morala mutând bastonul dintr'o mână în alta şi cu o singură smucitură, l-ar fi prins pe Mănăilă de brăcinar, ca să-l arunce pe crucea clopotniţei. Ar fi fost un simplu gest de expansiune sinceră. De jos, râzând tot aşa de tare, i-ar fi strigat amicului de pe clopotniţă:

— Mormoloc cu galoşi, fii vesel, mă, că nu mai sunt singur! Şi altceva: să nu te mai prind pe la cafeu « Andrianopol », că te cotonogesc...

Octav nu se gândise la aspră morală. Mocanul de o sută de ani, din gluma lui Sandu, avusese dreptate: plânsul îi făcuse bine! Gândul se limpezise. Furtuna trecuse. Rămăsese, în urma ei, co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

pacul cu craca ruptă, întoarsă spre pământ ca o aripă. Dar se luminase cerul. Copacul se bucură de o fărâmă de senin, boltit peste el ca o mângâiere...

Sandu era de nerecunoscut. Opreà copii pe stradă, să-i sărute în vârful nasului roşu de frig şi să le dea gologani. Cumpărà cofeturi din fiecare băcănie, se da pe gheaţă, cântà cu bastonul la gură, ca din caval, loveà copacii cu piciorul, să scuture zăpada de pe crăci peste el şi îl întrebà pe Octav, cu ochii duşi după toate femeile pe cari le întâlnise: nu-i aşa că asta seamnă cu grecoaica lui Iani? Se supărase pe Octav că nu-i răspunde. Infipsese bastonul într'o grămadă de zăpadă, ca un stindard şi se plimbà în jurul lui, cu mâinile la spate.

— Nu mă vezi că sunt vesel? Ce răbdare ai, de nu întrebi ce-i cu mine?

Octav se oprise pe o bancă, cu braţele întinse înlături, pe spătar.

— Nu te-am întrebat, pentrucă bănui.

— Ce bănui?

— De ce eşti vesel.

— Dacă bănui, spune: de ce sunt vesel?

Octav tăcuse o clipă, cu ochii întredeschişi în albul zăpezii.

— Pentrucă iubeşti...

Sandu se încruntase. Ce spusese Octav: pumn de zăpadă, svârlit în faţă, prin surprindere. Se aşezase lângă el, cu o întrebare pe buze. Rămăsese îngândurat, privind peste drum de banca lor. Işi lăsase, cu coatele pe genunchi, capul în palme.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901 1932

— Când ţi-am spus eu că e o putere mai presus de noi, care ne duce paşii! Tu nu vezi? Casa procurorului...

— Unde?

— Peste drum.

Cioclii dăduseră jos doliul dela porţi. Il scuturau de zăpadă, cum scutură gospodinele preşurile. Doi inşi băteau cu ciocanele, smulgeau din stâlpi tăbliţele albe. Doliul a fost strâns în două, în patru, în opt, cu grije. Din casă se scoteau scândurile catafalcului. Le aruncau, din mână în mână, până la camionul negru...

Dascălii dela toate bisericile din oraş treceau, cu sfeşnice mari pe umăr, glumind, împărţind bacşişurile.

O căruţă aşteptă să ia amfora.

Cioclii vorbeau tare, lucrau în fugă, se grăbeau. Era un amestec ciudat de glasuri, de ciocane lovind, de scânduri trântite şi de piroane smulse scrijelit din stâlpi.

Cioclii se grăbeau...

Era ordin să fie ştearsă orice urmă de moarte.

In casă se măturà, cu geamurile deschise larg. Fotografiile Madonei erau puse în album, să nu mai aducă aminte, la fiecare pas, celor rămaşi, de o întâmplare care a fost. Peste o oră, cel mult, vor plecà în trapul cailor, cioclii cu scânduri şi cârpe. Servitoarele vor da jos crepul de pe lustru, vor întinde covoarele şi vor aduce la loc fotoliile grele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

Luminile se vor stinge, una câte una. Porţile vor fi încuiate. Va rămâne de pază, în noapte albă, numai tăbliţa dela poartă: nu intră, câine rău...

Câinele rău, care dormise de atâtea ori la picioarele Madonei, va umblà mâine prin casă şi fără astâmpăr, din cameră în cameră, întrebând fără glas şi cu ochi cari ştiu să spună durere. Va mirosì un pantof mic, ca un pantof de păpuşe, care zice: ma-mă, când o culci în jucăria cu polog, va râcâì cu labele pe uşa dormitorului ori va plecà prin parc, să latre, să scormone zăpada şi să plângă, aşa cum ştie el: a cobe...

Servitorii au să-l bată iar boierul o să-l vândă în alt oraş, la altă stăpână...

— Aici e casa în care a suferit şi a murit Madona!

Octav nu mai era trist.

Se uità, fără gând, la casa cu brazi.

— Aici a su-fe-rit şi...

In casa asta visà el să trăiască: plugar simplu, cu opinci, cu plug şi...

Poveste din viaţa unui Octav care murise de mult şi departe!

— Acasă, lângă tine, Madona, o să rămână o căprioară — ca în legendă...

Octav se ridicase, tremurând:

— Mergem!

Se stăpâneà să nu râdă, un râs care ar fi speriat cioclii...

Plecase repede, aproape fugind, gonit din urmă de amintiri, ca un răufăcător, cu bulgări şi împuşcături.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Sandu îl rugase, în centru:

— Dragă Octav, intrăm la Iani, un moment numai! Nu stăm la masă. Intrăm, facem un ocol şi... numai să văd pe cineva şi...

Cumpărase flori. Le purtà, stângaci şi clipeà repede, în lumină, roşit până în sfârcul urechilor, ca un copil prins la borcanul cu dulciuri.

— Octav, s'a mai văzut un om care să se întoarcă fericit dela o înmormântare? Un om, care... să nu bănui, Octav, că eu n'am fost trist, că n'am suferit lângă tine şi pentru tine! A fost o tristeţe, însă, care mă mângâià... Poate e vina ta, că mi-ai spus o poveste de dragoste ca un cântec, poate e vina Madonei, că a iubit şi a murit frumos! O durere care, în loc să mă îngenunche, mă furà pe aripi, mă transfigurà... Inmormântarea de azi mi-a dat viaţă — m'a dăruit, mie însu-mi, alt om.

O minune în care au zâmbit doi ochi în migdală.

— ... grecoaica lui Iani era acolo, la înmormântare iar maiorul din roşiori îi da târcoale. Ea fugeà de el. M'a supărat maiorul, că n'o lasă în pace. Sau era altă supărare, pe care n'o ştiam. Sigur e că m'am pomenit între el şi ea şi i-am făcut vânt domnului, cu umărul. Maiorul s'a oprit departe, cu cisme de lac în zăpadă până la carâmbi. M'am uitat la el, crunt, strângând şi desfăcând pumnul. N'a zis nimic. A avut noroc! Grecoaica a înţeles şi m'a privit lung, cu recunoştinţă. Parcă atunci o vedeam pentru întâia oară. Nu era nevasta lui Iani, nici amanta primarului, nici dragostea lui Mănăilă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Răsărise atunci din pământ, nouă şi numai pentru mine. M'a prins de mână şi în timp ce groparii coborau sicriul Madonei în pământ iar « oncle Ludovic » plângeà, mi-a şoptit, cu mâna înfiorată în mâna mea: să vii la noapte la mine!

Sandu întrebase, palid:

— Se poate aşa ceva, Octav? Să cred? N'a fost o crimă că noi, în timp ce groparii aruncau bulgări de pământ peste Madona..?

Octav şi-a ascuns ochii umezi.

— Crede, Sandule! Fugi şi dă-i florile! Rescumpără cu ele o suferinţă care nu va întârzia! Şi nu te duce la noapte! Prea s'ar isprăvi urât o poveste începută aşa de frumos. N'o iubi pentru ea. Femei găseşti oriunde. Iubeşte-o pentru tine, pentru sentimentul frumos ascuns în tine...

Sandu sărutase florile şi le aruncase în sus, să cadă peste el, risipă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

UN PRAZNIC OMAGIAL ŞI O SURPRIZĂ ISTORICĂ

In restaurantul gării e mare fierbere.

Iancu asudă, se împiedică de scaune, numără, face socoteli în gând şi iar numără, în timp ce dă lustru la farfurii cu un prosop pe care-l trece, din când în când şi oftând, pe frunte.

Cum vesela localului n'ar fi fost suficientă, s'a făcut apel şi din vreme, la vecini. Un apel călduros, scris de Mănăilă cu plaivazul pe o coală comercială şi citit de restaurator, din casă în casă. Era vorba, în acest apel, de un oaspe distins şi în doliu, ziarist dela centru, care venise pentru întâia oară în oraş, invitat de o mână de intelectuali localnici, animaţi de cele mai umanitare sentimente, cari voiau să se afle: că trăim şi noi în actual şi modern, că suntem şi noi în stare să avem relaţiuni cordiale cu figurile mari ale ţării! Dintr'o casă se luase o lingură, din alta o tingire. Se întâmplase, însă, un fenomen pe care nici inteligenţa lui Mănăilă nu-l întrezărise! Având în vedere că distinsul oaspe şi în doliu e un om mare, cu trecere la boieri, fiecare vecin scrisese o jalbă şi-l rugase stăruitor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelefilmeromanesti1901-1932

pe Iancu să i-o dea mosafirului, să facă el cum s'o pricepe mai bine, numai să-i scape de necazuri şi amărăciuni! Turlică magazinerul a fost amendat de şeful gării de trei ori într'o lună şi fără motiv. Bercu sin Crahă nu face o afacere bună, că e negustor de vinuri, fără bacşiş gras la domnu revizor dela vistavoi de noapte. Un tăietor de lemne se rugă de boierii mari, cu lacrămi în ochi, că moare de foame, el şi cinci plozi, să dea ordin primarului să nu mai împrumute maşina la boierii din oraş, că de când se taie şi se despică lemne de foc cu motorul, i-a ruginit bunătate de fierăstrău pe capră iar capra a putrezit în bătătură! Leana Stolnicu are proces de şase ani, pentru moştenire, cu Safta — proces care nu se mai termină, că Safta are un nepot aprod la tribunal şi ce face el, ce drege, amână mereu judecata. Că Safta i-a zis, cu martori: ştiu, fă, că nu câştig, da' te amân, să-mi săr inima cu tine! Leana, care-i văduvă de plotonier cu decoraţii, plânsese:

— Ce-am ajuns, să-şi bată joc de mine o scârbă de Saftă! Nu că-i vorba de moştenire, da' lupt să câştig numai aşa, de ciudă, să-mi săr şi eu odată inima cu ea, aşa şi pe dincolo de lepădătură...

Iancu adunase jalbă sub jalbă şi le promisese, tuturor, răspuns sigur, cum o ajunge conaşu Octav la centru şi-o avea timp să se ocupe de necazurile orăşenilor. Patrusprezece plângeri, scrise strâmb şi murdar, pentru o dreptate vie ca lumina, stau sub tacâmul din capul mesii...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dincă pensionarul, singurul muritor din grupul Iancu dela gară cu tacâmuri de alpacà, a făcut sacrificiul, insistent rugat de Mănăilă, să le aducă. Sigur, i se promisese că Octav o să afle ale cui sunt tacâmurile de alpacà...

Consoarta restauratorului e la bucătărie, de unde vine aromă îmbietoare de friptură şi de varză acră. Gospodina şi-a suflecat mânecile şi cântă subţire şi în triluri. Cântecul spune de o mierlă junà şi sprintenă, care se roagă de mierloi, ademenitor: vin-o cât mi-e guşa plină şi e frunză pe copac...

In fund, la o masă cu State, care scrie un discurs, Dincă face lanţuri de hârtie colorată, murdar de cocă pe mâini, în sfârcul mustăţilor şi pe pantaloni.

Mierloi care nu înţelege suspinul mierlei, Mănăilă se plimbă grav printre mese, cu mâinile în buzunar. Se opreşte, să mute un tacâm, trage un scaun mai aproape de masă, împinge altul cu piciorul mai la stânga, ia fiecare lingură în mână, o priveşte în lumină. Dă instrucţiuni severe şi pe mai multe fronturi odată, ca un general.

— Friptura nearsă, madam şi... nu aşa, dragă, fă lanţul în culori la rând: roşu, galben, albastru şi iar: roşu, galben... dragă Iancule, farfuria de colo mai la coada mesii şi să nu uiţi... matale, căpitane, să nu uiţi să treci în discurs aia, că face efect: acest domn prim-procuror, care... adu solniţa cu scobitori lângă tacâmul lui Octav şi adu... adu bine din condei fraza cu Madona, căpitane, că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Octav e sensibil şi plânge repede, dacă-l atingi la coarda simţitoare!

Nevasta lui Iancu simte între sâni, ca un păcat, biletul de dragoste, ascuns de frica restauratorului şi caută un prilej:

— Mai vin-o, coane Mănăilă şi pe la noi, soro, că sunt singură şi nu prididesc să le fac pe toate!

Iancu, fără presimţiri, îi răspunde oftând.

— Lasă-l aici, Marioară neică, lasă-l aici — că e grav ce se întâmplă...

Dincă a isprăvit lanţul şi se urcă pe scaune, îl prinde de zid, face boltă spre lampă şi iar îl prinde de zid, urmărit la tot pasul de Mănăilă, cu sfaturi.

State citeşte fiecare frază din discurs, cu glas tare. Închide ochii şi o spune pe dinafară. Iar îi deschide şi iar îi închide, mormăind, dând din mâini, când nervos, când înduioşat, când clocotind de revoltă.

Mănăilă se uită la lanţul lui Dincă şi îl ascultă pe State.

— Nu, de acolo adu' lanţu' mai aşa, rotund şi cu burtă şi aruncă... aruncă vorba plin, căpitane! Stai că nu-i bine! Ce-i aia: noi, oraşul care suferim! Nu vezi că e gol? Şterge şi scrie: noi, oraşul suferind ca un martir pe baricadă! Aşa, ia zi acum, dela cap. Bun. Păi vezi, coane, vezi că sună mai frumos?

Mierla se aude iar, subţire şi în tril: vin-o cât mi-e guşa plină...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr_1901-1932

Mănăilă dispare în colivia cu cântec, cu carne sfârâind în tigăi şi ardei roşii plutind în castroane cu varză tocată. Se întoarce, radios. Simte o dragoste subită pentru Iancu şi îl sărută, pe amândoi obrajii şi pe frunte.

— Imi place! Să ştii că te iubesc! Imi place că eşti harnic. Să ştii că ai o casă ca o floare. Şi o nevastă cum nu se mai află! Pentrucă e harnică şi...

Il trage, de mânecă, lângă el şi-i spune la ureche:

— ...care te iubeşte! Mi-a spus acum!

Surâde, face cu ochiul şi-l bate cu palma pe burtă.

— ...oţule, te ţii bine!

Surprins, Iancu se uită la Mănăilă cu recunoştinţă şi înduioşare. Se simte mângâiat. Mai tânăr. Şi mai generos. Râde scurt, în trei rânduri de guşi. Strigă, cu farfuria în braţe şi prosopul pe umăr.

— Marioară!

Nevasta nu-l aude. Mănăilă îl ia de umăr, ca pe un copil şi îl duce la stiva cu farfurii.

— Las'o, că n'are timp acum! Dă zor, că mai avem o masă nepusă...

Iancu uită un moment de dragoste şi iar asudă, se împiedică de scaune şi numără. Ce i-a spus Mănăilă, însă, a rămas în el ca un parfum. Se opreşte, uită ce are de făcut şi surâde. N'are astâmpăr. Iancu e un om de cuvânt şi un fiu demn al oraşului. Văzuse o lume, îl auzise în centru, vorbind. Face orice sacrificiu pentru binele public. Primise bu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

curos ideea lui Mănăilă. O petrecere, mai ales o petrecere care va servì prestigiul oraşului, era necesară. Asudase muncind, dar fără tragere de inimă! Parcă-l legase cineva de mâini.

Mare fusese succesul lui popular şi oratoric, în centru dar adâncă erà rana, în inima lui de soţ care: o consoartă are şi o cinste. Nu ar fi fost mâhnit de Marioara, nevastă model, mai presus de orice bănuială. Incepuse, însă, să se îndoiască de el, de sângele care clocotise până acum, de braţul viguros, care făcuse minuni casnice:

— Iancule, îi mărturisise Marioara deseori, când mă strângi în braţe îmi pârâie oasele şi mă doare şi îmi place...

Epoca asta a minunilor trecuse, ca un vis.

De o săptămână, Marioara îl rugase în fiecare noapte:

— Să te culci tu pe sofà, Iancule şi să mă laşi pe mine singură în pat — că e cald şi eu, când e cald, ştii că mă enervez, că ai păr mare pe picioare şi mă supără când mă atingi...

Iancu oftase şi se culcase pe sofà, amărât ca un căţeluş pe care-l iei de sgardă, din fotoliu şi-l arunci afară, în viscol. Pentru prima oară, după şaptesprezece ani de căsnicie şi dragoste, pe Marioara o supără că el are păr mare pe picioare! Iancu se frământase, prima şi a doua noapte, până în zori, în aşternutul rece de pe sofà. Uriaş cum era, se făceà mic şi covrig sub plapumă, cu pumnii la gură şi vorbeà singur: ce-o fi? Aşteptà să adoarmă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Marioara şi se sculà, tiptil. Stà în picioare, lângă pat, aplecat pe tablie, cu bărbia în palme. Se uità, prostit, la nevastă. Marioara dormeà, cum îi plăcèà ei să doarmă, de când era fată mare: peste plapuma împinsă cu picioarele în lături şi cu cămaşa subţire trasă, în valuri mici, peste sâni. Era aşa de frumoasă Marioara, cum dormeà: albă şi plină şi goală, între perne, că Iancu simţeà un nod în gât şi ieşeà în sală, să plângă neştiut...

Şaptesprezece ani, Iancu a fost stăpân în casa lui şi pe nevastă. Dacă şi-a înfipt uneori mâna în părul mătăsos şi des ori a dat o palmă pe obrazul rumen fără dresuri, n'a fost ură în inima lui. Marioara ştià că după plâns vine râs, că Iancu e mai drăgăstos după scandal şi cu mai multă căldură în îmbrăţişare! Şaptesprezece ani, Iancu îmbătrânise noapte cu noapte iar Marioara, noapte cu noapte, înflorise — rămăsese tot tânără, cu gura parcă mai pofticioasă, cu mijlocul parcă mai subţire şi mai şerpuitor, cu o carne ca o caisă abià dată în pârg, când o muşti între dinţi şi laşi urme, ca o coroană, în joacă cu dureri ca mângâierile...

Iancu a fost un om cu cap. Şi-a dat seama că o târnuire de păr sau o palmă, peste gura pofticioasă a consoartei, nu l-ar întinerì pe el! Dimpotrivă: ar face imposibilă o apropiere, dacă mai era posibilă o apropiere, acum — când, vorba cântecului:

de-acum un stâlp de foc eşti tu,
un sloi de ghiaţă's eu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
12*

Se resemnase în trista postură de dulău pe sofà.

— Nu e omu' fără moarte şi nici o dragoste, când ai făcut prostia să te însori la treizeci de ani, cu o fetişcană...

Plânsese o săptămână care trecuse greu! Citise Iancu la jurnal o cugetare: clipa trece greu, anii trec repede şi secolele fulgerător! Şaptesprezece ani trecuseră, ca secolele, fulgerător! Săptămâna din urmă, însă...

Acum e vesel până la prostire! Dacă i-a spus Marioara domnului Mănăilă că tot îl mai iubeşte pe Iancu, asta e dovadă că Iancu se frământase ca un prost, că bănuelile lui din ultimul timp au fost baliverne de cap sec şi nimic altceva. Cum îi spusese Marioara, cu ani în urmă: lipeşte-te de mine, că ai păr mare şi mă gâdilă — aşa îi spusese acum: fugi, că ai păr mare şi mă enervezi! El ştia că enervare, la o cucoană, vasăzică: drăcuşori iar drăcuşorii se scot cu dragoste nu cu resemnare sau, cum ar spune Mănăilă, în limbagiul lui pitoresc şi cult: nu cu retragere amorfă pe sofà şi lacrimi nocturne!

Iancu e aşa de convins de acest adevăr elementar, că fluieră a pagubă, cu ochii în tavan şi se loveşte cu pumnul în frunte:

— Mă, că prost am fost!

Norocul lui că s'a dus Mănăilă pe lângă Marioara...

Altminteri, drama lui familiară s'ar fi apropiat cu paşi repezi de un desnodământ tragic. Iancu ar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr_1901-1932

fi fost în stare, într'o clipă de uitare, să pună mâna pe revolverul turcesc şi să tragă, orbeşte: în ciori, în farfurii, în pendulă şi în inima lui, dacă întâmplător ar mai fi rămas un glonţ disponibil în ucigaşa armă...

Iancu se închină, cu panică:

— Bine că n'a fost aşa!

Se repede la Mănăilă şi îl sărută. Fuge la Marioara şi o sărută. Se întoarce la Dincă şi îl sărută. E nebun, sare prin restaurant ca un ied, cântă. Toţi au rămas cu ochii mari la el. Dincă se şterge apăsat cu batista şi se strâmbă:

— Ia ascultă, mă... dragoste cu bale, la mine pe obraz, nu-mi convine...

Iancu nu-l aude. Ca un animal cu muscă pe nas, umblă repede, mută farfuriile, aduce castroanele cu varză acră şi de câte ori trece pe lângă Mănăilă, strigă: salvator familiar... recunoştinţă... salvator.

Mănăilă s'a retras la uşe, ca să vadă restaurantul «în total» şi îşi admiră opera.

— Ce zici, căpitane?

— Ce să zic?

— Frumos, nu?

Dincă a ridicat palmele, în gestul lui obişnuit de zeitate păgână.

— Ca la Pariz, dragă!

Restaurantul lui Iancu are aspect de sărbătoare. Lanţuri de hârtie colorată şi lampioane, mesele înşirate pe două rânduri, cap la cap, cu tacâmuri

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

strălucitoare, vase cu flori şi scobitori. Dincă îşi admiră lingurile de alpacă şi lanţurile. State îşi face vânt cu manuscrisul discursului şi are trac.

— Stai, nene, să stabilim: cum vorbim?

Mănăilă surâde: ai încredere în mine, c'o să fie bine!

— Nu aşa — continuă State îngrijat, să ştim sigur! Să nu zică Octav ăsta al tău că n'avem ordine în ce facem...

E un motiv serios.

Mănăilă se scarpină, gânditor, cu unghia mare a degetului mic, sub sfârcul mustăţii.

— Da, sigur! Uite cum, căpitane: matale vorbeşti între mizilic şi friptură, eu între friptură şi cozonac. Intre cozonac şi cafele cred că o să spue un omagial de mulţumire amicul meu dela centru.

Pendula bate de zece ori.

Toţi tresar, pătrunşi de un fior.

Acum e ora: gravă, fatală, istorică — pentru motive pe cari le ştie numai Mănăilă şi le bănue vag pensionarul militar. Dincă se apropie grabnic de masă. Pune mâna pe fiecare lingură de alpacă, cu o dragoste de părinte. Mănăilă îşi trage vesta în jos, cu o mişcare energică, îşi scoate manşetele în evidenţă şi drege glasul, tenorizând: doamnelor şi domnilor, sărbătorim...

Aşa va începe discursul lui, fixat între mizilic şi friptură.

Căpitanul pensionar a închis ochii şi mişcă buzele, repede.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr_1901-1932

Singur Iancu e nepăsător şi cântă, lângă Marioara, cu înţeles:

de-acum un stâlp de foc eşti tu,
da' nici eu nu sunt stins...

Mănăilă se încruntă, face un semn spre State. State se încruntă şi face un semn la fel spre Dincă. La rându-i, Dincă se încruntă şi face un semn, cu degetul pe buze, spre Iancu. Restauratorul a înţeles şi tace, cu un gest care spune: au, am uitat că e masă cu ceremonie! Ronţăind un cocean de varză în măselele pe cari le bănui albe şi puternice, Marioara surâde în prag.

Surâde şi Mănăilă, cu o mână la spate şi alta ascunsă în haină, sub nasture, cum îl văzuse şi admirase odată pe Napoleon, la cinematograf.

Vin primii invitaţi, toţi ceremonioşi, gravi, pătrunşi de importanţa covârşitoare a serii şi de deosebita onoare ce li s'a făcut. Nicu Stavru, negustor cu avere în centru şi cu mare trecere în consiliul comunal, a îmbrăcat haină la două rânduri, pantofi de lac în galoşi şi fundă albă la guler tare. E un domn respectabil, cu lanţ de aur pe pântec şi părul tuns mărunt, ca la cazarmă. Stancu Panait, deşi tânăr şi numai copist la tribunal, e tot aşa de ceremonios. N'are guler tare. In schimb, nu se desparte de mănuşi. Stă pe lângă Stavru, zâmbitor şi atent. Negustorul are fată de măritat. Sunt în vorbă, de două luni, pentru nuntă. Ginere şi socru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaluceafarul.ro/mdr/1901-1932

nu se înţeleg tocmai bine, că Nicu Stavru i-a spus viitorului tovarăş de viaţă al domnişoarei Paulina:

— Avere? Nimic! Nu dau un sfanţ. După moartea mea, vă rămâne tot. Acum nimic. Să faci tu, Stancule! Să munceşti, să aduni, să cumperi mobilă şi trusou, să faci casă. După ce faci casa, facem nunta! Eu aşa am făcut, că eram sărac şi azi un gologan, mâine doi, poimâine patru: poftim, avere!

Era frumos şi practic planul lui Nicu Stavru. Dar nu era posibil. Stancu îi făcuse calculul, cu creionul pe registru, că până să adune el ban peste ban, din salariul modest dela tribunal, un capital care să-i ofere frumoasei Paulina trusou, mobilă şi acareturi, domnişoara tocmai bine împlineşte cincizeci de ani iar tânărul ginere moare gârbov şi ofticos.

Nicu Stavru se încăpăţânase.

— Altminteri nu facem nuntă!

Se întâlneau, în fiecare seară, la bodegă.

— Dai?

— Nu dau!

Stavru comandà o litră cu vin.

— Dă, socrule!

— Nu dau, mă ginere...

Stancu Panait ar fi renunţat de zece ori, până acum, la însurătoare! Dar o iubeşte pe domnişoara Paulina nebun, în chip de roman şi cum i-a scris în album, cu clor pe o pagină dată cu cerneală violetă: te iubesc cum iubeşte orbu lumina, coră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bierul valul şi fluturul o floare! Din nefericire, o dragoste aşa de mare nu asigură o căsnicie, cum o visează Stancu şi o merită o fată de familie bună ca scumpa lui Paulina.

Nici acum, într'o împrejurare aşa de impresionantă pentru întreg oraşul, ei nu vorbesc altceva.

— Dă, socrule!

— Nu dau, mă ginere!

Stavru se plimbă. Stancu se ţine după el, milog.

— Dai?

— Nu dau...

Mănăilă se uită, ironic, în urma lor şi-i şopteşte lui State.

— Îi vezi? Parcă de când sunt pe lume nu fac altceva decât să umble unu după altu. Să ştii că până mor aşa o duc: dai — nu dau...

Doamna şi domnul Hamparţun, singurii negustori de cafea veritabilă şi articole orientale, sosesc în tovărăşia familiei Padulis: moară cu aburi şi fabrică de pâine cu frământător mecanic. Mănăilă se înclină şi sărută mâna cucoanelor, cu vârful buzelor şi uscat, pentrucă are grije, cu fiecare doamnă, să se şteargă apăsat cu batista la gură. Morarul se bucură că-l vede pe Stavru. Doamna Hamparţun dă: bonsoir — cu Stancu Panait, dolofană şi guralivă, cu accent armenesc care o prinde de minune. Stancu e trist. Hamparţun îl invită pe Mănăilă la magazin, să guste: aşa strafid mari, more dacă nu muncăm, când vezi fărmoz! Lui Dincă îi plac nespus stafidele şi ascultă, atent, cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

salivă abundentă pe buze. Doamna Padulis, gospodină și cuminte, stă de vorbă cu Marioara și Iancu.

— Dacă nu punem untdelemn la varză acră, ne facem de râs la mosafir, că nu e bună și nu fuge miros care face rău la poftă de mâncare...

State s'a retras în colț, pe un scaun, cu discursul pe buze, în cap și în manuscris. E palid și mai slab. Tremură, mai strâns în haina cu decorații și se pomenește vorbind singur: pentrucă, doamnelor și domnilor, noi, orașul martir ca o martiră pe baricadă, care... când... martiră ca o baricadă...

Problema: varză acră — untdelemn fin, a strâns toți invitații în jurul grupului Iancu, Marioara, doamna Padulis. Morarul și Stavru sunt de părere că sărbătoresc un mosafir român și e bine ca masa să păstreze caracterul ei românesc, cu varză acră fără untdelemn dar cu ardei mulți, roșii și mici! Doamna Hamparțun se revoltă, în cor cu Marioara, cu Stancu Panait, Iancu, Dincă și madam Padulis. Mănăilă, care ascultase tăcut, cu două degete la o frunte gânditoare, se ridică și impune liniște, bătând nervos în masă. Cuvântul lui e hotărîtor.

— E nevoie de untdelemn fin! Amicul meu dela centru mănâncă varză cu untdelemn fin grecesc extra două zero...

Armeanul își ia paltonul pe umeri și pleacă repede spre casă, să aducă bidonul lui personal, care — spune doamna Hamparțun: e pe raft, în colț, după ușe, cum intri la stânga, în fund, lângă cutia mare cu caramele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr_1901-1932

Sosesc, pe rând, obişnuiţii clubului Iancu dela gară: bătrâni cu ticuri şi chelie, noctambuli tineri cu freză pe-o sprinceană, negustori umili, cu brâu sub vestă şi fără guler, cartofori cu figuri veştede de nesomn şi beţivani cu nas mare şi bastoane cu noduri. Ei sunt poporul şi între popor şi familiile Hamparţun şi Padulis, retrase în cerc intim cu Stavru, cu Stancu şi Marioara, Mănăilă impune o depărtare respectabilă. Singur Iancu e jovial şi popular. Dă mâna cu poporul, fără alegere şi fără mofturi. Iancu e frate cu oricine. Acum ştie şi el pentru ce petrece. O să fie petrecere mare! Că aşa îi place lui Iancu.

— Bem, vere, până s'o face restaurantul meu vapor pe valuri cu spume...

Singur el vorbeşte tare. Şi nu-i pasă de nimeni! Nici de familia Padulis, nici de Stavru, care se laudă că are milioane şi nici de Mănăilă! Să nu-i mai facă morală, să nu-l mai înveţe pe el, Iancu dela gară, cum să se poarte cu poporul, că se supără! El e vesel şi face ce-i simte lui inima că e bine.

Beţivanii se uită cu jind la garafele cu vin. Doamna Padulis se uită de sus, cu gura mică şi sprâncenele arc, la popor. Iancu se uită cu dragoste la Marioara. Dincă se uită admirativ la tacâmurile lui. Căpitanul State se uită la toată lumea şi nu vede pe nimeni. Marioara se uită la Mănăilă, Stavru la ginere, Stancu la socru, madam Hamparţun, cu ochi languroşi, mai ales acum, că e singură, la Stancu iar Mănăilă la nimeni...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

E o tăcere pe care Stancu ar tăia-o felii, cu dunga pantalonilor.

In liniște, se aude mai frumos și mai subțire, clopotul de pe peron: din-do-ding, din-di-dong! Soseşte, dinspre frontieră, «matinalul» pe care-l aşteptase Mănăilă şi Sandu, în viscolul siberian al peronului.

Pe buzele tuturor flutură o întrebare la fel: ce va fi? Mănăilă îi invitase la o masă omagială pentru un amic distins ca ziaristul dela centru. Meşter la vorbă, îl lăsase însă pe fiecare să întrevadă că va mai fi ceva, o surpriză, ceva care fusese anunţat, cu gestul larg: grav, fatal, ce va rămâne scris cu litere de aur în viaţa istorică a oraşului. Doamna Hamparţun îl întrebase, în şoaptă, pe Stancu, care se apropiase de Stavru, să afle. Stavru îl întrebase pe Padulis, morarul o întrebase pe nevastă iar doamna Padulis se aplecase, cu o şoaptă la fel, la urechea Marioarei, ea singură mai în măsură, ca orice gazdă, să ştie. Marioara îl întrebase pe Iancu, restauratorul pe Dincă iar pensionarul aparatului Morse pe căpitanul State, care nu mai ştia nimic, cu gândul la discurs şi cu frica în oase, având dânsul o presimţire grozavă că ori se bâlbâie ori uită ce are de spus şi se face iremediabil de râs, în faţa lui Octav şi a cucoanelor.

Mănăilă le răspunde tuturor, cu un gest misterios: o să fie bine!

Uşa restaurantului se deschide încet şi apare, sfielnic, un cap ciufulit de fată cu ochii speriaţi şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelitere.ivanera.ro/?dir1901-1932

mari: domnişoara Firfirică! O invitase Mănăilă, insistent şi personal, să ia parte la petrecere. Ea reprezintă mahalaua calicilor generoşi. Grupul poporului o aplaudă cu entuziasm. Domnişoara Firfirică s'a tuns şi s'a stropit cu odicolon adus de Firfirică ucenicul, s'a pudrat şi s'a roşit în obraz. A împrumutat din vecini mărgele mari şi verzi, cum sunt bilele din sticlele de limonadă. Dă mâna cu grupul dela uşe şi le zice tuturor pe nume. Se învârteşte într'un călcâi, cu mâinile în şolduri şi râde tare, se înjură cu noctambulii cu frează şi scutură capul, din când în când, să i se învolte funda albastră din păr. Cu Mănăilă dă mâna tot aşa de amical iar spre grupul retras în jurul doamnelor Padulis şi Hamparţun salută, cu mâna la frunte, ca militarii. Se apropie de Stancu, legănată pe şolduri. Ginerele, cu spaimă, face semne mici, disperate, spre socru. Domnişoara Firfirică a înţeles, se face că nu-l cunoaşte şi se întoarce, cu o piruetă, în mijlocul restaurantului. Priveşte, pe masă, pe ziduri, în tavan, la lampioane şi râde plin, sănătos.

— Carevasăzică, aici petrecem! Bun! La ce să nu petrecem?

Se încruntă şi se uită, în cerc, la mosafiri.

— Da să ştiţi dela mine, scârba de pricuror, care a pus vistavoi pe străzi, să nu ne lase la înmormântare, nu scapă!

Face un gest semnificativ, care ar vol să spună: am eu planurile mele!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramsivemia.ro/mdrr1901-1932

Brună e doamna Hamparţun şi cu briliante, blondă e doamna Padulis şi tânără, putred de avere e Stavru şi frumos Stancu! Toţi presimt, însă, că succesul serii va fi domnişoara Firfirică. Plodul cu mărgele de sticlă şi fundă în păr picură un strop de venin în inima cucoanelor...

Negustorul de articole orientale se întoarce din oraş cu o veste. E un moment de neastâmpăr, de priviri fugare spre uşe şi de şoapte, de pufuri mângâind rapid nasul frumos al cucoanelor, de palme lunecând apăsat pe luciul de pomadă al frezelor şi de glume spuse cu înţelesuri de beţivani. Domnişoara Firfirică îşi potriveşte funda în oglinda rotundă, cu arap şi mărgele.

Mănăilă ia comanda supremă a ceremonialului.

— Doamnelor şi domnilor, trecem la masă! Repede şi fără scandal. In fiecare farfurie e o hârtioară cu un nume scris de mine. Stai acolo unde te vezi scris şi fără mofturi...

Infern: scaune trase ori împinse, linguri trântite pe jos, farfurii sparte, pumni daţi în ascuns, ameninţări. Un beţivan n'are pahar şi e nervos că sticla cu vin a fost pusă în faţa vecinului. Cartoforii nu vor să se despartă. Noctambulii îi surprind mutând hârtioarele, scrise de Mănăilă, dintr'o farfurie în alta. Pensionarii sunt oameni demni şi cumsecade. Nu le place amestecul cu beţivanii şi cartoforii.

— Să nu renunţăm la regula clubului. Cerem mese pe categorii sociale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Orice protest: inutil.

— Să facem cum a zis Mănăilă, că el comandă acum!

Mănăilă e trist că distinşii meseni nu l'au înţeles.

— Mai întâi şi mai întâi: armonia socială, mai ales la o masă ca prezenta! D'aia am zis: stai bătrân lângă tânăr şi cucoană lângă domn, că nu te mănâncă!

Principial, doamna Padulis e de acord cu Mănăilă. E convinsă că armonia socială e necesară. Nu înţelege, însă, să mănânce cot la cot cu fata din mahalaua calicilor.

— Monsiu Stancu, facem *change de place?*

Doamna Padulis fiind în picioare, cu o mână pe tacâm şi alta pe scaun, Stancu înţelege de ce e vorba şi surâde afirmativ. E bucuros că trece lângă domnişoara Firfirică. Bănuie că prezenţa lui, alături de fata cu mărgele şi fundă mare, va fi un avertisment pentru socru. Domnişoara Firfirică, însă, îi întoarce spatele, cu supărare mare în ochii de păpuşe.

— Aici faci pe scârba, că nu mă cunoşti şi în parc îmi juri dragoste eternă! Să nu te văd! Să nu mă pipăi pe sub masă, că te plesnesc...

Stancu jură iar. Domnişoara Firfirică scutură capul, îndărătnic.

Mănăilă bate din palme.

— Ascultă la mine, masă mare! Când o intră amicul meu Octav: noi, domnii, ne sculăm în picioare — noi, doamnele şi domnişoarele, stăm

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvaniara/mdrr1901-1932

jos dar surâdem graţios. Şi altceva: să nu te văd mâncând cu mâna, că mă faci de râs, pe mine: oraş...

Octav a rămas în prag, surprins.

Sandu îi povestise pe drum ce e clubul Iancu dela gară şi ce rol precumpănitor are în viaţa pasională a oraşului. Intrând în restaurant, se aşteptau amândoi la o petrecere ca oricare alta, cu vin bun, cu fum de tutun prost, cu glume fără sare şi amintiri cu malacoave şi jupânese romantice. O petrecere pe care Octav o dorise, ca o biciuire pentru nervi. Se voiă între oameni şi în sgomot asurzitor, să nu mai aibă timp pentru gândurile lui.

Surpriza cu lampioane şi lanţuri, ca sub cort de nuntă sau de bâlci, cu domni gravi rămaşi în picioare, la un semn şi cucoane cari surâd şi dau din cap, ca nişte păpuşi de reclamă, cu mecanism simplu, în vitrinele bucureştene, l-a convins şi pe Sandu că Mănăilă e în adevăr un om mare.

— Mă, c'al dracului mascalţon!

Mănăilă face prezintările. Pentru fiecare ins dela masă are o laudă. Iancu: fiu demn al oraşului, Marioara: consoartă harnică şi iubitoare de cămin familiar, doamna Hamparţun: frumoasă, Stavru: filantrop, doamna Padulis: răpitoare, Stancu: un magistrat model, Dincă: un domn respectabil, care mănâncă cu tacâm de alpacă, State: un erou, domnişoara Firfirică: o eroină şi o distinsă fiică a oraşului generos, domnul Padulis: un admirabil biliardgiu — laudă care o indispune nespus pe doamna Padulis...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

Surâsuri reciproce, înclinări, mâini cari se strâng cu efuziune.

Masa începe sub auspicii surâzătoare.

Octav are loc de cinste, în capul mesii. La stânga lui e domnişoara Firfirică şi în rând cu ea: Stancu, doamna Hamparţun şi Iancu. La dreapta lui Octav stă, blondă şi răpitoare, doamna Padulis, zâmbind când spre Octav când spre domnul Hamparţun, vecinul ei de masă. Lângă Hamparţun e State, ghemuit alături de Dincă şi în faţa domnului Padulis. Spre uşe încep locurile beţivanilor, pensionarilor şi noctambulilor. In celălalt cap de masă e Mănăilă, cu Marioara lângă el...

Pentrucă Mănăilă îl uitase şi n'a mai rămas un scaun disponibil, Sandu aduce o ladă cu zahăr din cămara restaurantului şi ia loc, comod, lângă Octav, care s'a retras mai spre domnişoara Firfirică. Alt motiv pentru doamna Padulis să strâmbe nasul şi să facă *change de place* cu Stavru.

Octav se bucură de elogiile unanime ale mesenilor. Cucoanele îl găsesc distins şi cu bucle negre. Stavru îl priveşte lung, cu gândul la Paulina lui şi la avere, pe care ar da-o până la ultimul gologan pentru un ginere ca Octav. Marioara şopteşte: e frumos ca tine, domnu' Mănăilă iar Mănăilă, recunoscător şi berbant, îi striveşte bombeul pantofului, sub masă, cu călcâiul galoşului.

Singură domnişoara Firfirică nu mănâncă. S'a făcut mică pe scaun şi lângă Octav. Nu visase norocul să fie alături de eroul pe care mahalaua

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvaniara/mdrr1901-1932

calicilor îl cântase, îl plânsese, îl dorise şi îl legănase în gând, ca pe un făt-frumos. Fata închide ochii, plină de o lumină lăuntrică şi îngână: şi eu m'aşi omorî pentru el! Cum nu are curaj să-i atingă mâna, întinde piciorul încet, cu frică, sub masă şi se înfioară toată, când se simte, dela glesnă la genunchi, lipită de piciorul lui Octav.

— E adevărat că ai venit cu pistoale şi cu ordin dela stăpânire să-l împuşti pe pricuror?

Domnişoara Firfirică întrebase fără voia ei, cu elan stins repede în ochii mari de spaimă. O speriase propriul ei curaj. Se face mai mică, pe scaun. Se miră că Octav n'o dă afară de mână, ca pe un copil obraznic. Işi face repede planul, în gând: dacă mă goneşte, stau la uşe, până o pleacă el în oraş.

Bun, aşa cum e orice făt-frumos din visul ei de fată săracă, Octav îi mângâie mâna, în loc s'o dea afară şi-i surâde blând:

— Cine ţi-a spus dumitale o grozăvie ca asta?

Domnişoara Firfirică nu are timp să răspundă.

La un semn, căpitanul pensionar se ridică solemn şi cadaveric.

Se depun furculiţele pe masă, în linişte şi se umplu paharele cu vin, în grabă.

State începe nesigur şi cavernos:

— Voi, orăşeni şi tu, care vii pentru întâia oară între noi, ca să zic aşa, ca un...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trenul personal de frontieră intră în gară cu răbufneli de abur şi fluere, scuturând peronul. Vorbitorul e obligat să strige, ca să fie auzit, să facă risipă de gesturi. Marioara râde: ghinion pe ăsta, ce nu s'a mai pomenit! Mănăilă o roagă, cu o palmă ca o mângâiere pe gură, să tacă...

State s'a înfierbântat, a prins curaj şi ameninţă să nu mai termine. Oraşul e când martir pe baricadă, când pumn care va şti să astupe gura nemernicilor ce vor mai îndrăzni, în viitor, să-i aducă un afront aşa de jicnitor ca azi, când cordoane de vistavoi au oprit inima martirului pe baricadă «a plânge lângă trupul rece şi mort al martirei de pe catafalc»! Octav, de asemeni, e când intelectual distins, care vine să cunoască, personal şi afabil, un grup de colegi provinciali, când un răzbunător care va duce la centru suferinţa şi revolta oraşului, s'o «vadă cei mari şi să procedeze în consecinţă, cât mai grabnic, pentrucă»...

State varsă flacări din ochi iar pumnul în masă ciocneşte paharele de farfurii:

— ...pentrucă, altminteri, facem mişcări de stradă şi o să fie mai rău pentru viitorul ţării şi prestigiul neamului».

Căpitanul e aplaudat frenetic, felicitat, sărutat, copleşit de laude. Mănăilă e radios. Face cu ochiul spre Marioara.

— Stai să vezi, că pe urmă vorbesc eu! Ai batistă? Bun, s'o ţii la îndemână...

Sandu singur e indispus.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ascultă, Octav, ce părere ai tu de mascarada asta cu discurs sforăitor şi tipi cari nu ştiu ce să facă cu furculiţele?

Octav are o părere foarte bună, pentrucă:

— Nu e pentru prima oară când îşi bate viaţa joc de tot ce mi se pare frumos şi sfânt în mine. Dar e pentru prima oară când ultragiul acesta îmi face bine! Tot ce văd şi ascult acum: ca o biciuire. O durere nouă, care se aşterne pe rana veche ca un praf care vindecă! Pe lângă asta, te avertizez că am început să văd figurile mai roze, lampioanele toate roze şi roz pretutindeni. O minune a celor patru pahare de vin straşnic...

Ciocnesc un pahar nou cu domnişoara Firfirică, cu Stancu şi doamna Hamparţun, care e tare curioasă să afle dacă Octav a citit scrisorile Madonei, scrisori pe cari le confiscase Ştefaniu ca un mizerabil, după opinia sa — ca un soţ şi legal, după opinia domnului Stavru — ca o scârbă de pricuror, după opinia nici modestă nici şoptită a fetei din mahalaua calicilor.

Se încinge o discuţie de cap de masă, de principii şi de temperament, animată de vin, de gesturile scurte ale domnişoarei Firfirică şi în cele din urmă, de lacrămile doamnei Padulis, care o convinge şi pe doamna Hamparţun să plângă, deoarece: noi, femeile, suntem nişte martire...

La friptură, beţivanii mai cer un castron cu varză acră.

Vinul începe să facă minuni şi tămbălău.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon1901-1932

Poporul a uitat de ceremonial...

Mănăilă face semne şi gogoloaşe de pâine, pe cari le svârle: dojană şi avertisment, în capul celor gălăgioşi — ridică un deget şi-l lipeşte pe obraz, gest care se traduce: e ruşine, ne facem de râs! Indisciplina, însă, porneşte dela grupul Octav-domnişoara Firfirică-Sandu. Fata cu fundă cântă, cu ofuri, cu modulări când line, când de tumult, în glasul mic şi rotund. Sandu surâde, cu ochii mici în lumina ochilor mari şi în migdală rămaşi în amintire şi în sânge. Octav îşi toarnă pahar după pahar şi tace, pornind — dintr'un strop de vin, pe masă, cercuri la fel. Cântecul de mahala şi de sbucium al domnişoarei Firfirică, pe care nu-l ştie nimeni pe de rost şi-l simte fiecare al lui, deschide: rană lângă rană, inimile tuturor. Nu mai mănâncă şi nu mai mişcă nimeni. O frunte cade în palme, ca o renunţare...

Mănăilă e în picioare.

Marioara a scos batista şi e gata să plângă, de acum, pentru discursul care i-a fost promis: dramatic, frumos şi convingător.

— Distins amic şi drag, care ne faci o deosebită onoare că te afli cu noi la o masă care plânge, alături de tine, cum plânge roua pe floare şi cum plânge...

Mănăilă face echilibristică de imagini şi solfegiază pe o claviatură vocală uimitoare.

— Noi mâncăm, Octav şi bem şi cântăm, că văd că fata aia cântă frumos, dar nu uităm, amic şi drag al meu, că e cineva care ar mâncă lângă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noi şi ar cântà şi ar ciocni un pahar cu vin, dacă legile naturii nu ar fi mai presus de noi şi nu ar fi trimes-o, când i-a fost viaţa mai frumoasă, acolo, în recele mormânt, de un om mizerabil şi de un glonţ pe care nu-l bănuià nimeni fatal până la sinucidere...

Octav ar ascultà cuminte, dacă figurile mesenilor nu s'ar face, în joc vesel, când prelungi şi triste, când turtite şi desfigurate de râs pe care-l aude în el. In joc tot aşa de curios, celălalt capăt de masă se apropie, cu grupul cartoforilor şi al beţivanilor strâns, ca un burduf de armonică uriaşe, ca să se depărteze apoi, prin zid, cu toţi mesenii graşi şi diformi. Vorbind, Mănăilă face tumbe pe masă pentru ochii tulburi ai amicului dela centru iar discursul, vorbă în veriga altei vorbe, ca lanţul lui Dincă, se prinde de ziduri, se întinde şi se strânge, ca un şarpe, se încolăceşte în jurul lui Octav. Redusă la proporţii milimetrice, doamna Padulis stă pe marginea scrumierii, nud de porcelan. Domnişoara Firfirică îl desbracă, îi rupe cămaşa. Octav se apără, fără vcinţă, se supără pe doamna Padulis şi o svârle jos, cu scrumiera. A rămas, pe lama cuţitului, nud de argilă, doamna Hamparţun. Octav râde, cu uimire de copil în vis. Prinde cuţitul de mâner şi de vârf, cu câte două degete, îl rupe fără efort, ca pe-o creangă uscată de salcâm.

Dincă face ochii mari, se ridică de pe scaun şi recade: cuţitul lui de alpacà...

Mănăilă se aude ca în vis:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Madona... trandafiri Octav... iubire eternă... Marioara singură plânge...

Mănăilă, sigur de succesul care va veni, în gestul final al discursului, nu bănuie primejdia care-l amenință, ca o fiară la pândă, în ochii strălucitori ai domnișoarei Firfirică. Nici fata cu fundă nu bănuie că e aproape de o clipă mare. E un neastâmpăr care-i repede, aprins, sângele în tâmple. Tot ce spune Mănăilă i se pare fără rost. Se ridică, tremurând și aruncă scaunul, rostogol, în zid.

— Lasă-mă'n pace, că mă superi! Lasă-ne'n pace, domnu Mănăilă, cu balivernele!

Mesenii rămân gură cască.

Mănăilă se încruntă. Pentru întâia oară, în glorioasa lui carieră oratorică, are cineva curaj să-l întrerupă — o întrerupere cu afront, că spune baliverne!

— Pentrucă ce spui matale, cu dragostea Madonei, eu o știu mai frumos, că sunt femee și Madona tot așa, a fost femee ca mine, dacă nu te superi! Nu e vorba de asta! Morții cu morții și noi am rămas, ca proștii, cu pricuroru! Ce facem cu el și ce facem cu Madona, că boierii au plâns-o dar n'am plâns-o noi, că boierii au îngropat-o dar noi, orășenii, n'am îngropat-o! Aici să-mi răspunzi! Dacă n'o îngropăm, noi care am iubit-o, Madona nu are odihnă în mormânt, se face strigoi — a zis bunica și vine, în fiecare noapte, la noi în vis, să ne ceară lacrima pe care n'am plâns-o, floarea pe care nu i-am dus-o și lumânarea pe care nu i-am aprins-o la catafalc!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mesenii au încremenit, cu capul întors spre Mănăilă, întrebători.

Iancu se scoală, tremurând şi palid:

— Ce facem?

Lumina clipeşte în becurile din lampioane.

E frig umed de cavou.

Sub pleoapele grele, în ochii tulburi de vin, încep să joace umbre.

Madona plânge în gândul fiecăruia, cerând: o lacrimă, o floare, o lumânare...

Cucoanele se înfioară.

Marioara rupe batista în dinţi.

Domnişoara Firfirică a rămas în picioare, uriaş semn de întrebare gătit cu mărgele de sticlă şi fundă albastră.

— Ce facem?

Om providenţial, Mănăilă râde!

El promisese, solemn, orăşenilor: o masă omagială şi o surpriză.

Masa e gata!

Surpriza începe...

Surpriză care va rămânc, în adevăr, scrisă cu litere de aur în viaţa istorică a oraşului!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O ÎNMORMÂNTARE ADEVĂRATĂ ŞI DE POMINĂ

In piaţa gării joacă umbre şi lumini.

Zece trăsuri, cu o sanie în frunte, sunt în aşteptare.

Iancu şi Dincă bat, scândură lângă scândură, un sicriu, Mănăilă ţine un felinar în mână şi umblă, grăbit şi inutil, dela trăsuri în restaurant, unde mesenii sunt în fierbere şi de acì la magazie, lângă Iancu şi Dincă.

Cineva a fost trimes, cu veste mare, pe strada gării, din cârciumă în cârciumă, prin case şi prin cafenele. Altcineva a plecat, într'o sanie, spre mahalaua calicilor.

In restaurant, cu ajutorul Marioarei, State pune lumânări de spermanţet în lampioane. Şipcile din gardul gării au fost smulse. In fiecare cap de şipcă, domnişoara Firfirică prinde, în cârlig de sârmă, un lampion.

Octav a rămas la masă, în tovărăşia lui Sandu şi a cucoanelor. Nu mai e nimeni sărac ori putred de avere, nobil ori mahalagiu. Stavru se sărută cu cartoforii, bătrânii stau cu tinerii de gât, cân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr.1901.1932

tând, cât îi ţine gura şi cu ofuri, morarul şi negustorul de articole orientale îi dau târcoale domnişoarei Firfirică, în timp ce doamnele Hamparţun şi Padulis îl ating întâmplător, pe sub masă, cu piciorul, pe Octav, dornice să afle dacă îl iubesc bucureştencele, dacă le primeşte la el şi la ce oră, dacă e statornic în dragoste ori flutur, dacă îi plac blondele ori brunele, cucoanele grase ori slabe. Octav râde tare, se răstoarnă pe scaun şi se clatină, răspunde la fiecare întrebare fără înconjur şi pentrucă i se cer, dă amănunte: îşi primeşte amantele în pijama, le întâmpină în prag şi le cere o primă sărutare, le pofteşte în fotoliu şi le oferă bomboane, ţigări şi portocale, le desbracă el singur, vorbind nimicuri: e frumos afară, ori: e cald, ori: plouă insuportabil! Lasă storurile şi aprinde lumina, o lumină albastră şi dulce. Face baie cu fiecare amantă şi după baie, are loc o partidă de sărutări şi desmierdări, pe blana de urs de pe covor.

Doamna Padulis se roşeşte şi bate din palme. Doamna Hamparţun se supără pe doamna Padulis că întrerupe mereu cu isbucniri de copil, parcă: n'ar fi femee serioasă...

Afară, Mănăilă a lăsat felinarul lângă Iancu.

In restaurant, State se necăjeşte cu o lumânare strâmbă şi un lampion spart.

— Unde-i Marioara?

Consoarta lui Iancu apare târziu, cu o broboadă pe umeri şi se înfioară, suflând în palme: se lasă ger afară!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mănăilă s'a întors, cântând, la felinar, lângă Iancu, care e sigur că: e grav ce se întâmplă!

Sicriul e gata, pus pe sanie.

Se strâng toate florile dela masă şi se depun, coroană, pe sicriu.

Lumânările au fost aprinse în lampioane.

Stancu se întoarce din oraş cu un taraf de lăutari.

O faţă de masă e tăiată în patru şi în lung.

Patru ţinte vor bate, în sanie, patru panglici albe, după ce va scrie Mănăilă pe fiecare, cu un tăciune stins în apă, ca în descântec, patru mărturii de regret etern.

Mănăilă a luat în mână o şipcă cu lampion, se înfige în călcâie şi strigă, cavernos, în clipa când pendula din restaurant anunţă ora când încep să iasă morţii din morminte şi să umble duhurile rele:

— Doamnelor şi domnilor, trista ceremonie începe!

Cortegiul iese în piaţa gării, în frunte cu Iancu. Restauratorul şi-a făcut căldeniţă dintr'o cutie goală de vaselină şi a svârlit pe umeri un cearceaf alb, ca un patrafir. Cântă, bălăbănind cutia legată cu sfori: veşnica pomenire...

In urma lui vin, câte trei, la braţ, cu un lampion de fiecare grup, mesenii.

Ca orice maestru de ceremonie, Mănăilă dă ultime instrucţiuni:

— Iancule, stai în picioare, sus, pe pernă. Acolo! Şi căderniţezi mereu. Treci patru dălcăuţi la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

panglici. Voi, popor al ţării mele, după sicriu şi pe jos. Lăutarii, aici, după domnii. Ceilalţi în trăsuri.

In prima trăsură iau loc Mănăilă şi Marioara. In a doua, domnişoara Firfirică, între domnii Hamparţun şi Padulis. In trăsura următoare, Dincă şi State. Stancu nu-l lasă singur pe Stavru. In trăsura din urma lor, Octav a fost acaparat de doamnele Hamparţun şi Padulis, amândouă dornice să afle ce se mai întâmplă după partida de sărutări şi mângâieri de pe blana de urs.

Trăsurile din urmă rămân pentru pensionari.

In picioare, lângă birjar, agitând lampionul, Mănăilă are o idee nouă.

— Ascultă la mine, cum procedăm. Cântă lăutarii, cântăm noi veşnica pomenire când nu mai cântă lăutarii şi cântă iar lăutarii, când nu mai cântăm noi. Şi altceva: să nu te prind că trecem pe lângă o biserică şi nu tragi clopotele!

Lăutarii încep: Steluţa, în tempo de marş funebru.

Convoiul porneşte încet, cu Iancu în frunte, cădelniţând. La fiecare trăsură e un lampion aprins. Domnişoara Firfirică se aude, bocind:

— Surioară, su-ri-oa-răă — că veneam să-ţi aducem flori, su-ri-oa-răă şi scârba de pricuror cu vistavoi, surioară fru-moa-săă...

Cucoanele din trăsura lui Octav ţin isonul lăutarilor:

tu, care eşti pierdută, în neagra veşnicie...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelutens.ivania.ro/mori:1901-1932

Se aprind luminile în geamuri. Câinii latră pe de lături, se reped să rupă cu dinții convoiul și fug chelălăind, urmăriți cu bulgări de zăpadă, de chiuituri și râsete.

Orășenii nu înțeleg ce se petrece afară. Sar de sub plăpumi, cu spaimă. Unii rămân la porți, neștiind dacă e ceva de râs ori de plâns, dacă trece în adevăr un convoiu de înmormântare ori sunt prada unui vis cu draci dansând în trăsuri, în lumina faclelor din iad.

Tinerii se îmbracă repede și pornesc în urma saniei, grupul poporului începe să crească.

Iancu e preot convins și conștiincios. Urlă, învârtind sforile cădelniței pe de-asupra capului lui Șmil: veș-ni-caa po-me-ni-i-ree... să lu-ăăăm amiiinteee...

Sania cu sicriu, cu flori și cu panglici e o podoabă. In cele patru colțuri ard patru lumânări birjerești. Pe sicriu a fost asvârlit un cearceaf de stambă, cu dantele. Florile stau grămadă, peste un tablou cu scara vieții, luat din restaurant de Mănăilă, la plecare.

Jalnica adunare a poporului e plină de glume și râs. Se aprind țigări, se spun snoave și se înjură ce desinvoltură...

Sub glumă și râs, însă, e un gând serios.

Înțeleg toți că orașul trebuiă răsbunat, că era necesară o palmă usturătoare pe obrazul procurorului care oprise orășenii pe bulevard, dincolo de cordoane.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://stiri.arsvitalis.ro/mmrr/1901-1932

Procurorul răpise astfel un drept sfânt al creştinilor, nu scris la lege dar în inimi scris mai presus de lege.

Cineva se miră că n'a intervenit episcopia!

Episcopul era dator să-i spună procurorului:

— Fiule, dacă nu ne-om duce unul pe altul la groapă, cine naiba o să ne ducă? Lasă poporenii la'nmormântare, că alminteri mă supăr şi te dau dracului de pomană, cu vistavoi cu tot!

Un beţivan are un gest de descurajare.

— Parcă mai sunt episcopii de odinioară! Ştiu eu unul, că eram copil. Când îi pupam mâna, parcă-i pupam mâna sfântului din cer! Acum? Corb cu mitră şi patrafir, corb ca procuroru şi primaru şi tot neamul lor.

Mănăilă a dispărut cu Marioara sub pătura trăsurii. Salvatorul fericirii familiare a restauratorului scoate capul din când în când şi strigă spre Jancu.

— Popo! Stai la post, că aici, avem noi grije...

Domnişoara Firfirică se apără, lovind cu palmele, orbeşte, în domnii Hamparţun şi Padulis.

— Porcilor! Care mai umblă cu mâna sub pătură, îl lipesc! Grecule, m'ai făcut numai vânătăi pe pulpă.

Morarul şi negustorul râd tare, o prind de mâini şi o fac mototol sub pătură. Domnişoara Firfirică îi muşcă de mână, îi loveşte cu pumnii — plânge, strânsă covrig la picioarele lor.

— Scârboşilor, vă spui eu la neveste...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvaniara/mdr1901-1932

Dincă şi State, picior peste picior şi fumând, povestesc aventuri din alte vremi. State tresare, în răstimpuri, cu o grijă mare în priviri:

— Ce zici, a fost bine discursul?

Dincă îl felicită încă odată, îl asigură că Mănăilă n'o să-l ierte, pentrucă:

— Dragă, ce-a spus el a fost vax! Cu discursul dumitale, căpitane, l-ai făcut marţ!

State e trist pentru Mănăilă:

— De, cine l-a pus?

Se loveşte cu palmele pe genunchi, cu ciudă:

— Rău îmi pare, nene! Rău îmi pare că n'am vorbit azi, în centru, în faţa poporului! Ascultă-mă pe mine, dragă: ce-a vorbit Iancu a fost vax! Dacă vorbeam eu, acum eram în plină revoluţie...

Dincă nu contrazice. Dimpotrivă, simte şi el că un discurs al căpitanului pensionar, în piaţă, ar fi fost pericol naţional.

— Te pui cu voinţa populară, maiorule dragă?

State opreşte un oftat, cu tot viitorul ţării pe umeri — viitor pe care îl salvase tăcând...

— Mare lucru e să ştii să taci, când eşti, ca mine, un tribun al poporului!

E rândul lui Dincă să ofteze:

— Te cred! Mie-mi spui? Da, da, sigur că da...

In trăsura următoare:

— Dai, socrule?

— Nu dau, mă, ginere.

După o pauză:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1952

— Dai?

— Nu dau...

Crucificat între doamnele Hamparţun şi Padulis, cari se prind de mână sub pătură şi se roşesc, cu ruşine care trece repede, Octav strigă din când în când, cu braţele întinse ca o implorare spre cerul care nu aude şi nu vede în ce explorare tiranică au pornit mâinile cucoanelor:

— Sandule! Tu, mă — ce-i cu mine, fraţilor?

Sandu fluieră, singur în trăsură, o doină cu limpezimi de cer.

Pensionarii sunt claie peste grămadă, în trăsurile din urmă...

Strada gării a pornit, cu copii, cu câini urlând şi fluiere de gardişti somnoroşi, în urma convoiului care urcă spre centru, cu lăutari, cu chiote, cu glume şi facle.

In centru, în faţa tribunalului, pelerinii se opresc, la semnul lui Iancu. Se cântă veşnica pomenire, pe trei voci şi cu acompaniament de ţambal. Trei noctambuli se prind de funia clopotului din curtea episcopiei şi trag. Funia îi ridică, îi coboară pe pământ şi iar îi ridică iar clopotul mare bate, ca în ajun de sărbătoare. Toate geamurile au lumini, pe toate coridoarele e spaimă. Sculaţi din somn, încă buimaci, în papuci şi cu paltoanele pe umeri, peste cămaşa de noapte, negustorii dau busna în curte. Nu ştie nimeni ce s'a întâmplat. Speriată de clopot, de luminile ce jucau în ochiul rotund al gheretei de pază şi de ţipete, santinela sună, în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mirr1901-1932

goarnă de alamă, alarma de incendiu. Alarma sperie şi mai mult negustorii. Unii o rup de fugă spre poartă, cu plăpumile în braţe, alţii vor să se întoarcă în casă, să pună mâna, repede, pe ce se poate salvà de furia focului care va venì, din vecini. Nevestele plâng, copii plâng, câinii din ogrăzi latră a pierzanie — domnişoara Firfirică s'a urcat, în picioare, pe capra trăsurii şi ţipă, cu gura până la urechi şi mâinile în păr:

— Surioară, su-ri-oa-răăă... c'a pus pricuroru' vistavoii lui, su-ri-oa-răăă...

Gardiştii de pe toate străzile laterale vin în pas alergător spre centru, dând ţignale de alarmă şi de disperare. Vistavoii dela prefectură, dela tribunal şi primărie răspund. Paznicul de noapte dela fabrica de calapoade l-a sculat pe stăpân. Fabrica fluieră prelung şi asurzitor. Gardiştii fug de colo până colo. Pompierii strigă la gardişti. Orăşenii strigă la pompieri. Gardiştii strigă la pompieri şi la orăşeni. Toţi vor să afle ce s'a întâmplat. Nu ştie nimeni. Se presimte, însă, că o mare nenorocire ameninţă oraşul.

Mănăilă a avut grije, din vreme, să ordone o retragere strategică, în pas alergător şi fără gură, pe o stradă lăturalnică, să iasă în bulevard, după un ocol mare.

Până în zori, centrul a rămas în panică, în dârdâeli şi nedumerire — o nebunie colectivă, cu coşmaruri, cu întretăieri de fugă prin zăpadă şi pe coridoare. Cum nicio casă nu arde şi niciun negustor nu zace,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr-1901-1932

în sânge, sfârticat de pumnalele tâlharilor, e rândul babelor superstiţioase să spună ce a fost. O bunică oloagă văzuse, trecând pe sus, o pasăre cenuşie, cu picioare de cal şi cap de femee. Alta e sigură că nevasta procurorului, lătrată de căţelul pământului, plecase prin oraş, cu toţi morţii după ea, să joace hora ielelor pe scările tribunalului şi pe acoperişul foişorului.

Pompierii deshamă caii dela sacale, înjurând.

Gardiştii s'au strâns grămadă, cu pistoalele în mâini. Dacă inamicul care tulburase ordinea publică va mai apare, ei vor face somaţiile legale şi vor trage, cu ochii închişi, spre cer — o salvă de autoritate şi de salvare naţională....

Mănăilă sare din trăsură în trăsură.

— A fost bună, nu?

— Cine a zis să oprim la tribunal?

— Eu, dragă. I-am spus lui Iancu, pe când eram la gară: facem o pauză demonstrativă la tribunal! Aşa protest popular mai înţeleg şi eu.

Mănăilă râde cu lacrimi.

— Unde credeţi voi că era domnul... prim-procuror, când demonstram noi sub nasul lui autoritar şi mofluz?

N'ar ştî nimeni să spună precis.

Spune Mănăilă:

— Sub pat, doamnelor şi domnilor! In fundul subpatului s'a ascuns, de frică! M'a simţit că sunt afară, cu furia populară după mine. Cred c'a înţeles, acum, că nu se joacă dumnealui cu mine. Mâine,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

parcă-l văd, salutându-mă până la pământ: saluuut, domnu Mănăilă! Am să-i răspund, ca să vadă că eu sunt nobil şi cu duşmanii mei incalificabili! Da' am să-i răspund aşa, peste umăr: sal'tare, mă, băeţaş...

Perspectivele se deschid surâzătoare, ţară cu râuri de lapte şi miere.

— Dar prefectul, mâine, când m'o vedeà? Parcă-l aud: scumpul meu colaborator, eşti un om de geniu şi nimic alteeva! Prestigiul prefecturii se simte măgulit de opera dumitale drastică şi meritată de paiaţa de procuror! O să-i zică paiaţă, că nu se are bine cu el dela paradă, când i-a ocupat locul în tribună, că a zis: eu stau în primul rând, că sunt mai cevà ca tine, un prefectoraş oarecare! Cum am spus, doamnelor şi domnilor, parcă-l aud pe conu Vintilă: dragă Mănăilă, să nu te superi dacă mi-am permis să te avansez în grad şi să-ţi ofer o diurnă de zece mii lei, recompensă naţională! Eu o să-i răspund aşa... amical: dragă Vintilă, eşti un om gentil şi nu refuz banii, ca să nu te simţi ofensat că nu-i primesc, dar să ştii dela mine că opera mea socială nu are şi nici n'o să aibă un obiectiv financiar...

Eroul popular ascunde, ca orice erou, o mare slăbiciune.

— Dar grecoaica, mâine, când o auzl?

Mănăilă nu bănuie că frumoasa lui cu ochi în migdală face dragoste cu Sandu, în trăsura din urmă. Trădător şi amic nesincer, mocanul trecuse

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

peste inima sensibilă a eroului, fără pic de remuşcare. Tot aşa de nesinceră îl trădase nevasta lui Iani cu primarul, ca să-l trădeze acum cu Sandu, dragoste nouă cu mângâieri calde şi îmbrăţişeri ce îi pârâiau oasele — aşa cum visase...

Ajuns în bulevard, convoiul face un nou popas, de astădată pentru aplanarea unui mare incident familiar. Poporul se adună, cu lampioane şi glume, în jurul trăsurii domnilor Hamparţun şi Padulis. Marioara o freacă pe domnişaora Firfirică pe umăr, cu zăpadă. Fata plânge şi înjură porcii. Pe umărul ei, în lumina unui lampion, picură sânge dintr'o muşcătură. Doamnele Hamparţun şi Padulis ţipă, lovesc cu palmele şi pumnii, fără alegere, în respectabilii domni Hamparţun şi Padulis, amândoi supuşi, primind loviturile consoartelor fără murmur.

Poporul aplaudă, cu râs şi îndemnuri.

— Dă-i!

— Fă-i giubenu armonică!

— Aşa, madam — la carotidă...

Un beţivan e de părere că scandalul, ca şi nunta, nu are nici un haz fără lăutari. Face un semn. Ţiganii înţeleg şi încep să cânte. In jurul lor, câţiva noctambuli se prind în sârbă. Cercul jucăuş creşte, adună toată întristata adunare în joc bătut, pe loc şi pe vine ori în ţopăituri şi prinde trăsura cu spusul conflict familiar în mijloc.

Chiuiturile jucătorilor, cântecul lăutarilor, plânsul şi ocările domnişoarei Firfirică, ţipetele consoartelor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/imdr1901 1932

înşelate, trezesc câinii răi şi lupi, prin curţile boiereşti.

Mănăilă intervine energic.

— Vă rog, să fim serioşi! Şi voi, cucoanelor, pardon, că vă zic aşa: scandal în sânul familiei, nu pe bulevard — că ne facem de râs, ca să nu mai vorbesc de compromitere şi de ce va zice gura lumii!

Domnişoara Firfirică se refugiază lângă Octav, care doarme răsturnat pe pătură. Doamnele Hamparţun şi Padulis se trântesc, grele şi îndesat, pe genunchii bărbaţilor.

— Poftim, pipăiţi şi muşcaţi — că ne face şi nouă plăcere, crailor...

Intâmplător, însă, doamna Hamparţun s'a aruncat în braţele domnului Padulis iar doamna Padulis stă pe genunchii domnului Hamparţun! Schimb fără importanţă. Cum ar spune doamna Padulis: simplu *change de place*...

Convoiul porneşte pe bulevard, bine dispus, ca la o petrecere, spre cimitir.

In mahalaua calicilor nu mai doarme nimeni, de câteva ore. Haimanalele trimise spre bulevard, să vadă ce se întâmplă, coboară în fugă pe străzile strâmbe.

— Ţaţo, vine moarta, bre!

Acum nu se mai strigă nimeni pe nume, peste gard.

E o singură chemare: a clopotelor dela biserici.

Bat toate odată şi rar, cum le place haimanalelor. Nu mai cântă pe nas popescul: balang-balang, tras

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu funia şi de păr, din clopotniţi, de mâna alcoolică a ţârcovnicilor. E un cântec nou, care plânge pentru întâia oară în aramă, pentru o noapte de pomină, cu cer mai frumos, cu stele mai mari şi lumină crudă de vis.

Grupurile pornesc în linişte, în pas tot aşa de îndărătnic, spre strada cu boieri. In locul copiilor, rămaşi să doarmă sub plăpumi şi ţoale, în căldura închisă a odăilor şi în grija icoanelor, merg bărbaţii, în bocanci şi surtuc cu petice peste bluza albastră. Bătrânele au aprins lumânările. Lumina pune umbre pe figuri, le face prelungi.

Ce spusese domnişoara Firfirică la masa cu discursuri şi linguri de alpacă, în gândul calicilor e adevăr. Dacă popii cântă la mort: veşnica pomenire, după carte, calicii spun: să-i fie ţărâna uşoară, după datină. Credinţa lor de păgâni cu icoane şi cruci închipuie, pentru morţi, o suferinţă de dincolo de prag, un chin mai mare, că îl îndură în pământ, pe întuneric, între strigoi dansând şi animale de apocalips, aşa cum au să iasă din pământ când s'o sfârşi omenirea, la anul de osândă şi de mântuire 2000 dela naşterea pruncului cu aureolă. Chinul acesta îl îndură sinucigaşii, de nu le dă deslegare biserica şi morţii trimişi pe drumul fără întoarcere neplânşi, fără flori şi fără lumânări aprinse. Duhul rău din strigoi se învinge cu lumini. Mortul se frământă în pământ, plânge, vrea să se închine dar strigoii îl lovesc peste mână, să nu facă semnul crucii, care l-ar mântui — strigă dar căţelul pămân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tului latră mai tare, să nu i se audă strigătul. Când se face noapte, mortul iese din mormânt și vine în oraș, plânge la fiecare poartă, ca un milog, cerșind: o lacrimă, o lumânare, o floare! Dacă cei vii nu i le duc la groapă, în prima noapte, mortul se face strigoi și se răsbună amarnic, cum numai un mort știe să se răsbune...

Pentru Madona, să nu se mai frământe în pământ, să nu mai plângă și să nu mai strige, pentru tihna nopților de odihnă și pentru visul fără spaime al copiilor, mahalaua calicilor urcă spre bulevard, cu flori, cu lumânări și cu lacrimi.

Budrugan, unul din cei șase ai grupului Mănăilă, povestește celor ce vor să-l asculte, cum a decurs trista ceremonie a înmormântării. Ușierul dela prefectură e sigur că Octav a fost arestat și închis, dacă nu cumva i-au sfărâmat capul până acum, în beciul tribunalului. Doi boieri, îi auzise Budrugan vorbind, spuneau dimpotrivă că Octav nu venise la înmormântare dinadins, între el și bătrânul colonel fiind dușmănie aprigă, dela nunta Madonei cu Ștefaniu.

— Ce să caut la înmormântare? îl întrebase Octav pe colonel, cu pumnii strânși. Stai tu lângă catafalc, cu procurorul pe care l-ai ales ginere! Stai cu el și pupă-l, pe el și pe moartă, că tu i-ai mâncat norocu, câine bătrân...

Fata popii din vale bănuie că Octav se frământă și geme, acum, în beciul tribunalului. Blestemă, oprită în mijlocul străzii, cu pumnii spre cer.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Bate-i, bunicule cu barbă albă, cu un car de icoane!

Se apleacă, într'un genunchi, scormone zăpada şi loveşte cu pumnul în groapa albă.

— Nu-i răbdà, milostivule pământ!

Se ridică şi urcă, alături de ceilalţi, bocind:

— Le-au mâncat coliva la amândoi, su-ri-oa-re-loor... Ea în pământ şi el la închisoare, su-ri-oa-re-loor...

Două umbre se opresc, privind pieziş în susul străzii.

— Ce zici tu că-i asta, Pandele?

— Care?

— Daravela cu moarta şi ce spuse Budrugan de boieri, că se duşmănesc.

Pandele râde în el, răsucind o ţigare.

— Putreziciune, vere! Dealul se mănâncă singur! O să-l vedem într'o zi lunecând, ros pe dedesupt, spre vale...

Tovarăşul nu răspunde.

Pornesc, alături, cu pas apăsat.

Sus, pe strada cu boieri, Mănăilă ordonă convoiului un popas.

— Să ne mai desmorţim şi să admirăm...

Mahalaua calicilor se vede, departe şi în vale. Pelerinii sunt datori să admire, în cor cu Mănăilă, care are simţ artistic.

— Ia, uite-i cum vin, de jos în sus, cu lumânări aprinse, ca dela înviere!

Cucoanele găsesc că e o privelişte fermecătoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

Cartoforii, pasări hoinare, sunt convinşi că o noapte frumoasă ca acum n'a mai fost de cincizeci de ani. Marioara ascultă clopotele şi se înfioară: să crezi, parcă nu le trage mână de om, aşa cântă...

Domnişoara Firfirică e mândră.

Iancu învârte cădelniţa, de pe capra trăsurii lui Şmil, spre mahalaua calicilor şi cântă pe nas: veniţi să luaţi lumină, da' veni-i-iţi mai repede, fi-i-ilor, că ne iaaa dracu de friiig...

Abia acum o vede Mănăilă pe grecoaică, în trăsura lui Sandu. E aşa de surprins, c'o lasă singură pe Marioara şi se apropie grabnic de amanta care adoră migdalele.

— Voi, doamnă, la ora asta, într'un pelerinagiu nocturn şi pios?

Mănăilă nu e gelos pe Sandu. Ştie că mototolul de mocan nu se pricepe în dragoste. Cu Marioara, însă, nu mai are nimic de spus. Ar fi bucuros să scape de ea, s'o lase plocon lângă Sandu şi să plece cu grecoaica în trăsura lui, să-l vadă, pe teren şi deaproape, comandând un oraş generos. Grecoaica îi mulţumeşte pentru o invitare aşa de gentilă dar preferă să rămână lângă Sandu, pentrucă: e pătura groasă şi e locul cald.

Mănăilă, în faţa unui refuz aşa de categoric, salută glacial şi se retrage, demn, resemnat să rămână, mai departe, lângă Marioara. Restauratorul, însă, şi-a chemat consoarta în trăsura lui episcopală. Eroul rămâne singur şi melancolic. Tot aşa de crudă cu el, îl refuză şi domnişoara Firfirică. Fata

Muzeul Digital al Romanului Românesc

cu fundă și mărgele rămâne lângă Octav, care plânge, somnoros și inert, că e orfan pe lume! Ca să-l mângâie, domnișoara Firfirică l-a prins în brațe, îl leagănă și-i cântă la ureche:

străină-s, Doamne, străină,
ca și mierla din grădină...

Octav își bălăbăne capul și mâinile:

— Soro! Ma soeur! Meine liebe Brüderin...

Face eforturi peste puterile lui, să ridice capul și să deschidă ochii.

— Așa se zice: brüderin? Nu știi? Ești o proastă...

Râde, se încruntă și strigă.

— Sandule! Ce se petrece cu mine, fraților..?

Mahalaua calicilor a ajuns, prin toate străzile, pe bulevard. Strada largă, până aproape de cimitir, e plină de umbre cu figuri prelungi, în lumina lumânărilor. Sania, urmată de cele zece trăsuri, își face loc, cu greu, prin mulțime. Calicii merg pe trotuare, pe stradă, înainte, în urmă, pe lângă trăsuri.

Haimanalele au ajuns la cimitir.

Convoiul se apropie cântând: veșnica pomenire. Un cor impresionant de câteva sute de inși, pe care Mănăilă îl conduce cu talent de mare dirijor, agitând în aer, din cârca lui Șmil, două șipci cu lampioanele în flăcări. Clopotele din mahalaua calicilor se aud departe, ca o îngânare. Clopotele din turla cimitirului plâng aproape și impresionant.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

Nu mai râde nimeni. Prin trăsuri n'a mai rămas o mână sub păturí. Doamnele Hamparţun şi Padulis nu mai stau pe genunchii soţilor. Femeile nu mai pot să cânte, sugrumate de plâns. Fata popii din vale urlă, urcată în sanie, cu sicriul gol în braţe.

— Ia-ne lacrimile, surioară, ia-ne florile şi lumânările, surioară!

Din trăsură, cu Octav în braţe, domnişoara Firfirică se ia la întrecere cu bocitoarea din sanie.

— Of, pământ, pământ, pământ...

Femeile nu-şi mai pot stăpâni lacrimile. Fiecare are un mort, pe care-l boceşte acum. Mamele îşi plâng feciorii, fetele îşi plâng mamele şi surorile, nevestele pruncii. Toţi morţii din cimitirul care e mai aproape, cu fiecare pas, sunt chemaţi pe nume. Nici beţivanii, guralivi şi veseli până acum, nu mai spun snoave. Simt şi ei, aşa cum li se umezesc privirile, că asta e înmormântare a d e v ă r a t ă...

A fost uitat procurorul, cu cordoanele lui de vistavoi. Singur Mănăilă nu-l uită, singur el a rămas fiu al oraşului ultragiat. Numai el nu plânge.

Pluteşte, peste durere, senin şi în cârca lui Şmil, agitând lampioanele aprinse...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

DEȘTEPTARE CU NEDUMERIRI ȘI MUSTRĂRI

Octav mișcă mâna, o poartă pe frunte și în păr. Se simte slab. Deschide ochii, încet. Lumina se cerne prin gene. Mâna, cu mers de furnici în palmă, pipăe: perna, sub cap — plapuma...

Octav privește, nemișcat: lângă pat e o masă, pe masă o sticlă cu apă. Ochii lunecă: pe tavanul aproape, de un alb murdar, pe zid.

Un luminiș în gând: sticla cu apă, care trebuia svârlită în geamuri! Așa dar: camera de han boieresc, din care fugise cu Sandu, să scape de spaima celor patru ziduri. Nedumerire: când, cine l-a adus înapoi? Pleoapele recad, obosit.

Octav întrebase fără răspuns. In cameră e frig. Brațul e rece, așa cum a fost scos afară, peste plapumă. Octav caută mâneca, pe care o bănuie resfrântă, s'o tragă în jos. Palma a rămas, caldă, pe umărul rece. Nicio urmă de mânecă. O nedumerire nouă: brațul e gol.

Octav se simte gol, sub plapumă, ca într'o cadă cu apă încropită. Rămâne, câteva clipe, cu capul îngropat în perna albă, tot așa de alb. Cine-l des-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaroman.ro/mem1901-1932

brăcase, cine îl aruncase, gol, sub plapumă, într'o cameră cu număr 3, într'un pat care primise doi morţi cu tâmpla cuib pentru glonţ. Se ridică repede în cot, să scuture somnul din gene, să vadă mai bine: masa, sticla, zidul, tavanul murdar. A rămas, fără gând, încremenit: lângă el, tot aşa de goală, doarme domnişoara Firfirică...

Octav uită să se frece la ochi, cum se face obişnuit în împrejurări la fel, să se întrebe: nu văd bine ori visez? El vede bine, pipăe părul în cârlionţi al domnişoarei Firfirică şi braţul ei îndoit, cu palma sub cap. Nici nu e vis: fata dela gară, domnişoara din mahalaua calicilor, dormise şi doarme lângă el! Nu înţelege, însă, cine-o adusese în cameră, cine a desbrăcat-o şi...

Octav vorbeşte cu el, în gând, cum ar vorbi cu cineva de aproape.

— Să încercăm să ne liniştim, că altminteri o luăm anapoda şi nu mai înţelegem! In primul rând, fac un efort să nu gândesc la nimic. Acum să alegem, una câte una şi cu grije, amintirile — să vedem, scumpe domn şi scumpă domnişoară, ce a fost cu noi şi prin ce concurs demonic de împrejurări am ajuns, sub plapumă, aşa cum ne vedem acum, din nefericire...

Octav ştie că plecase cu Sandu spre gară. De unde? Dela cimitir. Se rectifică: nu se poate! Dela cimitir, spre oraş, se opriseră pe bancă, în faţa casei cu cioclii, cu dascălii şi doliul scuturat şi strâns în patru, în opt. De acolo s'au dus la Sandu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
mrr.staff.transilvania.ro/mdrr1901-1933

acasă. Deci, dela el, de pe strada cu întuneric, au...

Octav își muşcă buza, cu îndoială.

Își aminteşte că plecaseră spre gară după ce-i povestise Sandu ce se întâmplase la cimitir, cu maiorul din roşiori şi grecoaică. Nu e sigur, însă, dacă mocanul își povestise aventura acolo, pe banca de pe bulevard sau la el acasă. Probabil pe bancă. Octav nu intrase în chilia de pustnic a uriaşului. A rămas la poartă. Un amănunt, pe care îl reţinuse, uimitor: o flacără mică, luminând clanţa dela uşa cu lacăt. Alt amănunt: povestind, Sandu svârlise florile în sus şi...

Pe bulevard, Sandu nu aveà flori. Le cumpărase în centru, dela...

Când cumpărase mocanul flori: plecând spre cimitir sau la întoarcere?

Florile ce rost au? De ce vrea el să ştie când le cumpărase Sandu? Asta nu are nicio importanţă. El trebuie să-şi reamintească un lucru: unde şi când îi spusese Sandu că maiorul din roşiori...

Ce legătură are maiorul din roşiori cu fata care doarme lângă el, cu sticla de pe masă şi cu Sandu? Taina rămâne una, pentru Octav: cine l-a adus în cameră, cine o desbrăcase pe fată şi o adormise lângă el, cu palma sub cap şi surâsul pe figură?

Gândul se încurcă, fir — se rupe...

Octav face un salt în amintire.

La masă, în gară, fata cu fundă şi mărgele era lângă el. L-a întrebat dacă e adevărat că venise cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pistoale, să-l omoare pe Ştefaniu iar el i-a răspuns că îşi primeşte amantele în pijama, acasă şi...

Octav ar muşcă de plapumă ori ar lovi cu pumnii în zid, de ciudă. Simte că iar se încurcă. Spune tare, cu broboane reci pe frunte:

— Să ne liniştim, că o luăm anapoda...

Trec, în filmul rapid al amintirii, icoane fugare: un lampion, un bătrân care vorbeşte, un Mănăilă aproape cu cap diform, o doamnă care surâde şi...

Octav face involuntar, cu mâna, un gest de reţinere a gândului salvator. O doamnă grasă, cu păr blond, cu aluniţă: pentru ea povestise el cum îşi primeşte amantele. Îşi aduce bine aminte că doamna blondă îl rugase, mângâindu-l cu mâna pe picior în sus şi pe sub masă, să-i spună dacă îl iubesc bucureştencele şi unde le primeşte. El îi povestise tot şi — pe urmă...

A mai fost ceva, pe urmă?

Octav e ferm decis s'o scoale pe fată, s'o întrebe.

A rămas cu mâna întinsă spre umărul ei — mâna şovăie, se lasă, moale, pe plapumă. Nu are curaj s'o mişte.

Domnişoara Firfirică doarme cuminte ca un copil, răsuflând uşor. Fardul s'a şters, funda s'a desfăcut, părul negru face perna mai curată. Octav o priveşte lung, tăcut şi se miră: abia acum vede că fata din mahalaua calicilor are o figură interesantă. Descriind-o pentru cineva de departe, într'o scrisoare, Octav nu ar face operă de funcţionar la biroul paşapoartelor. Nu i-ar spune că are

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

frunte lată ori gura potrivită. I-ar mărturisi, numai, că e frumoasă domnişoara Firfirică pentrucă aşa o simte în el, acum — că figura, în fiecare trăsătură, cu fiecare înfiorare a buzelor, îi spune tot ce bănuie el frumos în gândul şi în inima fetei cu panglică şi mărgele.

Octav s'ar aplecà uşor, cu ochii închişi, să-i simtă răsuflarea pe frunte.

N'a mai rămas taină pentru el.

Acum înţelege tot ce a fost. Se îmbătase, la gară, aşa cum se îmbătaseră toţi. Mănăilă a avut o idee genială şi de prost gust: i-a adus pe amândoi la hotel, i-a desbrăcat şi i-a trântit, unul lângă altul, sub plapumă.

Acum stă cu Sandu la cafeu-biliard « Andrianopol » şi râde — fac haz amândoi şi găsesc gluma proverbială.

Octav se indispune.

Fata lipsise o noapte de acasă — o fi fost aşteptată, cu nelinişte şi presimţiri.

Are şi Octav o presimţire, aşa cum se retrage, mic, cu spaimă, sub plapumă şi cât mai departe de fata care doarme.

— Ce-o să zică, ce figură şi ce scandal o să facă domnişoara din mahalaua calicilor, când s'o trezi, goală, într'o cameră de hotel — când o înţelege că a dormit aşa, o noapte întreagă, lângă el?

Octav sare jos din pat, umblă repede şi în vârfuri prin cameră, îşi caută şi adună, de pe jos, de pe tablia patului şi de sub masă: ciorapii, cămaşa,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

pantalonii. Stă o clipă cu ele în braţe, nu ştie ce să facă: ar sări pe geam, s'ar topi prin ziduri. Se vede, aşa cum e acum, în oglinda şifonierului. Ar râde, nebun, răsturnat pe scaun şi nu are curaj să mişte pleoapele. Dacă se scoală fata şi îl vede gol, cu hainele la sân, ca un pui de ţigan pe o margine de lac? Se apropie, tot aşa de atent şi grabnic, de masă. Imbracă un ciorap, cu mâinile tremurând, pe dos. Il scoate din picior, îl întoarce şi îl îmbracă iar. Un pantof nu se vede. O să-l caute mai târziu. Nu mai are un buton la cămaşe. Pantalonii sunt întorşi pe dos. Octav se ia cu mâinile de păr: sfântule, ce-o fi fost cu el, azi noapte? Umblă în patru labe, pe sub masă şi scapără chibrituri. A găsit un buton, pantoful e tocmai la uşe, bretelele atârnă pe zid, prinse în cui invizibil. Ridică mâna, să le ia şi rămâne cu mâna întinsă.

Domnişoara Firfirică a deschis ochii încet, tot mai mari şi surâde blând.

— Bună dimineaţa, Octav...

Intinde braţul spre el, ca o chemare.

Octav face, în apropiere, pasul mic şi rar. Calcă schiop, cu un pantof în picior. Surâde în neştire. E sigur că fata e încă sub vraja somnului, că n'a înţeles bine ce-i cu ea şi unde se află. Furtuna nu va întârzia. Va fi plâns şi învinuiri, ameninţări. I se usucă buzele, cum spune, silit să răspundă tot aşa de muzical:

— Bună dimineaţa, domnişoară!

Octav e lângă pat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Domnişoara Firfirică îl priveşte, lung şi nu mai surâde. Pândeşte, în mâna care sgârie plapuma, o ameninţare. Octav e gata s'o implore să facă orice, numai să nu ţipe, să nu se afle în hotel. O s'o convingă că el n'are nicio vină, că nu ştie ce s'a întâmplat, că au fost amândoi victimele unei farse idioate. Dar, domnişoara Firfirică nu-l lasă să deschidă gura. Se încruntă, se strâmbă la el şi scoate limba.

— Prostule! Să nu mai minţi la cucoane cu amantili tale, care le primeşti pe blană, că acum ştiu cine eşti şi te dau de gol, că eşti un mototol care adormi cu spatele la ele şi sforăi...

Ca să-l pedepsească la fel, se întoarce şi fata cu spatele la el şi trage plapuma peste cap, să nu-l mai vadă.

Octav ridică din umeri: asta ce-o mai fi? Oricum, e bucuros că scapă de scandal. Tot ce-i rămâne de făcut: să se îmbrace repede, să plece în oraş, să-l caute pe Mănăilă şi să-l ia la palme! Dacă distinsul amic e un idiot iar domnişoara o nebună care nu ştie ce spune, Octav le va dovedi, amândurora, că orice glumă are o margine şi orice tiflă care i se face nu rămâne fără...

S'a oprit lângă pat, cu un chibrit aprins în mână.

Surâde, în jocul cu scăpărări mici al flacării.

Tot aşa îi spusese Madona: prostule, pe stradă, când i-a smuls ziarul din mână.

Tot aşa scosese limba la el...

Madona!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Octav stă pe scaun, cu capul în palmă. A uitat de hotel, de domnişoara Firfirică şi de bănuita farsă a lui Mănăilă. Simte cum se adună şi urcă în el un cântec, ca un neastâmpăr de vrabie pe o creangă cu muguri deschişi. Il vede pe Mănăilă trecând, cu jerbele după el şi nu se mai cutremură. Spune rar: aici odihneşte Madona cu trandafiri din visul lui Octav! Nu e trist. Surâde vag. O lacrimă, dacă ar picà în palmă, ar adunà toată lumina din gânduri şi ar risipi-o...

Ar fi o lacrimă cu resfrângeri de soare şi limpezimi de cântec.

Domnişoara Firfirică a scos capul din plapumă şi râde.

— Supărare mare ce eşti, hai să ne împăcăm!

Octav nu răspunde. Stinge ţigarea, lovind-o nervos de masă. O fărâmă în palme, o aruncă şi se ridică.

— Te rog să mă laşi în pace!

O priveşte supărat, peste umăr, cu o dojană în gând: se făcuse un pic de lumină în mine şi m'ai readus, cu râsul dumitale, în camera asta mizeră de hotel! Tace dojana şi o resfrânge în ochi. Domnişoara Firfirică a înclinat capul pe umăr, ca un copil certat aspru pentru o vină care nu-i a lui.

— Ce-i cu tine, Octav?

— Ar fi mai logic să întrebi: ce-i cu noi? Aşteptam să te miri, să te uiţi, ca mine, pe ziduri şi să nu înţelegi unde te afli, cum ai ajuns aici, să te revolte gluma lui Mănăilă, care te-a culcat, goală, lângă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mine! Preferam, în definitiv, să faci scandal, să plângi, să aduni tot oraşul la uşe, să ne vadă...

Domnişoara Firfirică se miră:

— De ce te superi? Imi pare rău că te superi.

Surâde, cu teamă că va deslănţuì o nouă furtună şi cu dragoste.

— Când te superi, nu mai eşti frumos...

Octav se plimbă, cu cravata pe umăr, ca o dâră de sânge pe albul cămăşii. Spune, pentru el: de ce să mă supăr? Ar fi inutil şi ridicol. Fata nu are nici o vină. E mai inteligentă ca el. Ia gluma aşa cum e. Oricât ar fi fost de stupidă farsa lui Mănăilă, e mai stupid el, că se frământă şi ţipă. O să strige la Mănăilă, în oraş. Acum ar face bine să se îmbrace mai repede şi să plece — s'o lase pe fată singură. N'o să sară, goală, de sub plapumă, cu el în cameră! Simte, însă, în el şi în aer, o fierbere. O nemulţumire, de el şi de tot ce face. Un măr al discordiei, care cade între el şi domnişoara Firfirică, dincolo de farsa scobitoarei cu galoşi.

— Dumneata ştii când ai fost adusă aici?

— Cum să nu?

Domnişoara Firfirică a răspuns simplu.

Octav scapă vesta din mână.

— Ştii?

— Ştiu.

Nu mai înţelege nimic.

— Mă rog, a fost o glumă a lui Mănăilă, ori..?

— Nu, Octav, a fost ceva... serios! Dacă nu eram eu lângă tine, te uitau dormind în zăpadă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ind=1901-1932

Octav a mărit ochii până la durere.

— La gară? Adormisem în zăpadă, la gară?

— Nu la gară, la poarta cimitirului...

— Când?

— Azi noapte.

Octav își muşcă buza, să nu strige: minți, azi noapte am fost la masă, în restaurantul gării!

Domnişoara Firfirică se miră:

— Tu nu-ți mai aduci aminte de nimic?

Râde şi se bucură, lovind cu picioarele sub plapumă.

— Dormeai pe un morman de zăpadă, ca un copil de bo'daproste...

Povesteşte, svârlind rotogoale mari de fum spre Octav.

— In spaima care-i cuprinsese pe toți...

Octav ar voi să întrebe: de ce spaimă? Dar e aşa de nerăbdător să afle, cât mai repede, tot ce se întâmplase, că repetă, peste întrebare:

— Spune! Spune, te rog...

Fugiseră, unii cu trăsurile, alții peste câmp: în oraş. Ea rămăsese, singură, lângă Octav. Dispăruse şi Sandu. S'a rugat, a plâns: cum să-l lăsăm dormind în zăpadă? N'a vrut nimeni s'o asculte. A fugit în cimitir, i-a spus lui Sandu, el i-a spus lui Iancu dela gară, care:

— Te-a adus în cârcă până aici!

Iancu îl desbrăcase şi îl urcase în pat.

Octav are o întrebare logică:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://patrimoniu.vania.ro/mdrr1901-1932

— Mă rog, ce gust pe Iancu să mă desbrace şi de cămaşe?

Nu-l desbrăcase el.

Iancu o sfătuise aşa pe domnişoara Firfirică:

— Să nu-l laşi singur! Poate i se face rău, că e beat ca un porc.

Octav se sbăteà, vorbeà neînţeles, mototoleà un colţ al cearceafului în mână, încercà să-l rupă. Domnişoara Firfirică muiase un şervet şi i-l pusese pe frunte. Apa rece îl mai liniştise. Se rugà, trăgând de mâneci şi de guler:

— Desbracă! Tot, scoate tot...

Il lăsase, gol, sub plapumă.

Octav adormise târziu. Ea stà pe un scaun, lângă el. Ca să nu i se facă urât, se gândise la tot ce se întâmplase, la Octav şi în urmă: la viaţa ei de domnişoară Firfirică din mahalaua calicilor. Ar fi adormit, cine ştie când, pe scaun, dacă Octav nu s'ar fi sbătut în vis şi n'ar fi aruncat plapuma de pe el, cu piciorul.

Fata îşi muşcă pumnul, adânc şi tace, cu ochii în jos.

— Şi... erai aşa de frumos, că am uitat să te învelesc!

Plânge, mică lângă el:

— Pe urmă, n'am mai ştiut ce fac...

Octav îi prinde capul în palme, cu un sentiment ciudat de dragoste şi nedumerire. Mai găseşte în inimă, pe fund, după atâta risipă de gând şi plâns, o mângâiere — pentru sora care nu îl lăsase să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

moară în zăpadă, pentru fata care uitase să-i înveleasc goliciunea, pentru dimonul mic ce îl amenințase că o să-l dea de gol în fața cucoanelor, când o mai povestì aventuri de dragoste.

— Nebună mică! Nu ți-a spus Mănăilă că sunt un mire neferice și în doliu? Iar domnul Iancu dela gară, nu ți-a spus că sunt beat ca un porc? Nu simți cum plutește umbra Madonei între noi, ca un vânt de înstreinare? Nu-i așa că mâine o să râzi de mine? Ba da! Ai să povestești tuturor: am dormit o noapte lângă el și nici nu m'a sărutat...

Părăsită pe brațul lui, domnișoara Firfirică a închis ochii și pare că nu mai respiră. Numai gura se înfioară și mișcă buzele. Gura singură mărturisește dorința, o dorință care i-a supt tot sângele din figură.

Octav vede în păinjeniș și în amintire.

Se surprinde râzând:

— Știi la ce mă gândesc, așa cum te dărui, goală și superbă, brațelor mele? Că acum nu ești obscenă, cum erai azi noapte: cu bluză roșie și roșu în obraz, cu fustă scurtă și fundă albastră, în părul cârlionți. E ceva care îți sanctifică goliciunea! Poate perfecțiunea formelor. Tu ești legată de mahalaua calicilor numai prin fundă și mărgele...

Glumă și dojană:

— Prin fundă și prin vânătăile de pe pulpe.

Domnișoara Firfirică se smulge din mâinile lui, sare jos și se repede la oglindă.

— Porcii!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Sunt aşa de barbari ibovnicii din mahalaua calicilor?

Fata se încruntă.

Închide ochii strâns, de supărare şi ţipă:

— Ce ibovnici? Eu n'am ibovnici! Până la tine numai mama, care mă scaldă sâmbăta în albie, m'a văzut goală. Mă vezi tu, că eşti... Octav!

Domnişoara Firfirică îşi muşcă pumnul — caută, în gând. Ar voi să-i spună cum îl vede ea, cum îl simte, cum îl leagănă în visurile ei de fată mare, cum s'ar dărui şi fără murmur făt-frumosului venit să răzbune fata moartă în turn. E tristă şi rămâne în picioare, cu bărbia în pumn şi cotul în palmă:

— Sunt proastă — nu ştiu cum să spun...

Se supără că e proastă şi ţipă o ameninţare:

— Să nu-mi spui mie că am ibovnici că te bat şi mă svârl afară prin geamuri!

Plânge, în oglindă:

— Vânătăile... care le vezi, dela porcii de Hamparţun şi Padulis, azi noapte — în trăsură...

Spune tot ce a fost, după masa din restaurantul gării.

— Ca să scap, am venit la trăsura ta.

Mâhnită, îl prinde de păr şi trage, cu ciudă.

— Şi tu eşti un porc! Când am venit eu la trăsură, tu... pentru madam Hamparţun erai viţel care suge, pentru madam Padulis uger de muls!

Il loveşte cu palmele, mici şi repede.

— Să ştii că sunt geloasă!

Plânge, în pat, sub plapumă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvaniare/mdrr1901-1932

Octav ar face haz, ar trage plapuma de pe ea şi ar mângâia-o, ar lua-o pe umeri şi ar juca prin cameră, dacă nu l-ar pironi pe scaun gândul cu nedumeriri.

— Eu? Am fost eu în trăsură cu..? Am făcut eu ce..? Am luat eu parte la o mascaradă aşa de odioasă, care... un ultragiu adus durerii mele şi..? Am dus eu mascarada până la cimitir, până la mormântul..?

— Nu!

Când au intrat cu cosciugul gol pe poarta cimitirului, s'a auzit un ţipăt. Nu ştiă nimeni ce se întâmplase. Cei din cimitir voiau să fugă afară, cei de afară voiau să intre, să vadă ce a fost. Se călcau în picioare, se loveau — au răsturnat cosciugul în zăpadă, cu sanie cu tot.

Târziu, când s'au liniştit: le spusese haimanaua de ce ţipase, au avut curaj să se apropie de mormântul Madonei. In lumina lampioanelor: procurorul Ştefaniu, mort, căzut peste coroane, împuşcat în cap.

Intendentul cimitirului îl văzuse, de vreme, intrând cu flori.

Groparul îl auzise plângând.

— Altceva, nu mai ştiă nimeni nimic...

In faţa cadavrului, numai ca să se afle în treabă, după opinia domnişoarei Firfirică, Dincă pensionarul a ţinut un discurs.

— Iată, întristată adunare, adevărul meu, pe care nu l-a crezut nimeni: unul, Ştefaniu, se împuşcă pe mormântul Madonei, altul doarme beat ca un porc, în trăsură.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon1901-1932

Mănăilă îl apărase pe Octav, cu alt discurs.

Orăşenii se împărţiseră în două tabere.

Nu se ştie cine a dat prima palmă.

Se prinseseră de piept: doi, patru, zece, toată întristata adunare, bătaie în toată regula, la început cu palmele, cu pumnii şi picioarele, în urmă cu şipcile dela lampioane şi crucile smulse din morminte.

Mănăilă a fost umplut de sânge. L-a dus Sandu, în cârcă, la spital.

Domnişoara Firfirică povesteşte şi râde cu lacrimi:

— După bătaie, rămăsese cimitirul berc! Toate crucile erau grămadă, pe aleea principală. Zice că mâine o să cheme itidentu tot oraşu, să-şi ia fiecare crucea şi s'o înfigă la mortu' lui — dacă şi-o mai aduce aminte unde i-a fost groapa...

Octav nu mai aude. Face paşi mici şi repezi, în cerc tot mai strâns, în jurul mesei.

Sticla sboară în geamuri...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

— De când m'a lăsat singur fata din mahalaua calicilor, care mi-a povestit tot ce s'a întâmplat azi noapte (unde ai fost, camarade de pe front, de ce nu m'ai smuls din mascarada aceea desgustătoare?) mă plimb pe lângă ziduri și printre scaune și stau de vorbă cu mine ori mă opresc în fața șifonierului, să mă cert cu nebunul care dă din mâini și mișcă buzele în oglindă.

Am încercat să recapitulez, clipă cu clipă, tot ce a fost, să mă recunosc: gest cu gest, de când am primit telegrama și până acum — să găsesc o fărâmă de adevăr, o logică, un rost al acestor aproape douăzeci și patru de ore de sbucium, de coșmaruri și de haos...

Spovedania de acum, pe care o spun pentru tine ca să pot stà încă odată de vorbă cu mine, va crește poate licărul pe care l-am închis aici, sub frunte — cu spaima copilandrului care ascunde lumina dela înviere în pulpana hainei, să nu i-o stingă vânt rău.

La cimitir, după ce am plâns, mă împăcasem cu mine și în gândul că o pierdusem, abià acum și fără

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întoarcere, pe Madona din visul meu de dragoste.

Am înțeles, plecând de lângă mormânt, că încep și eu să fiu un om mort. Nu m'am plâns. Se limpezeau în mine fărâme de cer (cerul bun, boltit peste parcuri dar și peste ruini, la fel) găsisem în gândul dureros de inutilă de acum întârziere pe drumuri, un reazim.

Era un fir, era un rost: în tot ce se întâmplase, în tot ce se întâmplă acum.

Mascarada de azi noapte, însă, a tulburat apele.

Copil, mă scăldam odată, în arșița unei veri, într'o gârlă de țară, undevà, la un conac. Mă săltam în vârfuri, de câte ori apropiam nisipul sub picioare, să mă fure apa repede.

Pluteam, țopăind prin gârlă, dela o podișcă de lemn spre o salcie pletoasă, în umbra căreia se scăldau numai oamenii mari.

Am simțit, la un moment dat, că fuge nisipul cu mine. Trecusem, în joacă, sub salcie, unde era gârla adâncă.

M'am dus la fund...

Imi clocotea apa în urechi și dam din mâini.

Asta era tot...

Nu gând și nu spaimă.

Asta ar fi fost tot...

In sbatere, însă, mi-am simțit brațul atins și am întins mâna, am căutat, am prins ceva. Înțelesesem, din simpla atingere cu viața din afară: o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/mdrr1901-1932

creangă de salcie, probabil, că sunt în primejdie de moarte.

Apa clocotind în urechi nu-mi spusese nimic.

Eram convins, aşa cum mă da vârtejul rostogol la fund, că târăsc după mine salcia, cu tot malul, cu sat şi conac.

M'au scos în lumină, nu ştiu prin ce minune, doi flăcăi voinici. Abia mi-au descleştat mâna cu care apucasem, în apă, orb.

Mă prinsesem, ca să mă salvez, de o frunză...

Ascultând-o povestind pe fata din mahalaua calicilor, mă urmăream conştient cum lunec, cum mă pierd, cum se risipesc toate înţelesurile şi rămân din nou fără reazim: în mine, în suferinţa cu care mă împăcasem. Ca odinioară, în spaima morţii, am întins mâna, am prins — poate tot de o frunză m'am prins, dar m'a scos singură la ţărm, liman care svârle o lumină nouă, revelatoare, asupra întâmplărilor de azi noapte, de ieri, de acum un an...

Pe front, în odihna fără somn a adăposturilor ori afară, pe câmp, în plină noapte şi plin bombardament, în vreme ce fiecare din voi erà bucuros să afle un refugiu, prin tufe şi prin gropile de obuz, eu uitam de moarte ori încercam s'o apropii şi mai mult, întrebându-mă: de ce bombardament, de ce ucidem şi ne lăsăm uciși? Mai târziu, întors în oraşul pe care nu-l mai recunoscusem şi nu mă mai recunoscuse, am rămas Veşnicul Nedumerire de pe front. La fiecare pas, pentru orice întâmplare, eram o întrebare fără răspuns: de ce suferim şi ne

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

frământăm, cu ce rost, care-i taina? Câtva timp am căutat un luminiş în cărţi. M'am convins că tomurile şi sistemele de ieri sunt şi vor rămâne, de acum, prafului şi grecrilor. Pansamentele, cu cari îşi legase rănile şi minţise durerile umanitatea de dincolo de pragul războiului, erau prea mici ori rănile noastre prea adânci, ca să le mai putem tămădui cu ele.

M'am întors, în urmă, să caut adevărul printre oameni ori să-l aflu în mine, bob de nisip care încercam să adun şi să resfrâng universul.

Nevoia asta imperioasă de cunoaştere, de adevărată deslegare la ochi, nu erà la mine o simplă preocupare de profesionist, mai mult sau mai puţin, al tumbelor cerebrale în cercurile divinei cu scut, lance, coif şi pasăre simbolică. Erà o necesitate ca apa, aerul, lumina şi spicul de grâu. Căutam acel adevăr unic, mare, limpede, care trece prin şi pe lângă noi — pe care-l bănuiam în mine, lângă mine, în orice faptă şi la fiecare pas.

Odată, pe terasa unui local de noapte, am văzut un spectacol rar.

Un om, pe vremuri număr senzaţional în programul unui circ de bâlciuri, se urcase pe o masă. Era o figură spână, fără culoare, fără etate, o mască imobilă peste gura cu buze supte şi ochii inexpresivi. Saltimbancul lucrà cu două dispozitive de sârmă, al căror capăt: pămătufe de vată muiate în spirt, era aprins. Omul, fireşte: îmbrăcat sărăcăcios, împrumutase — în primă figură a spectaco-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901-1932

lului, o atitudine de monument al mizeriei umane: drept, cu călcâile lipite şi capul dat în silă pe spate, cu braţele deschise şi frânte, dela cot, în sus. In pumni, amândoi în dreptul umerilor, erau strânse cele două dispozitive aprinse, cari încadrau capul măscăriciului într'o aureolă de flacări.

Omul a deschis gura şi a închis-o peste flacăra unui pămătuf. O clipă numai — şi l-a scos din gură stins. A repetat jocul şi cu celălalt pămătuf.

Saltimbancul aşteptă dar noi uitasem să aplaudăm...

Omul a readus întâiul pămătuf în dreptul buzelor şi scuipând flacără, din gura fără dinţi, l-a reaprins. O minune care a reaprins, un moment mai târziu, şi dispozitivul secund.

După fiecare figură, fosta glorie a circului se înclină şi strigă:

— Augusta!

Se crucifică, umbră pe fundalul de întuneric, de câte ori strigă numele scump:

— Augusta...

Am spus, fără glas, cu faţa în palme:

— Ecce Homo!

Cineva se revoltase:

— Spectacolul acesta e un ultragiu adus fiecăruia din noi, dacă simţim, în fiecare din noi, un om...

Amicii dela masă discutau cazul în sine. Omul erà un profesionist ca oricare altul, singura lui meserie fiind: să mănânce foc şi să scuipe flacări, ca să poată, în urmă, să mănânce o pâine şi să scuipe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdu1901-1932

plămâni. Mai sunt profesiuni ce fac din om un animal inferior. Erà, oricum, o deosebire. Dacă în faţa unui hamal, a unui măturător sau a unui curăţitor de vespasiane, ai un sentiment de milă profundă, de pravoslavnică înţelegere a destinelor umane, în faţa omului acela de pe masă încercam un sentiment de oroare, de revoltă şi de renunţare la noi şi la gând.

— Simt nevoia să-l iau la palme dar şi să plâng pe umărul lui, ca pe umărul unui frate...

Amicul care se revoltase ne amintise că sunt profesiuni de sentiment generos, cum sunt şi profesiuni — viciu ori profesiuni — ispăşire. Mascalţonul care strigase: Augusta, erà aşa dar un om vicios sau o victimă — poate o victimă a propriului viciu.

Amicul acesta descoperise adevărul, un adevăr pe care şi eu începusem să-l întrevăd: profesiunea cu flagelări pentru fiecare din noi, erà un ultim şi suprem omagiu, pe care omul care scuipà flacări voià să-l aducă Augustei, bestia cu priviri enigmatice care apăruse în acel moment lângă el, ca să surâdă, peste umărul lui, sfinx haimanà în vreme şi blestem...

Nestăpânit, mă apropiasem de masa lor, strigând:

— Cine e Augusta?

Tresărind, smuls parcă din vis cu coşmaruri, omul s'a clătinat iar cele două flacări au căzut la picioarele lui, ca o deslegare din farmec. Mi-a răspuns, ca un medium în transă:

— Augusta e viaţa! Augusta e bestia şi e logica

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

destinului meu! De treizeci de ani luptăm. Va veni o noapte care va rescumpără toate umilinţele, toate lacrimile şi...

Augusta erà viaţa, sub masca destinului lui — viaţa care surâde sub masca şi în destinul fiecăruia din noi. In noaptea aceea de ultragiu începusem să întrevăd adevărul pe care l-am prins în mână: viu, murdar, revelator — aici, în camera asta de hotel şi în jocul triplu de măşti din oglinda şifonierului de colo.

Să coborîm, cu lampa lui Aladin în mână, în amintire...

Niciodată nu am fost un concubin preferat al vieţii. Nu ştiu de ce şi de când, se născuse o luptă surdă între noi. De câteva ori, am fost dispus să-i fac concesii mari şi s'o omagiez, recunoscând că nu se mişcă un fir de iarbă fără rost, că în orice cădere legănată de frunză veştedă e o semnificaţie şi în orice moarte un rost, mai presus de noi şi numai al vieţii, doamna şi stăpâna tuturora.

Actul acesta de supunere oarbă nu o îmblânzise. Cum ţi-am mărturisit azi noapte, viaţa întotdeauna şi-a bătut joc de tot ce mi s'a părut frumos şi trainic, în fapta şi în elanurile mele. Mă mulţumisem să surâd şi să suport, cu stoicism, toate capriciile ei de amantă unică. Mai mult, ca s'o conving că jocul ei de minune răsărită, prin spuma valurilor, din smârcurile dela fund, nu mă supără, am început să-mi bat singur joc de fapta şi elanurile mele...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Gest de eleganţă rară, pe care n'a ştiut să-l aprecieze.

Viaţa rămăsese, pentru mine, stupidă ca o cucoană de mahala, care nu gustă o mângâiere dacă nu i-o dărui odată cu o înjurătură calină.

Trebuiă să mă îmbăt, să mă îmbăt crâncen, în fiecare noapte şi să mă înfund prin casele de toleranţă, ca s'o pot satisface. A doua zi mă trezeam cu amintiri pe cari nu voiam să le recunosc, cu desgust şi mustrări.

Navigam, cu toate pânzele întinse, spre sinucidere.

Atunci mi-a apărut în cale Madona.

Am spus adio glumelor dela bodegă, cancanurilor din ora şvarţului şi petrecerilor cu final obişnuit în paradisul fără pudicităţi al domnişoarei Tita de pe strada Năsturaş, o tânără doamnă cu păr negru în cărare la mijloc, cu sâni mici, cu nas obraznic şi gropiţe în obraz, care mâncă numai boabe de strugur şi colecţionă fotografii obscene, numerotate în trei albume imense.

Mă întâmpină în prag, râzând, de câte ori o vizitam.

— Octav, azi ne vom iubi ca la 156!

O sărutam, pentru surpriză şi deschideam albumul, să căutăm fotografia cu număr fatidic...

Când mi-a spus Madona, în cuibul cu spice şi maci, că jocul nostru cu dragoste nespusă se va sfârşi curând cu o logodnă, am avut amândoi un gând, ca o flacără smulsă: să ne apărăm, să-l

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

punem pe bătrân în faţa unui act brutal — ca un prag peste care nu trec visuri...

Aşa ar fi fost logic — în logica vieţii care clocoteă, pentru întâia oară în noi, la fel.

Apropiam visul cu frăgezimi de albumul cu obscenităţi al domnişoarei Tita de pe strada Năsturaş.

Madona se părăsise în braţele mele.

Am şovăit...

Actul brutal ar fi jicnit sentimentul imaculat.

Refuzam, pentru întâia oară, să calc în picioare tot ce mi se păruse frumos şi bănuiam fără moarte în mine. Îndrăzneam să înfrunt viaţa, s'o sugrum în mine şi s'o svârl înlături, ca pe un lucru de prisos, să fiu — pentru prima oară, o rotiţă care nu ascultă comanda, în angrenajul complex al destinelor umane: toate simple, toate înţelese, toate cu un rost.

Refuzam — deşi eram sigur că o pierd pe Madona...

O imagine: nu ştiu dacă o păstrez dintr'o lectură oarecare ori o port în mine moştenire din alte vremi.

E undevà o ţară, poate numai în închipuire, cu oameni cari vor să moară frumos. Fiecare îşi face, pe malul râului sfânt, un vas de lemn. Când îşi simte stăpâna cu aripi în apropiere, omul aprinde o lumină, căreia îi mărturiseşte ultimul gând şi cel mai frumos.

Lumina, în vasul de lemn, pleacă pe apă, să ducă, să împrăştie în lume gândul frumos al insului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care moare pe mal, privind — cu ochii din ce în ce mai împăinjeniți, cum se șterge în depărtare flăcăruia sufletului...

In gestul cu care i-am întins-o pe Madona, imaculată, lui Ștefaniu, era o mărturisire pe malul râului sfânt, pentru lumina din vasul meu de lemn.

Eu am împins-o pe Madona spre moarte, cu visul meu de dragoste mai presus de omenesc! Visul tiranic al bătrânului a ucis-o.

Ne înșelam, amândoi, că o iubim și ne apăram visul, cu egoism.

— Octav, acum ar fi inutil...

— Nu e lacrimă, amice! Mi-a dat în ochi fum dela țigare...

Lupta, între mine și viață, se declarase fățiș. Rămăsesem, dela întâiul gest de nesupunere, un copil neascultător, un îndărătnic! Dispreţuiam viața, cu toate adevărurile ei — o provocam cu cât o simțeam mai puternică.

Trăiam în visul meu de dragoste și alături de viață, așa cum îndrăsnise să trăiască și să sufere, alături de poteca pentru pașii tuturor, Madona.

A fost un joc crâncen și adevărat.

Viața mă întâmpinase, ieri, așa cum mă așteptam s'o întâlnesc: cu patru ziduri de hotel boieresc, cu jerbele lui Mănăilă și toată mascarada înmormântării.

Simplu, ca în orice poveste cu dragoste și moarte, ar fi fost natural să plâng cum se plânge în atari

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

împrejurări, să mă resemnez cu fiecare lacrimă în plus — să simt, cu fiecare lacrimă, cum se aşterne, binefăcător, praful uitării.

Am avut tăria să rezist, să nu fiu veselă figură în tristul ceremonial, să ascund în mine orice urmă de durere — s'o păstrez: platoşe pentru mai târziu şi armă.

Ţigancă tânără cu bani de aur în coadele grele pe umeri, care fură suflete şi le închide în zid, viaţa îmi furase umbra şi o purtà printre orăşeni — umbră mizeră cu melon şi galoşi.

Am râs, cu toate amărăciunile nod în gât şi i-am întors spatele cu desgust — aşa cum pornisem ieri, alături, să hoinărim pe străzi lăturalnice.

Era o provocare în plus şi cea din urmă.

Bestia stà la pândă şi în umbră, cu pumnii plini de noroiu, să mi-l arunce în faţă şi pe suflet.

Ne-a spus aseară grecoaica lui Iani că în clipa când s'a descoperit, pe catafalc, la picioarele Madonei, jerba cu trandafiri, gândul meu a plutit senin şi stăpân în inimile tuturora. Pentru sentimentul acesta de purificare în dragoste erau pumnii cu noroiu...

Viaţa făcuse un plan diabolic.

Mi-a surâs în ochii mici ai distinsului amic Mănăilă şi m'a ademenit cu o petrecere... omagială şi demnă. Am înţeles că îmi întinde o cursă, am râs şi am promis că voiu veni la petrecere.

Rămăsesem duşmanul loial de oricând.

Nu m'am ascuns niciodată de lovituri, chiar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atunci când eram prea slab ca să le pot suportà fără murmur.

Rostogolul în pantă începuse cu întâiul pahar de vin.

Mă îngândurà şi totuşi mă amuzà nespus domnişoara Firfirică. Ne zâmbeam, ca doi amici ce nu se văzuseră de mult. Ne recunoscusem: duşmanii de ieri şi de oricând...

Viaţa mă tentase odinioară în albumul cu obscenităţi al domnişoarei Tita din strada Năsturaş, acum era convinsă că mă cucereşte cu o bluză roşie şi un şir de mărgele ieftine.

Se demascà...

A fost şi a rămas o mare naivă, ca orice femee frumoasă şi proastă.

Era aşa de stângaci jocul pe care îl încercà azi noapte, că mi-a venit să râd şi am râs, ascuns, în mine — un râs pe care nici vinul, băut pahar după pahar, nu l-a stins.

Ştiam că viaţa e puternică şi învinge, îndeobşte, prin gafele pe cari le face. Dar, cum ţi-am spus, mă amuzà aşa de mult domnişoara Firfirică şi era aşa de stângaci jocul, că mi-a fost milă de ea şi n'am mai vrut să fiu atent la ce se petrece cu mine.

M'a lovit, murdară şi laşe, cum o cunoscusem...

In timp ce eu râdeam, răsturnat pe scaun, povestind cucoanelor aventuri de dragoste, cu scene crude cari bucurau palmele mici şi grăsune ale doamnei blonde ori mă lăfăiam — mai vinovat cu cât eram mai inconştient, între doamnele Ham-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

parţun şi Padulis, cum a văzut fata din mahalaua calicilor şi aşa cum numai albumul domnişoarei cu nas obraznic a putut să inventeze orgie phalică, beţivanii îmi călcau durerea în picioare iar Ştefaniu se împuşcà, în gest final de roman sentimental, pe mormântul Madonei...

Viaţa!

Mărturisesc sincer că, cu toată scârba pe care o încerc, o admir! Se hotărîse, însfârşit, să nu se desmintă, să svârle masca...

In loc să mă lase să mor în zăpada în care adormisem, la poarta cimitirului, viaţa m'a îngrijit în lacrimile domnişoarei Firfirică şi în umărul de taur al restauratorului — m'a adus aici, să mă culce gol lângă fata din mahalaua calicilor, să ducem mascarada — alta şi mai desgustătoare, până la capăt.

Ar fi fost prea frumos să mor! Gestul final al procurorului ar fi rămas o simplă ispăşire. Moartea mea: o aureolare în iubire...

Viaţa îl apărase pe Ştefaniu, îşi aureolà sluga iar pe mine mă îndemnà să sărut, cu toate gândurile închinate, gura care n'a uitat să-mi spună, peste câteva secunde, tot ce am făcut azi noapte — tot ce se întâmplase...

Domnişoara Firfirică povesteà râzând. Intrezăream, însă, dincolo de râsul ei nebunatec, rânjetul de gură strâmbă al vieţii! Ca să nu îl mai văd, ca să nu îl mai simt în mine: ca o rugină — am sburat sticla în geamuri!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A fost o descărcare — o descătușare.

Mă liniștisem ori trecusem dincolo de liniște, nu știu — dar mi se adunau gândurile, le ascultam sub frunte: albine în neastâmpăr.

Speriată, fata se lipise de zid, tremurând, cu cămașa strânsă sub palme, la sân. Era singura ei apărare: cămașa de stambă...

Mă uitam la ea prin oglinda șifonierului. Începusem să apropii taina, să despart apele în jocul triplu pe care îl încercase viața, sub tustrele măști ale destinului: Augusta, domnișoara Tita din strada Năsturaș, domnișoara Firfirică din mahalaua calicilor — măști pe cari le schimbă uimitor de rapid și ridicol de inutil.

Se făcuse lumină în mine — o lumină ca o cădere în cascadă. Prinsesem, în oglindă: viața, așa cum apăruse azi noapte lângă mine, o recunoscusem în cămașa de stambă pe care o strânsese fata la sân, în surâsul de sfinx al bestiei de pe terasă, în jocurile repezi de priviri lăturalnice, priviri de animal prins în cursă — în funda care se desfăcuse și căzuse, fluturat, între mine și fată, ca o barieră.

O pironisem de zid, să nu-mi scape.

— Imbracă-te!

O doream: domnișoară Firfirică guralivă și în legănări de șolduri, roșie în obraz ca o paiață și cu fundă albastră în părul cârlionți!

Fata a plâns, cu glas alb:

— Octav!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O mângâiam, o ajutam să se îmbrace:

— Voiu sfâşià în urmă boarfele vieţii de pe tine, fată cu imaculări de madonă în trup şi vei rămâne curată şi nouă: *tu*, aşa cum te presimt în mine — vei renaşte în suferinţa care va smulge din carne dimonul ascuns...

Viaţa apăreà, mai obscenă cu fiecare boarfă de stambă pe trupul cu imaculări.

Stam, faţă în faţă, ne recunoscusem — duşmani: un OM şi VIAŢA, viaţa care se răsbunase, care mă pălmuise cu amintiri! Era la doi paşi de mine: tremurând, plângând...

O prinsesem în cursa ce mi-o întinsese!

Am apucat-o de păr şi i-am muşcat buzele, ţipat. I-am răsucit mâinile şi am svârlit-o peste plapumă, am strivit-o sub mine — am stropit cu sângele ei de fecioară pernele!

Rămăsese albă, crucificată, aici, între patru ziduri de hotel: V

I

A

Ţ

A, viaţa mea şi-a tuturor, viaţa de oricând şi de pretutindeni! O învinsesem, o batjocorisem, plătisem toate suferinţele, toate lacrimile, toate morţile, toate ultragiile...

Insângerată, bestia s'a târât la picioarele mele şi mi-a lins mâna:

— Adoratule!

mi-a zis şi s'a încolăcit pe mine, reptilă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mirr1901-1932

Era o isbândă prea mare ca să nu râd în oglinda şifonierului: tare, mai tare, tot mai tare...

Mă imaterializam, urcam — sfânt cu pajişte de nori sub sandale, dimon încolăcit de bestia cu fundă iar râsul meu despică mileniile, legând sodoma întâiului incest legendar de odaia asta mizeră de hotel provincial, în care omul germină, pentru întâia oară, pântecul sterp al unei cocote unice: viaţa...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Biblioteca Universitară Regele Ferdinand I din Cluj ROMÂNIA

GÂND NOU IN VISCOL

Viscol siberian, ca în ajun.

In gară: nimeni.

Clopotul din pustiul peronului anunţă: din-didong, din-do-ding, pentru «matinalul» de frontieră care luptă, ca ieri, cu răbufniri îndărătnice în pistoane, să despice furia albă spre gara mică departe.

Octav îşi ridică gulerul paltonului, merge grabnic pe lângă ziduri, cu priviri speriate în urmă, trece ca un răufăcător printre vagoane şi porneşte, fugind, între linii — împins, gonit din urmă de viscol, spre trenul care se presimte duduind în pustiul de zăpadă.

Sandu, care ascultase spovedania lui Octav încremenit pe scaun, îl sfătuise:

— Stare deplorabilă de nervi! Fugi acasă, cu primul tren şi... linişte, multă linişte! Altminteri...

Octav se împiedică în traverse şi lunecă, râde.

— Sandu e un prost! Sandu nu e omul revelaţiilor...

Mocanul nu înţelesese gândul nou, deschis ca două porţi minuscule de închisoare, în Octav. Nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ştia că orice isbândă revelatoare se plăteşte scump şi fără întârziere. Octav nu-i spusese că el, învingătorul, nu mai poate rămâne lângă bestia crucificată, ca orice femee de stradă, într'o cameră de hotel provincial.

Octav e omul de pe culme.

Acolo, sus, în faţa prăpastiei care se cască: înainte, înlături, ca o gură de monstru cu colţi imenşi de stâncă, numai gestul temerar rămâne stăpân!

Ar voi să fie Sandu lângă el, acum, să-i strige în urechi, hohotind:

— Tu nu înţelegi, nu simţi că orice întoarcere e imposibilă?

Şoptit, i-ar destăinui apoi o nouă isbândă:

— Eram acolo, în camera cu număr fatal, unde s'au mai sinucis doi! Am avut tăria să evadez, să mă smulg dintre cele patru ziduri ce cântau moarte, ca apele la drăgaică! Eu nu mă sinucid! Fac ultimul gest temerar şi de scârbă, de profundă scârbă... svârl de pe suflet o povară cu care nu mai am ce face...

Semnalul de pe linie schimbă lumini.

Trenul se vede, bestie cenuşie, departe...

Adunat tot în priviri, Octav s'a oprit între traverse.

Ascultă cum urcă în el, ca un cântec robitor, ca o poruncă: dù-dù-pfiu, ti-ca-tac, dù-dù-pfiu...

Cântecul unei nopţi de suferinţă — toată suferinţa, pe care i-o întoarce trenul — ca o sfidare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvana.ro/mdr1901-1932

Octav simte în el scrâşniri şi răsuciri de nervi. Cu un gest de voinţă, de eliberare, svârle paltonul de pe umeri şi rupe gulerul care sufocă. Se simte uşor, aşa cum merge, zâmbind, parcă fără să atingă pământul, în calea monstrului care dudue aproape şi ţipă, cu spaimă — spaimă pe care o fură şi sugrumă viscolul.

Octav primeşte locomotiva în pumni şi o face mototol printre traverse...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932